

T.C.

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ’NE GİRİŞ SÜRECİNDE
TÜSİAD’IN ROLÜ VE ÖNEMİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: Erdoğan KARAHAN

İSTANBUL, 2009

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ’NE GİRİŞ SÜRECİNDE
TÜSİAD’IN ROLÜ VE ÖNEMİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:

Erdoğan KARAHAN

ÖĞRENCİ NO:

060771175

DANIŞMAN

Yard. Doç Dr. Hüseyin LATİF

İSTANBUL, 2009

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
YEMİN METNİ.....	iii
JURİ SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

1. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ TANIMI - GELİŞİMİ TÜRKİYE'DE VE AVRUPA BİRLİĞİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

1.1. SİVİL TOPLUM KURULUŞU NEDİR?.....	4
1.2. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ	6
1.3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ÖZELLİKLERİ	8
1.4. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ İŞLEVLERİ	9
1.4.1. Sosyo-Ekonomik İşlevler.....	10
1.4.2. Siyasal İşlevler	10
1.4.3. Kültürel İşlevler.....	11
1.4.4. Bireysel İşlevler.....	12
1.5. TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SERÜVENİ	13
1.5.1. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşu Tanımı	13
1.5.2. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi	14
1.5.2.1. Osmanlı Devleti'nde Sivil Toplum Kuruluşu Unsurları (Vakıflar ve Lonca Teşkilâtlanması)	14
1.5.2.2. Cumhuriyet Dönemi Yeni Sivil Toplum Kuruluşlarının Ortaya Çıkışı	16
1.5.2.3. Neo-liberal Politikalar ve Adaylık Süreci	19
1.6. AB'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ GELİŞİM SÜRECİ	21
1.6.1. AB'de Sivil Toplum Kuruluşu Tanımı	21
1.6.2. Avrupa'da Sivil Toplum Kuruluşlarının Kuramsal ve Tarihsel Gelişimi	22
1.6.3. Avrupa Parlamentosu ve Sivil Toplum Kuruluşları	28

1.6.4. AB Komisyonu ve Sivil Toplum Kuruluşları	29
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

2. BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK TÜSİAD VE TÜRKİYE’NİN AB’YE GİRİŞ SÜRECİNDEKİ ROLÜ

2.1. TÜSİAD’IN TARİHÇESİ	31
2.1.1. TÜSİAD’IN Kurulumu ve Gelişimi.....	31
2.1.2. TÜSİAD’ın Kurulmasında Etkili Olan Faktörler	34
2.1.3. Tüsiad’ın Misyonu Ve Amaçları	35
2.2. AB’YE GİRİŞ SÜRECİNDE TÜSİAD	37
2.2.1. TÜSİAD’ın Lobi Faaliyetleri.....	37
2.2.2. TÜSİAD’ın Sivil Toplum Bilinçlendirmedeki Rolü	41
2.3. AB’YE GİRİŞ SÜRECİNDE DEMOKRATİKLEŞME VE TÜSİAD	42
2.3.1. Türkiye’deki Demokratikleşme Perspektifleri	42
2.3.2. Demokratik Yapının Güçlendirilmesi için TÜSİAD’ın Reform Önerileri	43
2.3.2.1. Parlamenter Sistem	44
2.3.2.2. Seçim Sistemi	44
2.3.2.3. Yasama Dokunulmazlığı ve Meclis Soruşturması.....	45
2.3.2.4. Yürütme Organı.....	46
2.4. AB’YE GİRİŞ SÜRECİNDE TÜRKİYE’DEKİ İNSAN HAKLARININ GELİŞMESİNDE TÜSİAD’IN ROLÜ	47
2.4.1. Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Gelişmesi.....	47
2.4.2. Dernek Kurma ve toplantı Hakkı Özgürlüğü	48
2.4.3. Bireysel Özgürlükler ve Anadilde Radyo TV. Yayını	49
2.4.4. İşkence, Kötü Muamele ve Bunlarla Mücadele, İdam Cezasının Kaldırılması	50
SONUÇ.....	53
EKLER.....	71
AVRUPA BİRLİĞİ’NE GİRİŞ SÜRECİNDE TÜSİAD’IN HAZIRLATTIĞI MEDYADA ÇIKAN BAZI MAKALELERDEN ÖRNEKLER.....	71
KAYNAKÇA.....	84
ÖZGEÇMİŞ	90

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi, Akademik Etik ilkelerine bağlı kalarak,
hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendim
hazırladığıma and içerim...../...../2009

.....
Erdoğan KARAHAN

JURİ SAYFASI

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ ‘NE GİRİŞ SÜRECİNDE TÜSİAD’IN ROLÜ VE ÖNEMİ

Tezi Hazırlayan: Erdoğan KARAHAN

ÖZET

Bu tez çalışması Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde bir sivil toplum örgütü olarak TÜSİAD’ın rolü ve önemini incelemektedir.

Buna göre, ilk bölümde sivil toplum kuruluşlarının tanımı ve gelişimi, Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde sivil toplum kuruluşları ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise TÜSİAD’ın tarihçesi ve bir sivil toplum kuruluşu olarak Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne giriş sürecindeki etkilerinden bahsedilmiştir.

Anahtar kelimeler: Sivil Toplum Kuruluşları, Avrupa Birliği, TÜSİAD

THE ROLE AND IMPORTANCE OF TUSIAD DURING TURKEY'S ACCESSION THE EUROPEAN UNION

Presented by: Erdoğan KARAHAN

ABSTRACT

This thesis focuses on the role and importance of the TUSIAD for the entegration process of the European Union.

The first part deals with the introduction and development of pressure groups and their missions in Turkey and European Union.

The secont part deals with the history of TUSIAD, its mission, aims, process of entegration in the European Union and the role TUSIAD as pressure group in this process.

Key Words: Pressure Groups ,Non Govermental Organizations , The European Union and The TUSIAD

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
A.g.e	Adı Geçen Eser
A.g.m	Adı Geçen Makale
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
ASİAD	Ankara Sanayici ve İşadamları Derneği
BDI	Alman Sanayicileri Birliği
BUSİAD	Bursalı Sanayici ve İşadamları Derneği
CONFINDUSTRIA	İtalyan Sanayici ve İşadamları Konfederasyonu
ÇYDD	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları
EPP	Avrupalı Halklar Partisi
ESİAD	Eskişehir Sanayici ve İş Adamları Derneği
EUROMED	Avrupa-Akdeniz Gençlik Eylem Programı
İKV	İktisadi Kalkınma Vakfı
İMF	Uluslararası Para Fonu
MEDEF	Fransız İşadamları ve Sanayicileri Derneği
MÜSİAD	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
SİAD	Sanayici ve İşadamları Derneği
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
STGP	Sivil Toplum Geliştirme Programı
TEMA	Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma, Doğal Varlıkları Koruma ve Ağaçlandırma Vakfı
TESEV	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜSİAD	Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
TZOB	Türkiye Ziraat Odaları Birliği
UNICE	Avrupa Sanayi ve İşverenleri Konfederasyonu Birliği
UNICF	Avrupa Çocuk Kulübü

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı'ndan sonra büyük bir yıkıma uğrayan Avrupa'da, barışın ve bölgesel istikrarın yeniden sağlanması ve ekonomik yeniden yapılanma amacıyla oluşturulan bir ülkeler topluluğu, belirli alanlarda egemenliklerini devretmiş bulunan Avrupalı ülkelerden oluşan bir uluslar üstü kurum olan Avrupa Birliği'ni oluşturmuşlardır.

Teknoloji kökenli küreselleşme yeni bir siyasal, kültürel ve ekonomik düzen yaratmıştır. Bugün insanlar küresel kültür, küresel ekonomi, küresel düzen gibi yeni kavramlarla yüz yüze gelmekte ve isteseler de istemeseler de bu kavramlar hayatlarını doğrudan olmasa bile dolaylı yollardan etkilemektedir. Bu etki gittikçe artmaktadır. Küreselleşme, ulus devletin varlığını bile tartışmaya açmış durumdadır. Devletlerin içişleri kavramı değişime uğramış öyle ki birçok konu evrensel kriterler kazanmış ve bu kriterler ülkelerde ortak birleşme noktaları yaratmıştır. İşte bugün bu ortak birleşme noktalarından birini Avrupa Birliği teşkil etmektedir.

Gerçekten de Avrupa Birliği'nin doğru bir tanımının yapılabilmesi için egemenlik konusuna atıfta bulunulması gerekir. Avrupa Birliği, üyelerinin anayasası olarak adlandırılabilir olan Kurucu Antlaşması'nda yer verilen ticaret politikası, tarım politikası, para politikası gibi daha önceden üye ülkelerin yetkisinde olan birçok politikayla ilgili egemenlik haklarını kısmen devretmeleri esasına dayanmaktadır.

Avrupa Birliği, 1999 yılı sonunda yeni bir genişleme sürecine girerek, birliğine ilave ettiği yeni ülkeleri ile birlikte 2000'li yıllarda, ekonomik, finansal ve siyasal alanlarda entegrasyon çalışmalarını daha hızlı yürütmeye başlamıştır. Günümüze kadar ekonomik ve finansal alanlarda birlik oluşturma faaliyetlerinde belli bir aşamaya gelen Avrupa Birliği, bundan sonrası için birlik düzenlemelerinin güncelleştirilmesi için gerekli değişikliklerin yapılması, aday ülkelerin yasal ve teknik yapılarının uyumu ve bu ülkelerin uyum sürecinin tamamlanması gibi konular üzerinde çalışmalarını yapmayı planlamaktadır. İlk temelini ekonomik birleşme olarak başlatan AB, bugün siyasal bütünleşme yolunda da büyük yol almış üye ülkelerin ortak rızasıyla kabul ettiği üst değerlerden kurulu (yeterli olmasa da) ortak

bir kültür yaratmış, üyelerine yüksek bir yaşam seviyesi sağlamış dünya'daki en büyük siyasî ve ticarî birliklerden biridir. Küreselleşmenin neden olduğu sosyal değişme ve modernleşme, insanları yerel kimliklerinden kopartmaktadır. Bu noktada AB'nin yarattığı kimlikte göstermektedir ki, farklılıklar yok olurken doğan boşluk yeni kavramlarla doldurulmaktadır. Bu yeni kavramlara uyum ve alışma süreci tabii ki kolay değil zor olmaktadır.

Türkiye'de modernleşme hareketleri sürekli batı paralelinde olmuştur. Batı, Türkiye için bir model ve modernleşmede varılacak ileri bir nokta olmuştur. Bu nedenle Avrupa'da oluşturulan her birlik ve topluluk Türkiye'nin ilgi alanına girmiş ve Türkiye bu birliklere yakın durmuştur. Bugün AB'yle Türkiye'nin ilişkileri 40 yılın üzerinde bir zamandır devam etmektedir. 1963 yılında AB'yle ortalık anlaşması imzalanmış, 1996 yılında da Gümrük Birliği tamamlanmıştır. 2002 yılında ise yapılan Kopenhag Zirvesi'nde de Kopenhag Siyasî Kriterlerini yerine getirdiği takdirde Türkiye ile müzakerelerin 2005 yılında başlatılması kararı alınmıştır.

Bugün Türkiye çok kritik bir noktadadır çünkü kurulduğu günden bu güne önündeki en çok istediği modernleşme fırsatlarından birisiyle karşı karşıyadır. Bu fırsatı yakalamak yapacağı çalışmalara bağlıdır. Bu çalışmalarında siyasi kararlılık ve azim çok önemlidir. Türkiye'nin boşa harcayacağı zaman kalmamıştır çünkü Türkiye ekonomik, sosyal ve kültürel bir yığın sorunla boğuşmaktadır. AB, bu sorunların çözümünde çok önemli bir anahtardır. Sihirli bir değnek değil fakat çok iyi bir destek ve motivasyon kaynağıdır.

Sivil toplum, 1990'lı yıllardan itibaren sosyal ve siyasal bilim literatürünün gözde kavramlarından biri olmuştur. Kavramın öne çıkmasında veya bu adla olmasa da sivil toplumla ilgili eski tartışmaların yeniden gündeme gelmesinde Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin çökmesinin ardından başlayan yeni siyasi arayışların belirgin bir rolü olduğu açıktır.

Sivil toplum kuruluşları modern toplumların en etkin siyasi baskı ve toplumsal değişim aktörleri arasında yer almaktadır. Siyaset ve yönetim anlayışının daha işlevsel, tabana yayılmış ve modern bir yapıya kavuştuğu günümüzde sivil toplum kuruluşları, devlet bürokrasisine bağlı olmadıkları için yanlış buldukları resmi politikaları eleştirme, doğru bulduklarını ise destekleme özgürlüğüne sahiptir.

Katılımcı bir demokratik yapı ve çoğulcu bir toplumun oluşmasına katkıda bulunan sivil toplum kuruluşları geniş kitleleri mobilize etme gücüne sahiptir. Refah düzeyi gelişmiş, temel ekonomik kaygılarından kurtulmuş, eleştirme hakkını kullanmada kararlı bireyler ve bu bireylerden oluşan topluluklar sivil toplum kuruluşlarını etkin olarak kullanabilirler.

Türkiye’de, Avrupa Birliği’ne giriş çalışmalarının hız kazanmasıyla birlikte, insan hakları, temel hak ve hürriyetler konusunda çalışmalar önem kazanmaya başlamıştır. Bu süreçte, sivil toplum kuruluşları ile ilgili yasalar konusunda da devletin etkinliğini azaltıcı ve özgürlükleri arttırıcı düzenlemelerin önemli bir kısmı hazırlanan uyum yasaları ile düzenlenmiştir. Bu sebeple Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde sivil toplum kuruluşları önemli görevler üstlenebilecek duruma gelmişlerdir.

Sivil toplum kuruluşlarının önde gelenlerinden olan TÜSİAD, kuruluşundan bu zamana kadar devamlı gelişme göstermiş, geliştikçe de ülkemizde her alanda etkisini arttırmıştır. Şüphesiz ki Türkiye, Avrupa Birliği serüveninde bu birliğin bir üyesi olmak için büyük bir gayret içindedir. Avrupa Birliği’ne girmek; Türkiye açısından çok önemlidir. Bunun bilincinde olan TÜSİAD, Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde etkili olabilmek için bir bütünlük içinde bir taraftan Avrupa Birliği üye ülkelerinde girişimlerde bulunmakta bir taraftan da Türkiye içinde Avrupa Birliği’nin hükümetlerden isteklerine destek çıkmaktadır. Avrupa Birliği’ne yaptırımları uygulamada yardımcı olmaya çalışarak Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde büyük bir rol üstlenmektedir.

I. BÖLÜM

1. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ TANIMI - GELİŞİMİ TÜRKİYE'DE VE AVRUPA BİRLİĞİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

1.1. SİVİL TOPLUM KURULUŞU NEDİR?

Basit bir anlatımla “sivil toplum”, gönüllü örgütlenmeler çerçevesinde, kendi özel kapasitelerinin elverdiği ve gerektirdiği biçimde bir araya gelen toplumsal ilişkilerdir. Yani özgür bireylerin gönüllü birlikteliğidir. Devlet aygıtından açıkça ayrı bir yapıyı ifade eder.¹ Tester, daha karmaşık olarak ise sivil toplumun toplumsal, insancıl ve kişisel (özel) yaşamın ayrıksı gerekliliklerinin ve olasılıklarının hayal edilmesi olarak anlaşılabilirliğini belirtir.²

Sivil toplum kavramının ilk bakışta belli ve düzenli bir yapıya sahip örgütlü bir toplumu³ ifade ettiği söylenebilir. Ancak bazı yazarlar sivil toplumu onu oluşturan kurumların toplamından ibaret saymanın, onun normatif boyutunu göz ardı etmek anlamına geleceğini savunmaktadır.⁴ Esas olan bu kurumların varlığı değil, belirli davranış ve değer kodlarının şekil verdiği bir kültürel zeminin varlığıdır. Cohen ve Arato (1992)'da aynı şekilde günümüz söyleminde sivil toplumun normatif bir kavram olduğunu, bir özerk gruplar ve birlikler çoğulluğu; kamusal kültür ve iletişim kurumları; bireysel tercihlerin ve yönelimlerin mahremiyeti; çoğulluğu, mahremiyeti ve kamusalılığı devletten, hatta ekonomiden ayıran genel haklar sistemi olduğunu ifade etmektedirler.⁵

Sivil toplum, toplumun devlet kurumları dışında, kendi kendini yönlendirmesini, bireylerin devletten izin almadan toplumsal ilişkiler ve etkinlikler gerçekleştirebilmesini, özgürce bir araya gelip kendi amaç ve çıkarlarını izleyip

¹Tester, K., *Civil Society*, Routledge, London, 1992, s.8.

²Tester, K., A.g.e. s.11.

³Bolay, S. H., “Sivil Toplum ve Manası”, *Yeni Türkiye*, Yıl 3, Sayı 18, 1997, s. 7-8,

⁴Sarıbay, Ali Y., “Sivil Toplum: Universitas mı Societas mı?”, *Sivil Toplum Düşünce & Araştırma Dergisi*, Yıl:1, Sayı:1, 15-19, 2003, s.100.

⁵Thernborn, G., “Sivil Toplumun Ötesi: Demokratik Deneyimler ve Ortadoğu'ya Uygunlukları”, *Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası*, E. Özdalga ve S. Persson (der.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s.61.

bunları gerçekleştirebilmelerini ifade etmektedir.⁶ Bu anlamda, Diamond (1994) sivil toplumu “gönüllü, kendi kendini yaratan, (büyük ölçüde) kendi yaşamını kendisi sağlayan, devletten özerk ve hukuksal bir düzenle ya da ortak değerler kümesiyle sınırlı olan örgütlü toplumsal yaşam alanı”⁷ olarak tanımlamıştır.

Walzer’e göre sivil toplum, özgür iradeye bağlı olarak kurulmuş organizasyonların ve bir dizi ilişkiler ağının meydana getirdiği bir alandır. Bu alan ailenin, inancın, ilgilerin ve ideolojilerin şekillendirdiği bir alandır.⁸

En geniş anlamıyla kavramın, toplumdaki çeşitli grupların sınıf, etnik yapı, cinsiyet, din, ortak çıkar ve milliyet gibi toplumsal temeller etrafında rahatça örgütlenerek ekonomi, eğitim, sağlık, sanat, ticaret, spor vb. alanlarda siyasi yapıyı ve toplumun tamamını şiddete başvurmadan etkilemek için faaliyet gösterdikleri alana işaret ettiği⁹ söylenebilir. Bu alan, insanların gönüllü ve rızalarına dayalı katıldıkları, hukuk sistemiyle teminat altına alınmış, farklılıkları güvence altına almak için yaratılmış bir medeni ortaklık¹⁰ alanıdır.

Sivil toplum kavramı sivil toplumun üyeleri olan Sivil Toplum Kuruluşları’nın da tanımlanmasını beraberinde getirmektedir. Sivil Toplum Kuruluşları toplumsal ve siyasal yaşamda önemli bir rol oynamakta ve demokratik bir sistem için vazgeçilmez bir konumda bulunmaktadır. Ancak sivil toplumun temel aktörleri olan bu kuruluşlar hakkında literatürde ortak bir tanım yapılmamıştır. STK kavramının sınırları, hem kavramın ortaya çıktığı Batı dünyasında, hem de Türkiye’de kesin olarak çizilememiştir.

Sivil Toplum Kuruluşu, yurttaşların ortak bakış, ortak çıkar, ortak duyarlılık, ortak talep gibi temeller üzerinde gönüllü olarak bir araya gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kuruluşlar devletin hukuki, ticari, idari ve kültürel organlarının

⁶Akpınar, S., “Sivil Toplum Kuruluşlarında “Sorun Çözme” Konsepti ve Bunun Entelektüel Sermaye İle Gerçekleştirilmesi”, 1. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresinde Sunulan Bildiri, 4-6 Haziran, ÇOMÜ, Çanakkale, 2004. s.176

⁷Özbudun, E., “Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon”, Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası, E. Özdalga ve S. Persson (der.)Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s. 112.

⁸Walzer, M., “The Civil Society Argument”, Dimensions of Radical Democracy, Pluralism, Citizenship, Community, Edited by Chantal Mouffe, Verso, London, 1992, s. 89-107.

⁹Neziroğlu İ., “Askeri Müdahaleler ve Birey Özürlü Sivil Toplum Örgütleri”, Yeni Türkiye, Yıl 3, Sayı 18, 1997, s. 303.

¹⁰Sunar İ., “Sivil Topluma Geçiş”, Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1992, s. 11.

dışındaki alanda meydana getirdikleri dernek, vakıf, sivil girişim, platform, ilişki ağı ve benzerlerinden oluşan yapıları ve etkinlikleri kapsamaktadır.¹¹ Ortak amacı toplumları derinden etkilemek olan çok çeşitli çalışma grupları oluşturabilen Sivil Toplum Kuruluşları, bilişim teknolojisinden çok üst düzeyde yararlanabilmekte; toplumların gelişmesi için gerekli işlevlerin yerine getirilmesinde tüm toplum katmanlarının rol almasını sağlayabilmekte; üyelerinin dışındaki bireyleri de çalışmalarına katabilmektedir.¹² Bu genel tanıma göre, Sivil Toplum Kuruluşları hükümet ve kamu idaresi dışında kalan tüm alanı içermektedir. Bu alan ise çevre, sağlık, kadın, gençlik, çocuk, özürllüler, hayır ve yardımlar, kentleşme, bilim ve teknoloji, tüketici, çalışma hayatı, insan hakları gibi alanlardır.¹³

1.2. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Sivil toplum, on sekizinci yüzyılda Batı Avrupa’da toplum halinde yaşamının nasıl mümkün olduğunu anlamaya yönelik analitik bir araç olarak ortaya çıkan bir kavramdır. Bununla beraber, kavram, çeşitli aşamalardan geçerek bugünkü anlamına ulaşmıştır.¹³ Demokrasinin gerekli bir unsuru olarak sivil toplum fikri, 20. yüzyıldaki faşist ve komünist diktatörlükler tecrübelerinin sonucu olarak daha fazla vurgu kazandı.¹⁴ Sivil toplum kavramı değişik biçimlerde algılanmış ve farklı şekillerde tanımları yapılmıştır.¹⁵

Sivil toplum örgütlü binlerce dernek, girişim, ajans, sivil toplum kuruluşunu temsil eder. Demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti kavramlarının yerleşmesiyle ilgili talepleri, ekonomiyle ilgili endişeleri “toplum adına” gündeme getirir. Sanayileşmiş toplumların ve “Avrupa Kimliği”nin yansıması ve ayrılmaz bir parçası haline gelen sivil toplum, Sosyal Avrupa’nın inşasında ve Avrupa bütünleşmesinde de önemli bir yere sahiptir.

Sivil toplum, aşağı yukarı son on beş yıldır sosyal ve siyasal bilim

¹¹Fatih D., “Sivil Toplum”, Siyaset, (Ed. Mümtaz’er Türköne), Lotus Yayınevi, Eylül 2003, İstanbul, s.365.

¹²Ersin Töreci, (2005), Sivil Toplum Örgütleri Artık Sıradan Dernekler Olmamalı, <http://www.stgm.org/kutuphane.php?sec=5>. Erişim: 08.02.2009

¹³Kalaycıoğlu E., Sarıbay A. Y., Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002, s. 448.

¹⁴Beetham D., Boyle k., Demokrasinin Temelleri, Çev: Vahit Bıçak, Liberte Yayınları, Ankara, 1998, s. 119.

¹⁵Tağma K., Yeniden Yapılanma Kuralları, 2. Baskı. Timaş Yayınları, İstanbul, 2001, s. 60.

literatürünün gözde kavramlarından biridir. Kavramın öne çıkmasında veya bu adla olmasa da sivil toplumla ilgili eski tartışmaların yeniden gündeme gelmesinde Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin çökmesinin ardından başlayan yeni siyasi arayışların belirgin bir rolü olduğu açıktır.

Sivil toplum kuruluşları modern toplumların en etkin siyasi baskı ve toplumsal değişim aktörleri arasında yer almaktadır. Siyaset ve yönetim anlayışının daha işlevsel, tabana yayılmış ve modern bir yapıya kavuştuğu günümüzde sivil toplum kuruluşları, devlet bürokrasisine bağlı olmadıkları için yanlış buldukları resmi politikaları eleştirme, doğru bulduklarını ise destekleme özgürlüğüne sahiptir. Katılımcı bir demokratik yapı ve çoğulcu bir toplumun oluşmasına katkıda bulunan sivil toplum kuruluşları geniş kitleleri mobilize etme gücüne sahiptir. Refah düzeyi gelişmiş, temel ekonomik kaygılarından kurtulmuş, eleştirme hakkını kullanmada kararlı bireyler ve bu bireylerden oluşan topluluklar sivil toplum kuruluşlarını etkin olarak kullanabilirler.

Türkiye'de son on yıl zarfında Sivil Toplum Kuruluşları'nın hem toplumdaki saygınlıkları, hem de siyasal yetkililer nezdindeki güvenilirliklerinde önemli artışlar söz konusu olmuştur.¹⁶ Rio (Çevre), İstanbul (Habitat II) ve Pekin (Kadın) zirvelerine olan katılım da, özellikle devlet ve hükümet başkanlarının Sivil Toplum Kuruluşları'na bakışları üzerinde etkili olmuştur. Siyasal otoritelerin Sivil Toplum Kuruluşları'na ilişkin düşüncelerindeki bu değişme, kolluk kuvvetlerinin özellikle yardım organizasyonu niteliğindeki kuruluşlara karşı tavrında değişikliğe neden olmuştur. Toplumda uyanan destek duygusu siyasal hoşgörüdeki artışla birleştiğinde belirgin bir dışallık üreterek, genelde Sivil Toplum Kuruluşları'na yaklaşımı değiştiren bir etkide bulunmuştur. Bununla birlikte, ne genel olarak toplumda, ne de siyasal otoriteler arasında, özellikle siyasal sistem ve rejimde değişikliği savunan ve bu amaçla siyasal iktidarı değiştirmek için zorlamaya çalışan gönüllü kuruluşlara karşı aynı hoşgörü ve sempati bulunmamaktadır.

Türkiye'de sivil toplumun durumu ise; 1980 sonrası dönemde, tüm dünyada sivil toplum ve hükümet dışı organizasyonlar kavramlarının öneminin artması, Türkiye'nin Avrupa Birliği hedefine ulaşmak için sivil toplumun gerekliliğini

¹⁶Avrupa Birliği STK Raporu”, http://www.cevko.org.tr/surdur/rapor_turk/5%20-%20yonetisim, 12 Mart 2004.

anlaması ve AB'nin gerek siyasal gerekse finansal yaptırımları sayesinde, Türkiye'de de sivil örgütlenmeler önem kazanmış ve sayıları gün geçtikçe artmıştır.¹⁷ Özellikle de Helsinki Karar'ları hem Türkiye'deki hem de Avrupa Birliği'ndeki kamuoyunu doğrudan harekete geçiren bir nitelik taşımaktadır. Çünkü 1999'dan sonra sadece hükümetler değil, Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyen veya desteklemeyen birçok toplumsal grup veya örgüt görüşlerini daha açık ve daha güçlü bir şekilde savunmaya başlamıştır.¹⁸

1.3.SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ÖZELLİKLERİ

Sivil toplum kuruluşlarına atfedilmiş özelliklerden genel olarak ortak kullanıma sahip olanları; sivil toplum kuruluşlarının kurumsallaşma gerekliliğini anlatan örgütlülük, sivil toplum kuruluşlarına rızaya dayalı katılımı esas alan gönüllülük, sivil toplum kuruluşlarının toplumsal iyiye katkıda bulunmaları gerekliliğini anlatan kamu yararı gözetme ilkesi, sivil toplum kuruluşlarının idarî ve ekonomik olarak devletten ayrı olmaları gerekliliğini anlatan özerklik, gelir getirici faaliyetleri amaç edinmemeyi ifade eden kar amacı gütmeme ilkesi, toplumdaki diğer gruplarla eşit düzeyde demokratik ilişkiler kurmayı karşılayan yatay ilişkilerin ön plâna çıkması ilkesi, özel alan dışında hem sivil hem de siyasal toplumu ilgilendiren yaşam düzlemi olarak bir kamu alanına sahip olma özelliği ve belli bir konuda uzmanlaşma ilkesi olarak sayılabilir.

Dünyada ve ülkemizde oluşum biçimleri, organizasyon yapıları, yönetim anlayışları, sundukları hizmetler, kapasiteleri, süreklilik dereceleri, faaliyetlerinin yayılım alanları bakımından büyük bir çeşitlilik sergileyen STK'ların temel amacı, devlet karşısında güçsüz kalan siyasal oluşumların arkasındaki toplumsal desteği artırmak ve bilinçli yurttaş katılımlarını güçlendirmektir.¹⁹

Dayanışma ve Sosyal amaçlı bir hizmet üretimini ön plana çıkaran STK'ların gerçekleştirdiği faaliyetlerin en belirgin özelliği, yardımsever nitelikli

¹⁷Gündem Ş., The NGOs as Policy Actors:The Case of TUSIAD with Regard to Turkey's EU Membership, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), ODTÜ, Ankara, 2004, s. 71.

¹⁸Uğur M., Avrupa Birliği ve Türkiye- Bir Dayanak/İnandırıcılık İkilemi, Agora kitablığı, İstanbul, 2004, s.310.

¹⁹Erol M., Sivil Toplum Kuruluşlarından (Stk) Vakıflar ve Vakıflarda Muhasebe Kayıt Sistemi, <http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/18.pdf> s. 340. Erişim: : 08.02.2009

kuruluşlar olmalarıdır. Sivil Toplum Kuruluşları'nın özellikleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

- Toplumsal sorunların çözümü için çalışmak,
- Toplumsal sorunların çözümünde devletle işbirliği yapmak,
- Siyasiler tarafından kullanılmak yerine devlet yönetiminin etkili, verimli, sorumlu, şeffaf bir hal alması için çalışmak,
- Böylece sivil toplum en ücra yerdeki vatandaştan en modern yerde yaşayan vatandaşa kadar herkesin aktif vatandaş olarak yönetime katılmasını sağlamak,
- Toplumsal yaşam içinde var olan farklı kültür, sosyal ve ekonomik şartlardan gelen herkesi demokratik şeffaf bir yönetim anlayışı etrafında toplamak,
- Toplum, devlet, birey ilişkilerinde hak ve sorumlulukların adaletli dağılımını sağlamak,

Çok çeşitli amaçlar için kurulmuş olan STK'ların temel özelliklerini kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür.

- Sınırlı amaçları gerçekleştirmek için kurulmaktadırlar.
- STK'ların nihai amaçları toplumsal iyiye katkıda bulunmaktır.
- STK'lar heterojen bir yapı sergilemişlerdir.
- STK'ların bir diğer özelliği ise; açık ve belli bir konuda uzmanlaşmış olmalarıdır.²⁰

1.4. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ İŞLEVLERİ

Modern toplumsal yaşamın vazgeçilmezi olan STK'lar, günümüz toplumlarında kamusal otoritenin eksik kaldığı eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, çevre, kırsal-kentsel kalkınma gibi değişik alanlarda önemli işlevler üstlenmektedirler. Bununla birlikte dünyada yaşlıların bakımı, kimsesiz çocukların korunması, özürülülerin eğitimi gibi sosyal hizmet alanlarında öncülük sivil toplum

²⁰Erol M., A.g.m., <http://iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/18.pdf> s. 340. Erişim: 08.02.2009

kuruluşlarına aittir. Sivil toplum kuruluşlarının işlevleri (tüm sosyal kurumlarda olduğu gibi) zaman içerisinde değişen şartlara göre farklılaşabilecektir. Diğer sektörü kuruluşlarının işlevselliğinin zayıfladığı alanlarda sivil toplum kuruluşlarının işlevler yüklendiği ve canlandığı görülmektedir. Bu durum ise ülkelerin kendine has yapılarına göre sahip oldukları sivil toplum kuruluşlarının işlevlerinde farklılaşmaları ortaya çıkarmaktadır.²¹

Sivil toplum kuruluşlarının yerine getirdiği görevler, yaptıkları hizmetler ve üstlendikleri işlevler genel olarak; sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel ve bireysel olmak üzere dört ana başlık altında toplanabilmektedir.²²

1.4.1.Sosyo-Ekonomik İşlevler

Sivil toplum kuruluşları doğrudan ya da dolaylı olarak rekabetin artmasına ve ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır. Eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi kamu hizmetlerinin sunumu, yerel ekonomik gelişmenin desteklenmesi, sosyal ve ekonomik açıdan dışlanan birey ve grupların toplumla bütünleşmesinin sağlanması şeklinde doğrudan katkıları söz konusudur. Diğer taraftan, dolaylı olarak da toplumun, rekabet ve ekonomik büyümeye dönük tutumunu olumlu yönde etkileyebilirler.²³

Sivil toplum kuruluşları yoksullukla mücadele konusunda da etkili bir işleve sahip görünmektedirler. Devletler artık, yoksul vatandaşlarına ulaşabilmek için sivil toplum kuruluşlarının potansiyelini kabul etmektedirler. İstihdam meydana getirme, temel sosyal hizmetlerin tedariki gibi birçok konuda devlet sivil toplum kuruluşu işbirliği söz konusudur. Bu kuruluşların yoksulluk içerisinde yaşayan insanların kendi ihtiyaçlarını ifade etmede tek başına yeterli olmasa da en iyi araç konumunda oldukları söylenebilir.

1.4.2. Siyasal İşlevler

Sivil toplum kuruluşlarının bir başka işlevi de katılımcıların düşüncelerini,

²¹Yıldırım, İ., Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim, Seçkin Yayınları, İstanbul, 2004, s. 72-74.

²²Yıldırım İ., a.g.e., s.75.

²³Alagöz, M., Uçtu, R. ve Alodalı, M. B. F., “Teknolojik Değişimin Maliyeti Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları ve Sivil toplum Kuruluşlarının Yeniden Yapılanması”, 1. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresinde Sunulan Bildiri, 4-6 Haziran, ÇOMÜ, Çanakkale, 2004.s.47.

eylemlerini ve değerlerini demokratik yönden biçimlendirmeleri ve buna bağlı olarak sivil toplumun temel öznesi olan “aktif yurttaş” ile siyasal partilerin demokratikleşmesinden yönetimin Őeffařlařmasına, insan haklarından yasal reformların takipiliğine kadar pek çok konuda doğrudan etkinlik göstermeleridir.²⁴ Sivil toplum kuruluşları bunu yaparken, doğrudan görüşme, rapor sunma, kulis yapma, imza toplama, bildiri yayınlama, toplantılar düzenleme ve kitle iletişim araçlarıyla tanıtım yapma gibi ikna, oy vermeyeceklerini bildirmek gibi korkutma, miting ve gösteri düzenlemek gibi aleyhte kampanya düzenleme vb. diğer yöntemleri kullanarak siyasal iktidarı etkilemeye çalışırlar.²⁵

Katılım, retim ve geliştirme platformları olan dernek, vakıf ve enstitü gibi sivil toplum kuruluşları, araştırma, teori ve projeleri siyasi platforma ileterek bilgiye dayalı siyasete hizmet etmektedirler. İhtiyaç duyulduğunda siyasi uygulamaları dolaylı denetime tabi tutarak toplumun istemediği uygulamalar konusunda kamuoyu oluşturup baskı unsuru haline de gelebilmektedirler.²⁶

1.4.3. Kültürel İşlevler

Sivil toplum kuruluşları bünyesinde gerçekleşen ilişkilerle, karşılıklı tutum ve davranışlarla birbirlerini etkilemekte ve bu ilişkiler belirli bir süre içerisinde gelişerek süreklilik kazanmaktadır. Karşılıklı etkileşimle birlikte gelişen aidiyet ve biz duygusuyla kültürel dokular örülmeye başlamaktadır. Aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının etik değerlerin taşıyıcıları olmaları da beklenmektedir.

Günümüzde değişim ve rekabet temel unsurlar durumundadır. Bu değişim ve rekabet döneminde, çoğu zaman sadece değişime uyum yetmemekte, toplumun aynı zamanda kendi kültürel varlıklarına uygun yeni yaklaşım ve tarzlar geliştirip, dönüşüm sürecine girmeleri kaçınılmaz olmaktadır. Siyasal toplumun sahip olduğu resmi yaklaşım ve kurallar, gayri resmlik taşıyan kültürel yapıya nüfuz edememektedir. Sivil toplum kuruluşları ise aksine, toplumun sorunlarının giderilmesinde kültürel dinamikler içerisinden szdkleri yeni ve daha etkili metotlar

²⁴Tosun, G. E., “Devlet Sivil Toplum İlişkisi”, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 2001, s.54.

²⁵Anbarlı, Ő., “Demokratikleşme Perspektifinden Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasi İktidara Etkileri”, 1. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresinde Sunulan Bildiri, 4-6 Haziran, ÇOMÜ, Çanakkale, 2004, s.285-287.

²⁶Yıldırım İ., a.g.e., s.76.

ve teknikler geliştirebilmektedirler.²⁷

1.4.4. Bireysel İşlevler

Yaratıcılık günümüz koşullarında toplumsal gelişmenin temel taşlarından biridir. Tüm toplumu etkileyen yaratıcı davranışları yalnızca bilimdeki ilerlemelerde çalışmalarda aramak yeterli değildir. Kendi insanları arasında yaratıcı potansiyeli olanları seçmesini, geliştirmesini ve desteklemesini en iyi bilen milletler, diğerleri yanında çok daha avantajlı duruma sahip olabilirler. Kalkınmış toplumlar bu potansiyeli olan insanları seçme, yetiştirme ve desteklemede sivil toplum kuruluşlarından çok iyi yararlanmaktadır. Sivil toplum kuruluşları baskıcılığı, düşünce ve örgütlenme kısıtlamalarını azaltarak ya da ortadan kaldırarak bireysel yaratıcılığa uygun bir sosyal ortam hazırlamaktadır.²⁸

STK'lar, bireylerin manevî ihtiyaçlarının karşılanmasında da önemli bir varlık ve gelişme nedeni olarak görülmelidir. Bu sektörde çalışanlar ve bu sektörün faaliyetlerinden yararlananlar, yaşam kalitesinde artış olduğunu ifade etmektedir. Bu kuruluşlar insanlara anlamlı bir sosyal yaşam sunmaktadır. Önemine inandıkları bir sebep uğrunda gönüllü kuruluşlar gönüllü olarak parasını ve zamanını ayırabilen insanlarda sorumluluk duygusu gelişmektedir.²⁹

Diğer taraftan STK'lar sayesinde bireyler işbölümü yapma, sevgi, hemsine yakın olma, dayanışma, grup içinde benlik ve kendine saygı duygularını gerçekleştirme, takdir edilme, belirli bir statü ve değer atfedilme, saygı, güven vb. ihtiyaçlarını tatmin imkânına kavuşmaktadır. Toplumsal sorunlarla ilgilenmede kendine güvenmeyen birey, STK'nın sağladığı daha enerjik, verimli ve yaratıcı bir ortamla sorun çözme konusunda yüksek bir motivasyona kavuşmaktadır.³⁰

²⁷Yıldırım İ., a.g.e., s.87-88

²⁸Yıldırım İ., a.g.e., s.88-89.

²⁹Öner, M .A., Kavram Kargaşası Üçüncü Sektör?=Sivil Toplum, www.stgp.org/makaleler/ 3.sektör, Erişim: 22.05.2008.

³⁰Yıldırım İ., a.g.e., s.91-92.

1.5. TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SERÜVENİ

1.5.1. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşu Tanımı

Günümüzde Türkçe literatürde gönüllü teşekküller (GT), sivil toplum kuruluşları (STK), sivil toplum örgütleri (STÖ), vakıf, dernek, sendika, oda, kooperatif, kulüp gibi farklı isimler yanında, batı literatüründen iktibas edilen "enciolar" (NGO'lar) tabiri de yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. STK için tarihte daha çok cemaat, cemiyet, tarikat, lonca ve vakıf kavramları kullanılmıştır.³¹

1950 yılında başlayan çok partili dönemde tek parti dönemindeki yasaklanmış durumda olan sivil toplum unsurlarının tekrar sahneye çıktığı görülmektedir. Gün yüzüne çıkan sivil toplum unsurlarının başında dini gruplar, işveren kesimi işçi sendikaları, köylü gruplar, farklılaşan medya gibi unsurlar gelmekteydi. Bu dönemde meydana gelen üç askeri darbeye rağmen sivil toplum etkinlikleri kesintilerle devam etmiştir.³²

1980’den sonraki dönemde ise, ülkemizde ağırlıklı olarak gündeme sokulan iki kavramdan birisi sivil toplum diğeri ise liberalizm olmuştur. Merkez sağdaki partilerin programları ve politikalarında dikkati devletten topluma kaydırması, özelleştirme, yetki devri, belediyelere fon aktarımı, pazar ekonomisinin ön plana çıkması gibi konular sivil toplum cephesine kazanımlar getirmiştir. Devlete yüklenen fonksiyonların adalet, savunma ve güvenlik gibi alanlarla sınırlı kalması düşüncesi bu dönemde yaygın olarak tartışılmaya başladı. Hava kirliliği, sağlık, turizm, çevre, insan hakları, dini haklar, etnik haklar ve kadın hakları gibi toplumun belirli gruplarını ilgilendiren spesifik konular üzerinde tartışılmaya ve bu konularla ilgili talepler etrafında siyaset yapılmaya başlandı. Bu kavramların çoğu, devlet katında değil, toplum katında ve toplumsal gruplar tarafından gündeme getirilmiştir. Konuların her birini savunan bir sosyal grup gelişmiş ve kendi alanında devlet üzerinde etkin olmaya, devletten bir takım haklar koparmaya ve devlet politikalarını etkilemeye başlamıştır.³³

³¹Güngör,F.,Yıldızı Yeni Parlayan Bir Sektör: Sivil Toplum Kuruluşları, <http://www.osmanli.org.tr/yazi-4-292.html> 15.01.2009

³²Çaha Ö., Sivil Toplum Aydınlar ve Demokrasi, İz Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.78.

³³Çaha,Ö., A.g.e., s. 79-80.

Türkiye’de örgütlü STK’lar genel gruplar halinde incelendiğinde Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) , Ege Sanayici ve İş Adamları Derneği (ESİAD) gibi iş dünyasının lobi organizasyonları ile Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) gibi dernekler; Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV), Açık Toplum Enstitüsü, Arı Hareketi v.b. oluşumlar, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, KESK gibi kitle organizasyonları ve son olarak dinsel ve etnik tabanlı organizasyonlar görülmektedir.

TÜRK-İŞ, HAK-İŞ ve KESK (Kamu Emekçileri Sendikaları Konferderasyonu) gibi kitle organizasyonları ise sivil toplumun emekçi kısmını temsil ediyor görünmekte, ama özellikle işçi sendikaları, gelir fazlasına sahip oldukları halde üye eğitimleri, üye tabanlarının yaygınlaşması, kamuda işyerinin olası satışına karşı alternatif çözümler, işletme yönetimi kurgusu v.b. üzerinde çalışmayıp mal mülk idaresine önelmektedirler⁷⁸.

Dinsel ve etnik tabanlı organizasyonlar da kendi dar çıkarları için çalıştıklarından STK olarak kabul edilse bile, STK’ların bütün özelliklerini taşımamaktadırlar. Çoğunlukla, hem siyasi hem de dış güdülemeye en açık olanlar bu gruplardır.

1.5.2. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi

1.5.2.1. Osmanlı Devleti’nde Sivil Toplum Kuruluşu Unsurları (Vakıflar ve Lonca Teşkilâtlanması)

“Osmanlı toplumsal anlayışını çevreleyen ataerkil zihniyet, toplumun doğal olarak heterojen bir yapıda olduğunu, her grubun kendi içinde hiyerarşik sistemler oluşturduğunu ve sistemlerin gene hiyerarşik bir şekilde bütünleştikleri varsayımına yol açmıştır. Bu sistematik algılama her gruba bir özgürlük alanı sağlar ve kendi içinde doğal rehberliğe dayalı bir yaşam biçimi oluşturur. Osmanlı toplum yapısının temel taşlarını oluşturan milletler, vakıflar, loncalar, tarikatlar hep aynı genel mantığa uygun konumlara sahiptirler. Millet ve lonca sistemi devlet mekanizmasının doğal bir uzantısı olarak işlev görürken vakıflar ve tarikatlar daha özgür olmuş ve kendi özgürlük alanlarını kamu sahasına doğru genişletmişlerdir. Devlet bu kurumları gücü yettiğince denetlemiş ve esas olarak toplumun yönetiminde bir araç

olarak kullanmıştır. Diğer bir ifadeyle Osmanlı sisteminde bir sivil toplum geleneği olmasa da sistemin doğal parçaları olarak sivil toplumun kurumları mevcuttur".³⁴

Gibb, ikincil yapıların en yakın Osmanlı karşılığını tasvir etmeye çalışmıştır. Esnaf loncaları, köy kurulları ve göçebeleri, aşiret teşkilâtları. Bütün bunlar, mahalli yöneticilerin gözetimi altında idilerse de Gibb, bunları bir dereceye kadar özerklik sahibi olarak görmektedir.³⁵

Osmanlı İmparatorluğu'nda Gibb'in bahsettiği şekle yakın yapılı ve organize bir cemaat mevcuttur. Bu yapının aynı zamanda bir iktisadi yönü ve bir hukuki sistemi mevcuttur. Fakat iktisadi sistem hukuki sistem kavramları batılı bir sivil toplumdaki anlamını taşımaz. Bu farklılığı ise, Osmanlı sosyal tarihini iyi analiz edersek anlayabiliriz. Batı'da kilise ve seküler güçler, feodalite, burjuvazi ve endüstri proletaryası, yerel odaklar ve milli odaklar şeklinde görülen kutuplaşmaların yarattığı çatışmalar yerine, Osmanlı İmparatorluğu'nda çatışmalara uzun vadede bakıldığında bunların cemaat ve devlet ekseninde odaklandığı söylenebilir.³⁶

Osmanlı reayası, ekonomik alanda esnaf loncaları şeklinde bir örgütlenmeye gitmiştir. Bu anlamda kentler zanaatkârların toplandığı merkezler haline gelmiştir. Zanaatkârlar loncalar aracılığıyla işlerini yürütmüşler, çıkarlarını korumuşlar ve devletle ilişkilerini yürütmüşlerdir. Ayrıca loncalar düşük fiyatlı rekabeti önlemek, fiyat ve kârı saptamak, üyelerin eğitimini üstlenmek, onları finansal açıdan desteklemek gibi görevleri de yerine getirmekteydi.³⁷

Loncalardaki eğitim usta-çırak ilişkisi çerçevesinde verilmekteydi. Bunun dışında loncaların en önemli özelliği dini ve ahlâki temellere dayanmasıydı. Çiftçiler ve sanatkârların dışında Türk- İslâm geleneklerine uygun olarak toplumda tüccarlara ayrı bir önem verilmiştir. Tüccarlar ağır vergi yükümlülerinden de muaf tutulmuştur.

Şehir hizmetlerinin yürütülmesinde, vakıfların da önemli bir rolü vardır. Vakıf, belirli bir malı, kamunun yararına yönelik bir hizmete ya da hizmetlere sürekli olarak tahsis etmektir. Selçuklu ve Osmanlı toplumunda, kişinin sahip olduğu mal varlığı üzerinde sadece kendinin değil, içinde yaşadığı toplumun da hakkı olduğu

³⁴ Mahçupyan, Etyen; İdeoloji ve Modernite, İstanbul-1997, s.128-129.

³⁵ Mardin, Ş. Türkiye'de Toplum ve Siyaset, İstanbul-1995, s.119.

³⁶ Mardin, Şerif; A.g.e., İstanbul-1995, s.22.

³⁷ Ortaylı İlber, Türkiye idare Tarihi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınevi, Ankara, 1979,ss. 210-211.

inancı hakimdi. Bu nedenle varlıklı kişilerden bir vakıf eseri yapmaları beklenirdi. Zenginliğin kaynağı devlet memuriyeti olduğu için, vakıf eseri yapanların çoğunluğunu, başta padişahlar olmak üzere diğer kamu görevlileri oluşturmaktaydı.

Vakıflar yerine getirdikleri kamu hizmeti niteliğindeki hizmetlerin finansmanını vakfedilen malların gelirlerinden sağladıkları gibi, vakıf arazilerinin reayasından gerekli vergileri toplama hakkı da kendilerine aitti. Ayrıca vakıflara tanınan bazı vergi muafiyetleri de bir tür gelir sayılabilir. Osmanlı'da vakıfların sundukları başlıca hizmetler arasında sağlık ve sosyal yardım hizmetleri, eğitim ve öğretim hizmetleri, kültürel ve sportif hizmetler, bayındırlık ve altyapı hizmetleri sayılabilir.³⁸

1.5.2.2. Cumhuriyet Dönemi Yeni Sivil Toplum Kuruluşlarının Ortaya Çıkışı

Cumhuriyet Türkiye'sinde, Cumhuriyet'in ilk yılları sivil toplum açısından oldukça şanssız dönemleriydi. Osmanlı son döneminde medrese, tarikatlar, vakıflar gibi geleneksel sivil toplum kurumlarının yanı sıra, özel teşebbüs, ekonomik gruplar, siyasal partiler, dernekler, işçi hareketleri, kadın hareketleri, medya ve siyasal ideolojiler gibi sivil toplum unsurlarının da önemli ölçüde geliştiğini görmekteyiz. Ancak, Cumhuriyetle birlikte Tek Partili Dönemin baskın politikaları karşısında yukarıda bahsedilen sivil toplumun unsurlarının bir işlevi kalmadığı gözlenebilir.

Bunu mukabil, yapılan reformların hiçbirisinde sivil toplum unsurlarını yaşatacak bir uygulamaya gidilmemiş, aksine sivil toplum dinamiğini tamamen yok edici uygulamalar söz konusu olmuştur. O dönemin etkin gücü olan Devletçi Elit, sivil toplum unsurlarını, çağdaş medeniyetler düzeyine ulaşma amacıyla yürüttüğü "inşa edici" politikalar karşısında olumsuz olarak düşündüğü için, 1930'lu yıllardan itibaren sivil toplumu tasfiye etmiştir.³⁹

1930'lu yıllar ve sonrası, sivil toplumun kaderi bakımından oldukça önemli bir dönüm noktasıdır. Bu yıllar, daha çok İnönü'nün izlerini taşımaktadır. Genel hatları ile o dönem, Türk sivil toplumunun yok oluş sürecine girdiği ve Türk

³⁸Es, M., Osmanlı Devleti'nde Mahalli İdareler 2008, s. 31-32

<http://www.yerelsiyaset.com/pdf/mart2008/6.pdf>

³⁹Sarıbay, Y., A., Postmodernite, Sivil Toplum ve İslâm, İstanbul-1994, s.9-13

demokrasinin sivil toplum ekseninde toplumsal dayanaklarının kısıtlandığı bir dönem olarak tasvir edilebilir.

1940'lı yıllara gelince II. Dünya Savaşı sonrasında şekillenen yenedünyaya ayak uyduran Türkiye'nin CHP'li seçkinci kadrolarına rağmen, çok partili sisteme, dolayısıyla çoğulculuğa dayalı bir topluma doğru çevrildiğini görüyoruz. 1923-50 arasında üniter anlayışla yoğrulan sivil toplum unsurlarından bazıları, direnç gösteremeyerek kaybolup giderken, bazıları daha güçlenerek 1950 sonrasına taşınabilmiştir.⁴⁰

Aslında, Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk otuz yılında sivil toplum çok parlak bir dönem geçirmemiştir. Ama şu da bir gerçektir ki, Batı düşüncesinde de sivil toplum söylemi, modern anlamda 1960'lı yıllarda konuşulmaya başlamıştır.

Sivil toplum, uzunca bir tarihten sonra 1960'lı yıllardan itibaren yeniden tartışılan bir kavram olmaya başlamıştır. 1968 öğrenci hareketleri, mevcut siyasal kurumları, değerleri, normları ve siyasal süreci genişçe bir eleştiriye tabi tutmuş ve bağrından feminizm, çevrecilik, alternatif yaşamcılık, anti nükleer hareket gibi bir takım hareketler doğurarak, bunları yeni farklı taleplerle, devletlerle karşı karşıya getirmişti. Batıda gelişen refah toplumunun da ivme kazandığı bu gruplar, bir bakıma “grup eksenli” yeni bir politik anlayışın doğmasını sağlamıştır.

Bu politik anlayışta sistemin topyekûn değiştirilmesi yerine mevcut sistem içinde yeni açılımlarla daha fazla “katılım” daha fazla “hak” ve daha fazla “özgürlük” gibi temalar işlenmiştir. Konumuz açısından önemli olan nokta bu grupların yaygınlaşmasıyla birlikte sivil toplum kavramının hem yeniden canlılık kazanması hem de yeni içerik edinecek tarzda açılım sağlanması olmuştur. Bir bakıma bu günkü sivil toplum anlayışına Hegel'in tanımına 1960 sonrasında refah devletlerindeki sosyal grupların talepleri eklenerek ulaşılmıştır.⁴¹

Yukarıda çizilen çerçeve dâhilinde 1960'lar sonrasında Türkiye'de meydana gelen siyasal ve toplumsal değişimleri ele alırsak, özellikle 1960 askeri darbesi ve 1961 Anayasası ile yeniden oluşturulan demokratik hayat, aynı zamanda devlet ile

⁴⁰Çaha, Ö., *Aşkın Devletten Sivil Topluma*, İstanbul-2000, s.226.

⁴¹Çaha, Ö., “1980 Sonrasında Türkiye'de Sivil Toplum Anlayışları”, *Yeni Türkiye*, S.18, İstanbul-1997, s.33

sivil toplum arasındaki dengenin korunması ve geliştirilmesi için de gerekli bir adım oluşturabilmiştir. Üstelik geniş bir özgürlük alanı olarak kabul edilen dernekleşmenin gelişimine temel hazırlamıştır. Böylece, Sosyo-politik ve ekonomik bireysel girişim ortamı oluşmuştur.

1961-1971, 1973-1980 yılları arasında yargı bağımsızlığı güvence altına alınmış ve hukuk devleti uygulamalarına yönelik gelişmeler ivme kazanmıştır. Türkiye, bir gönüllü siyasal katılım patlaması yaşamış, bireysel girişimle kurulan kültürel, iktisâdi ve siyasal dernek sayılarında büyük bir canlılık ortaya çıkmıştır.⁴²

Türkiye’de, 1980’li yıllardan itibaren sivil toplum cephelerinden birini çevreci gruplar oluşturmuştur. Çevre konusu 1972 yılında Stocholm’de gerçekleşen Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı ile birlikte uluslar arası plâforma taşınmış ve Türkiye de bundan nasibini alarak çevre yönünde bir takım çabalarla tanışmıştır. 1970’li yıllardan itibaren devletin gündemine girmeye başlayan çevre konusu, 1980’li yılların başından itibaren sivil toplum örgütlerinin de gündemine girmiştir.

Türkiye’de bir sivil toplum cephesi olarak üç tür çevrecilik akımının geliştiğini görmekteyiz. Birinci çevrecilik oluşumu, “kurumsal çevrecilik” olarak isimlendirdiğimiz gönüllü kuruluşlar ekseninde gelişmekte olan bir çevrecilik anlayışı ve oluşumdur. Kurumsal çevrecilik teknik ve bilimsel gelişmeleri temel alarak çevre sorunlarını tespit etmeye ve bunları, ilgili mercilere bildirmeye dönük bir çevrecilik anlayışı etrafında gelişmektedir.⁴³

Türkiye’de gelişmekte olan ve çevre politikalarının oluşumunda etkili bir başka çevrecilik oluşumu ise, “reaksiyoner çevrecilik” olarak isimlendirilen ve yerel düzeyde yaygınlaşarak gelişen bir oluşumdur. Bu çevrecilik akımı, çok sayıdaki değişik kesimle birlikte çevre konusunda mağdur olan insanları da kapsayarak gelişmektedir. Çevre sorunlarını genel olarak kâr ve rekabeti esas alan kapitalist üretim biçimine dayandıran bu çevrecilik akımı, daha çok yanlış olan politikaları

⁴²Kalaycıoğlu, E., “Sivil Toplum ve Neopatrimonyal Siyaset” Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslâm (Der. F. Keyman-A. Y. Sarıbay) Ankara-1997, s.112

⁴³Öz, E., “Bir Baskı Grubu Olarak Çevre Koruma Derneklerinin Çevre Politikalarının Oluşumundaki Rolü; Türkiye Örneği, G.Ü. Sos.Bil.Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara-1988, s. 62

düzeltilici olma yolunda ilerlemektedir.⁴⁴

1980’li yıllar ile birlikte Türkiye’de gelişen sivil toplum cephelerinden birini de kadın grupları oluşturmuşlardır. 1980’ler sonrasındaki yıllarda kamusal alandaki eylemleri, protestoları, hak talepleri ve yayınlarıyla bir değerlendirmede bulunduğu farklı çizgiler taşımakla birlikte kadın hareketi içinde biri “seküler feminizm”, diğeri de “İslâmi kadın hareketi” olmak üzere iki tür akımın gelişmekte olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.⁴⁵ Kadın hareketi içinde yer alan kadın gruplarının bir sivil toplum rolü icra ettiğini görmekteyiz.

1.5.2.3. Neo-liberal Politikalar ve Adaylık Süreci

1980’li yıllardan itibaren Türkiye ile AB üyesi olan ülkeler, uyguladıkları ekonomi politikaları açısından karşılaştırıldığında ilginç bir farklılık göze çarpmaktadır. Türkiye, günümüze kadar geçen dönemde IMF ve Dünya Bankası öncülüğünde ve AB'nin telkinleri doğrultusunda şiddeti ve yoğunluğu artan bir biçimde neo-liberal politikalara yönelirken, AB üyesi ülkeler bu politikalara koşut bir şekilde ulusal/bölgesel/yerel bilim ve teknoloji politikaları uygulamaktadır. Ayrıca, birliğin tamamının ortaklaşa gerçekleştirdiği ve bilim-teknoloji politikaları demeti içinde kabul edilen politikalar da söz konusudur.

Bilindiği üzere neo-liberal politikaların gerisinde Monetarizm, Arz Yönlü İktisat Teorisi, Yeni Klâsik Makro Teori vb. neo-liberal yaklaşımlar vardır. Neo-liberal yaklaşımlara göre kapitalizm bir serbest piyasa sistemidir ve devlet bazı çok özel durumlar (savunma, çevrenin korunması, vb.) dışında ekonomiye müdahale etmemelidir. Zira yaşanan iktisâdi sorunların temelinde bizzat devlet müdahaleleri bulunmaktadır.

AB üyesi ülkelerde ve diğeri başka gelişmiş ülkelerde uygulanan bilim ve teknoloji politikalarının kuramsal temelini ise Evrimci iktisâdi yaklaşımların oluşturduğu dikkat çekmektedir. Evrimci iktisâdi yaklaşımlara göre kapitalizm eksik rekabet piyasalarına dayalı bir sistemdir ve bu bağlamda devlete, ekonomiye müdahale açısından önemli fonksiyonlar düşmektedir. Nitekim gelişmiş ülkelerde ve

⁴⁴Öz, E., a.g.e., s. 64

⁴⁵Çaha, Ö., Aşkın Devletten Sivil Topluma, İstanbul-2000, s.262-274.

dolayısıyla AB üyesi ülkelerde uygulanan bilim ve teknoloji politikaları yakından incelendiğinde devletin ekonomiye giderek çeşitlenen politika araçlarıyla müdahale ettiği görülmektedir.⁴⁶

Başka bir deyişle gelişmiş ülkelerde devletler bazı ekonomi politikası araçlarından vazgeçerken, başka bazı yeni ekonomi politikası araçlarıyla ekonomiye müdahale etmeyi sürdürmektedirler.

Neo-liberal politikaların başta ABD ve İngiltere gibi ülkelerin öncülüğünde, IMF, DB ve WTO gibi uluslararası iktisâdi kuruluşlar aracılığıyla alternatifsiz politika seçenekleri olarak borç vermeme tehdidi ya da borç verme teşviki ile çevrede yaygınlaştırıldığı koşullarda, yaklaşımların (genel olarak Evrimci İktisâdi yaklaşımlar), piyasa ve devleti birbirine karşıt öğeler olarak değil birbiriyle tamamlayıcılık ilişkisi kurması gereken öğeler olarak görmeleridir. Başka bir deyişle AB'de ekonomi politikası alanına ilişkin, açıkça tutarsızmış gibi görünen bir durum söz konusudur. Zira AB ülkelerinde, kapitalizmi piyasa ekonomisi ile eşgören bir anlayış (neo-liberal yaklaşımlar) ile kapitalizmin bir serbest piyasa sistemi olmadığını vurgulayan başka bir anlayış (Evrimci yaklaşımlar) aynı anda bir arada yaşayabilmektedir. Diğer taraftan, özellikle 1980'li yıllardan itibaren Batı politikalarının uygulama alanının, kapsamının ve kuramsal çerçevesinin büyük bir hızla genişlediği (Yenilik Sistemleri Yaklaşımı gibi) gözlenmektedir. Özetle, Türkiye geleneksel politika araçlarını dahi yitirirken, AB ülkeleri ekonomiye yeni müdahale araçları geliştirmiş görünmektedir.

Başka bazı fonksiyonları dışında Türkiye'de uygulanan neo-liberal politikalar ile AB ülkelerinde ve AB genelinde neo-liberal politikalara koşut bir şekilde uygulanan Bilim ve Teknoloji Politikalarının AB ile Türkiye arasında merkez-çevre ilişkisini yeniden üreten kritik faktörlerden biridir.⁴⁷

⁴⁶Alpaslan B., Afşar K. E., Aksek U., Neo-Liberal Politikalar-Ulusal Bilim Ve Teknoloji Politikaları Ekseninde Türkiye ve Avrupa Birliği: Türkiye'nin Çevreleşmesi, 2. Ulusal İktisat Kongresi / 20-22 Şubat 2008 / DEÜ İİBF İktisat Bölümü / İzmir –Türkiye 2008 s. 2-3.

⁴⁷Alpaslan B., Afşar K. E., Aksek U.,A.g.e., s.3

1.6. AB'DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ GELİŞİM SÜRECİ

1.6.1. AB'de Sivil Toplum Kuruluşu Tanımı

“Avrupa modeli katılımcı demokrasinin oluşturulması” hususunda sivil toplum kuruluşlarına önemli bir rol düşmekte ve Avrupa Birliği kurumları tüm sivil toplum kuruluşlarının AB karar alma sürecinde etkili olmasını istemektedir. Bununla birlikte, kuruluşların yapısı ve bunlarla ilişkiler konusunda da çeşitli kurallar belirlemektedir. Sivil toplum kuruluşları hükümet ve kamu idaresi dışında kalan tüm alanı içermektedir. Bunların içinde üçüncü sektör/hükümet dışı örgütler dışında ekonomik aktörler de bulunmaktadır. AB'de geçerli anlayış ve uygulamaya göre sivil toplum kuruluşları kamu otoriteleri ve vatandaşlar arasında aracı görevi görerek kamu yararı hedef ve sorumluluğuyla hareket eden örgütsel yapıların tamamıdır. Genel bir kategorizasyon çerçevesinde, bunlar:

- Sosyal ortaklar olarak da adlandırılan işçi ve işveren birlikleri/sendikaları,
- Sosyal ortaklar dışındaki ekonomik ve sosyal aktörler, meslek kuruluşları sosyal ve ekonomik örgütler,
- Çevre ve insan hakları örgütleri, tüketici dernekleri, hayırsever kuruluşlar, eğitimle ilgili sivil toplum kuruluşları,
- Halka yakın ve üyelere yönelik faaliyet gösteren gençlik örgütleri, aile dernekleri, dinsel örgütler ve yerel yaşama katılımı sağlayan cemaat anlayışına dayalı kuruluşlar.

Avrupa Parlamentosu ve AB Komisyonu genel anlamda STK'larla ilişkilerini düzenleyen bazı kararlar almıştır. Tek Senet'ten sonra karar alma sürecindeki etkinliğini giderek güçlendiren AP özellikle, çevre, tüketici hakları ve sosyal haklar alanlarında sivil toplum kuruluşları ile eşgüdüm içinde çalışmaktadır. Genel olarak sivil toplum kuruluşları ve diğer lobi kişi ve kuruluşları ile ilişkilerinde AP, suiistimallerin önlenmesi amacıyla kayıt sistemi ve bağlayıcı bir iş ahlakı oluşturulması, Avrupa parlamenterlerinin maddi kaynaklarının denetimi gibi düzenlemeler getirilmesine yönelmiştir.

AB Komisyonu'nun ise, sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerinde öncelikli kriteri temsil gücüdür. Bu anlayış içinde AB düzeyinde örgütlenmeler

cesaretlendirilmiştir. İlgili grupları kısıtlayıcı yasal düzenlemelerle denetlemek yerine, karar alma mekanizmalarının şeffaflaştırılması ve danışma mekanizmalarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşlarının aralarında bir iş ahlakı ('code of conduct') geliştirmeleri desteklenmiş, kapsamlı bir bilgi bankası oluşturmak amacıyla sivil toplum kuruluşları rehberi hazırlanmıştır.

AB Komisyonu, sivil toplumun katılımcı demokrasi ve vatandaş sorumluluğu bilinci açısından önemine bağlı olarak özellikle kamu yararına dernek ve vakıfların örgütlenmesi ve AB politikalarına katılımında etkinliğinin desteklenmesi amacıyla bir bütçe kalemi oluşturmuştur. AB karar alma mekanizması içinde sosyal ortaklar ve sivil toplum kuruluşları ile çeşitli şekil ve kademelerde danışma süreçleri işlemektedir.⁴⁸

1.6.2. Avrupa'da Sivil Toplum Kuruluşlarının Kuramsal ve Tarihsel Gelişimi

Sivil toplumun tarihsel gelişimi dikkate alındığında sivil toplum kavramı Orta Çağ'da kültürel ve ekonomik anlamda burjuvazinin ortaya çıkması ve kentleşmenin bir sonucu olarak görülmektedir. Sivil toplum Batı'da insanların çıkarlarını devlet dışında elde etmek üzere, meşruluğu kabul edilen örgütlenmeler biçiminde ortaya çıkmıştır. Batı toplumunda yaşanan feodalite, kilise, kral-burjuvazi ilişkileri iktidarın müdahale alanı dışında bazı alanların varlığının kabulünü kolaylaştırmıştır.⁴⁹

11. yüzyıl Avrupa'sında feodalizm, ticaretin gelişmesiyle önemini kaybetmeye başlamış, böylece yeniliğe açık olan tüccarlar istediklerini elde etmenin yollarından birinin örgütlenmek olduğunu fark ederek "lonca" ya da "hanse" denilen birlikleri kurmaya karar vermiştir.⁵⁰ Dönemin tüccar ve sanatkârları, feodal lordların üretim ve yönetimdeki haklarını loncalara devretmelerini istemiştir. Bu noktadan hareketle Avrupa'da katılımcı demokrasi ve pazar ekonomisinin ilk adımları atılmıştır denilebilir. Kilisenin otoritesine karşı çıkan sivil girişimler, esnaf, sanatkâr ve tüccarın girişimleriyle birleştiği zaman ise Avrupa'da Aydınlanma Dönemi

⁴⁸AB ile ilişkilerde STK'ların rolü çalışma Grubu Raporu, 2004, s. 3-4

⁴⁹Azaklı S., "Devlet-Sivil Toplum ve Türkiye", Yeni Türkiye, Yıl: 3, Sayı: 18, Ankara, Kasım-Aralık 1997, s. 224

⁵⁰Gül S., Sallan, Coşkun Z., Aksu, "1980'lerin Sivil Toplum Anlayışı ve Gönüllü Kadın Kuruluşları Üzerine Bir Çalışma, 20. Yüzyılım Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, Editör: Oya Çiftçi, TODAİE Yayın No: 285, Ankara, 1998, s. 492

başlamıştır. Batı geleneğinde sivil toplum ekonomik çıkar ilişkilerinin alanı olmuştur. Toplum çıkar ilişkilerini işin içine devleti karıştırmadan çözmekte ve böylece kendisi için özerk bir alan yaratmaktadır.⁵¹

12. yüzyıl itibariyle kentleşme, yerel yönetimlerin kurulması, liberal siyasi kültürün ve özerk ekonomik grupların ortaya çıkması Batı Avrupa’da devlet dışında sivil etki alanının ortaya çıkmasını sağlayan faktörler olmuştur. Kapitalist dünyanın, liberal düşüncenin siyasi, sosyolojik ve felsefi temelinde şekillendiğine inanan Ömer Çaha’ya göre, bireysellik, sosyal farklılaşma, hukuk, insan hakları ve özgürlükler gibi liberal kavramlar sivil toplumun oluşmasını sağlamıştır.

Londra’nın Blackheat semtinde olan Ascension Klisesi’nin duvarında bulunan metal plâketin üzerinde, 1370’lerin sonunda yaşanan köylü ayaklanmasının lideri John Ball’un ayaklanma sona erdiği 1381 yılında söylediği şu sözler yazar: “*Dostluk arkadaşlık yaşamdır, dostluğun olmadığı yerse ölümdür ve orada cehennemde dostluk, arkadaşlık değil, insanların tek tek kendileri vardır*”. Bu sözleri bugün gönüllü ve dayanışmaya dayanan sivil toplum düşüncesinin ilk tanımlarından biri olarak anılmaktadır. Avrupa’da tarih boyunca farklı şekillerde yorumlanan sivil toplum kavramı, Aydınlanma Çağı’na kadar belli bir hukuk düzenine tâbi bir tür siyasi örgüt olarak anlaşılmıştır. Lütfi Sunar’a göre sivil olanla, siyasal olanın ayrımının henüz yapılmadığı bu anlayışta, sivil toplum ve devlet neredeyse eş anlamlıdır ve iyi vatandaşlıkla yakından ilişkili ahlaki bir değerdir. İdris Küçükömer, sivil toplumu Batı kültürel birikiminin ürünü olarak görürken, Şerif Mardin sivil toplumu “medenilik anlayışıyla Batı Avrupa toplumsal tarihinde önemli bir sosyal aşama, tarih felsefesi alanında bir tartışma alanı ve devleti protesto etme geleneği” şeklinde tanımlamaktadır.⁵² Sivil toplumun Batı Avrupa sosyal tarihinin bir parçası olduğunu savunan Mardin’e göre, sivil toplum şehir hayatının beraberinde getirdiği hakları ve yükümlülükleri ifade eder. Böylece devlet dışındaki hayatın akışı garanti altına alınır.

Keyman’a göre, Avrupa’da sivil toplumun tarihsel gelişimi üç temel aşamada gerçekleşmiştir. Buna göre sivil toplum birinci aşamada modern burjuva toplumu olarak ele alınmış; ikinci aşamada demokrasi ile üçüncü aşamada ise katılımcı

⁵¹ Türköne M.,“Sivil Toplum Tanrısı Öldü mü?”, Yeni Türkiye, Yıl: 3, Sayı: 18, Ankara,Kasım-Aralık 1997, s.23

⁵²Mardin, a.g.e., 1995, s. 278

demokrasi ile ilişkilendirilmiştir. Modern burjuva toplumu olarak sivil toplum, modern toplumun özgünlüğünü ve modern-öncesi geleneksel toplumdan farkını simgeleyen bir ölçüt olarak görülmüş, demokratikleşmeye katkıda bulunmamıştır. Demokrasi bağlamında sivil toplum, bireysel hak ve özgürlüklerle birlikte değerlendirilmiştir. Ancak buna ilaveten sivil toplum için sadece modern toplumun değil, ‘demokratik toplum’un gerekli koşulu olduğu düşüncesi doğmuştur. Katılımcı demokrasi olarak sivil toplum sadece STK’lardan oluşan örgütsel bir yaşam alanı, ya da demokratik rejime geçiş sürecinin bir aktörü olarak değil, demokratik toplum yönetiminin katılımcı demokrasi modeli içinde kurulmasında anahtar kavram olarak görülmeye başlanmıştır.⁵³

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan uluslararası kurum ve kuruluşlar, devletlerin mutlak otorite olduğu anlayışını aşındırarak sivil gelişmeleri desteklemeye başlamıştır. Sivil toplumun canlanışında Sovyetler ve Doğu Avrupa’daki merkezi, bürokratik devlet yapılarının başarısız olması ve çökmesi ile küresel gelişme ve değişimler önemli rol oynamıştır. Devletçi yapıların başarısızlığı ve çökmesi ile bireyin ve sosyal aktivitelerinin önemi artmış, çıkar temelli olmayan yeni tür sosyal hareketlerin ve STK’ların oluşmasını sağlamıştır. Böylece aktif ve katılımcı bir sivil toplum anlayışı öne çıkmıştır.

Sivil toplum, Batı dünyasında gelişimini sürdürürken kuramsal anlamda da bir inceleme alanı haline gelmiştir. Sivil topluma kavramsal açıdan 17. ve 18. yüzyıl düşünürlerinin olumlu katkıları bulunmaktadır.⁵⁴ Sivil toplum, Aristo’nun ‘polis’ kavramına kadar geri giden Avrupa geleneğinde devlet ile aynı anlamda kullanılmıştır. Batı siyasal literatüründe daha iyi bir toplumsal düzene ulaşmak için bireyin hak ve yükümlülüklerini düzenleyen siyasî kurumlar olarak sivil toplum ve devlet kavramları 18. yüzyılın ortalarına kadar aynı anlamda kullanılmıştır. Buna göre eski Avrupa geleneğinde bir sivil toplum üyesi olmak, devletin bir üyesi olmak ve dolayısıyla onun yasalarına uygun, diğer üyelere zarar vermeyecek biçimde davranma yükümlülüğü altında olmak anlamına geliyordu.⁵⁵

Sivil toplum kavramı Batı’da Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan yeni toplumsal

⁵³Sunar L., “Avrupalı Bir Kavram Olarak ‘Sivil’in Oluşumu ve Avrupa Birliği’nin STK’larla İlişkileri”, I. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, 2004

⁵⁴Cemal Bali Akal, Sivil Toplumun Tanrısı, Engin Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 1995, s. 125

⁵⁵Azaklı, a.g.e, s. 224

ve siyasi arayışların sonunda oluşmuştur. 17. yüzyıldan itibaren siyasi değerler üzerine yoğun tartışmalar ve arayışlar ortaya çıkmış, bunun bir uzantısı olarak sivil toplum kavramına ilişkin değişik argümanlar gelişmiştir. Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau, sivil toplum kavramını siyasi otoriteyi ortaya çıkaran kamusal alan anlamında kullanmıştır.

Başlangıçta devlet veya polisle aynı anlamda kullanılan sivil toplum kavramı, 18. yüzyıldan sonra devletin karşısındaki alanı ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Diğer bir ifadeyle sivil toplumun üyesi olmak, bir devletin vatandaşı olmak ve devletin koyduğu kurallara uyarak diğer vatandaşlarla uyum içinde yaşamaktan bireylerin devletten izin almadan girebildiği toplumsal etkinlikler olma yönünde evrilmiştir.

Thomas Hobbes, doğal halde insanların birbirinin kurdu (Homi homini Lupus) olduğunu, bunun anarşi ve kaos anlamına geldiğini, bunu aşmak için insanların anlaşarak devleti (Leviathan) meydana getirdiklerini, devleti oluşturduktan sonra tüm hak ve yetkilerini devlete devrettiklerini belirtmiştir. Sivil toplum, Hobbes'e göre, 'Leviathan'ın koruması altındaki barışçı toplumu ifade etmektedir. Hobbes'a göre doğal yaşama halinde ve başkalarıyla savaş durumundaki insan, koruma ve güvenlik gibi ihtiyaçlarını barış içinde yerine getirebilmek için kendi rızasıyla bir toplumsal sözleşme gerçekleştirmiştir.⁵⁶

John Locke ise Hobbes'tan farklı olarak şunu savunmuştur: "*İnsanlar doğa durumunda özgür bulunmaktaydılar. Doğa durumunda özgür, eşit ve bağımsız olan bireyler kendi rızalarıyla yaptıkları toplumsal sözleşme ile sivil toplumu gerçekleştirirler*".⁵⁷ Locke, devleti sivil toplumla eş anlamlı addetmekle beraber sivil topluma gelişebilmesi için devlet karşısında otonomi kazandırmak, sivil bir burjuva toplumunun temel yasaları olarak görmek istemiştir.⁵⁸ Locke, insanların bazı hallerde ceza vermeyi düzenlemek ve aşırı cezalandırmayı önlemek için sözleşme ile devleti meydana getirdiklerini, devletin sözleşme ile verilen alanlar dışında bireyler üzerinde yetkisi olmadığını belirtmiş, sivil alanla siyasal alanın ayrılığına dikkat çekmiştir.⁵⁹

⁵⁶Azaklı, a.g.e, s. 224

⁵⁷Yılmaz,M.,“Sivil Toplumun Kısa Tarihi ve Aktüel Bazı Meseleleri”, Yeni Türkiye, Yıl: 3, Sayı: 18, Ankara, Kasım-Aralık 1997, s. 369

⁵⁸Azaklı, a.g.e, s. 224

⁵⁹Yılmaz, a.g.e, s. 326

Liberal felsefenin önemli kuramcılardan Locke ile cumhuriyetçi felsefenin önemli temsilcisi Montesquieu, sivil toplumun ortaya çıkmasında, farklı tarihsel süreçlere ve olgulara ağırlık vermişlerdir. Ancak feodal dönemin sonuna doğru ortaya çıkan “özel ya da subjektif hakların yasal temelde tanımlanması” olgusu üzerinde aynı düşünceyi savunmuşlardır. Tocqueville ve Montesquieu’ya göre sivil toplumun en iyi bilinen düşmanı despotizmdir.⁶⁰ Sivil hayatla devleti birbirinden ayıran Tocqueville’ye göre sivil toplum vatandaşlara sivil erdemler kazandıran özel dernekleri ifade etmektedir.⁶¹

J. J. Rousseau ise, Locke ve Hobbes gibi doğa durumundan başlar; fakat onlardan farklı olarak şunu savunur: İnsan doğa durumunda kültür ve anlam sisteminden tamamen uzak, boş bir varlık olarak çevresi ile barış içinde yaşar. İnsanların kendilerini korumak için yapacakları tek şeyin birleşerek kötülöklere, doğal afetlere karşı direnmek için bir güç birliği kurmak olduğunu söyler. Böylece özel çıkar ve iradelerini genel iradeye dönüştüren toplum sözleşmesini gerçekleştirirler.⁶²

Sivil toplumu devletten sistemli olarak ayıran ilk düşünür ise Hegel’dir. Hegel sivil toplumun yaşamının ulus devletinkinden farklı olduğunu belirtmiştir. John Keane sivil toplum ve devlet kavramlarını birbirinden ayıran ilk filozofun Hegel olduğunu savunmaktadır. Hegel’e göre sivil toplum, siyasi toplumun ötesindeki alandır; ancak devlet bu alanı düzenlemeli, egemenlik altına almalıdır. Hegel, Machiavelli gibi devleti transandantal (aşkın) ve metafiziksel bir varlık olarak tanımlamış ancak ondan farklı olarak sivil toplum kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Sivil toplum farklılık, özel çıkar ve çatışma anlamına gelmektedir.⁶³

Hegel’e göre kazanç, şahsi mutluluk ve kişi statüsünün korunması gibi hayat kesitlerinin toplu olarak yaşanmış şeklinin ifadesi olan sivil toplum, serbest toplumun var olması ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için oluşturdukları birliklerden kaynaklanır.⁶⁴ Hegel için sivil toplum, içinde yaşayan kişilerin yaşamalarını sağlayacak

⁶⁰John A. Hall, “In Search of Civil Society”, Civil Society, Theory, History, Comparison, (Ed. John A. Hall), Polity Press, 1995, s. 7

⁶¹Christopher G. A. Bryant, “Civic Nation, Civil Society, Civil Religion”, (Ed. John A. Hall), Civil Society, Theory, History, Comparison, Polity Press, 1995, s. 143.

⁶²Jean-Jacques Rousseau, Toplumsal Sözleşme, (Çev. Vedat Günyol), Adam Yayıncılık, İstanbul, Eylül 1993, s. 24.

⁶³Yılmaz, a.g.e, s. 327

⁶⁴Azıklı, a.g.e, s. 224

bütün faaliyetleri içeren, yapılı, organize bir iktisadi sistemi, bir hukuk sistemi ve bunların düzenli bir şekilde çalışmasını sağlayacak otoriteye sahip bir cemaattir.

Diğer bir deyişle, sivil toplum ihtiyaç üzerine kurulmuş toplumsal bir birimdir.⁶⁵ Ona göre sivil toplum kazanç, şahsi mutluluk ve kişi statüsünün korunması gibi hayat kesitlerinin toplu olarak yaşanmış şeklinin ifadesidir.⁶⁶ Hegel sivil toplumda uyumun sağlanması için devletin garantör rol üstlendiğini, Marx ise sivil toplumun burjuva toplumu ile ilişkili olduğunu savunmuştur.⁶⁷

Marx'a göre sivil toplum alt yapıyı ifade etmektedir. Ona göre sivil toplum üretici güçlerin gelişiminin belli bir aşamasında bireylerin bütün maddi ilişkilerini kucaklar.⁶⁸ Sivil toplumu siyasi hayatı belirleyen bir alan olarak tanımlayan Marx, devleti sivil toplumdaki çatışmaları uzlaştıran bir kurum olarak değil, sivil toplumun bir yansıması olarak kabul etmiştir. Marx da Hegel gibi sivil toplumu devletten ayırmıştır. Ancak sivil toplumu ekonomik ilişkileri üreten ve sınıf ilişkilerini doğuran bir alan olarak tanımlamıştır. Marx'a göre sivil toplum, Avrupa'da burjuvazi ile gelişmiştir. Bu gelişmeye bağlı olarak sivil toplum üretici güçleri aracılığıyla ortaya çıkmış ve bireylerin ekonomik ilişkilerini kapsamıştır.

Liberal geleneğe göre; sivil toplum aile ile devlet arasında yer alan sivil örgütlerin çoğulluğuna dayanan bir kamusal alandır. Böylece siyasal iktidar ve refahın olası kötüye kullanılmasına vatandaşların oluşturduğu bu örgütler karşı duracaktır.

Hegel ve Marx'ın temsil ettiği tarihsel yaklaşım, bu görüşlere karşı çıkmaktadır. Tarihsel yaklaşıma göre, sivil toplum, kapitalist sistemde piyasa ilişkilerinin bir alanı olarak ortaya çıkan uzun tarihsel dönüşümlerin alanıdır. Bu iki yaklaşımın ortak noktası, sivil toplum aile ile birey arasında bireylerin ortak amaçlarını gerçekleştirmek için bir araya geldikleri farklı bir kamusal alandır.⁶⁹

⁶⁵Mardin, Ş., "Türk Toplumunu İnceleme Aracı Olarak Sivil Toplum", Türkiye'de Toplum ve Siyaset, Makaleler 1, (Der. Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder), 3. Baskı, İletişim Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1997, s. 21

⁶⁶Victor Perez-Diaz, "The Possibility of Civil Society: Traditions, Character and Challenges", (Ed. John A. Hall), Civil Society, Theory, History, Comparison, Polity Press, 1995, s. 96

⁶⁷M.Lütfullah Karaman ve Bülent Aras, "The Crisis of Civil Society in Turkey", Journal of Economic and Social Research, Vol: 2, Issue: 2, July 2000, s. 41

⁶⁸Azaklı, a.g.e, s. 226

⁶⁹ Gençkaya Ö., F., "Demokratikleşme ve Sivil Toplum İlişkisi Üzerine Bir Not", Yeni Türkiye, Yıl: 3, Sayı: 18, Ankara, Kasım-Aralık 1997, s. 102

Gramsci, Marx'tan farklı olarak sivil toplumu bir üst yapı süreci içinde tanımlamıştır. Gramsci'ye göre sivil toplum ilk olarak medenilik anlayışı ile Batı Avrupa sosyal tarihinde önemli bir basamağı ve ikinci olarak tarih felsefesi alanında bir kavramlaştırmayı ifade etmiştir. Hegel ve Gramsci'nin sivil kavramına yüklediği ortak anlam sivil toplumun, politik toplumun dışında kalan bir alana işaret etmesidir.⁷⁰ Bu anlamda Gramsci'ye göre sivil toplum kültürel kurumların guruplaşmasını ifade etmektedir.

Tocqueville, Dukheim ve Weber'e göre modern sivil toplum, devlet, aile ve ev yaşamından uzak bir alan olup ekonomik, dini, kültürel ve sosyal alanlarda birçok işleve sahiptir. Toplumsal entegrasyonu sağlayan sivil toplumda bireyler istedikleri STK'lara üye olma konusunda özgürdürler. Temeli hukuka dayanan sivil toplum, devlet ve birey arasında arabuluculuk yaparak vatandaşların temsil edilmesini sağlar.⁷¹

1.6.3. Avrupa Parlamentosu ve Sivil Toplum Kuruluşları

AB'nin demokratik meşruiyet ve toplumsal bütünlük temelinde politikalarını gerçekleştirme gerektiğini savunan Avrupa Parlamentosu, 'Birlik' ve 'Avrupa Vatandaşlığı'nın birbirini tamamladığına inanmaktadır. AB STK ağının kullanılmasına ve STK'larla karar alma sürecinde iyi yönetim ilkelerine dayanan bir danışma sistemi çerçevesinde fikir alışverişinde bulunmaya büyük önem vermektedir.⁷² Bu nedenle AB içindeki tüm STK'lar, AB kurumları gibi hesap verebilirlik ve şeffaflık gibi iyi yönetim ilkelerini benimsemek zorundadır. AB kurumlarından özellikle Avrupa Parlamentosu içinde STK'ların rolü ve öneminin giderek artması ile bu kuruluşlar aracılığıyla AB'nin geleceği siyasetin ve devletin şeffaflığı ilkesiyle yönlendirilmesi sağlanacaktır.⁷³

1987 yılında yürürlüğe giren ve iç pazarın gerçekleşmesi için gerekli olan düzenlemeleri sağlayan Tek Senet Antlaşması'ndan sonra karar alma sürecindeki

⁷⁰Çaha,Ö.,(2003), Bir Kez Daha Sivil Toplum Üzerine, Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 1, Erişim: Ocak, Şubat, Mart 2009, http://www.siviltoplum.com.tr/sayi1_tr_3.htm.

⁷¹Beatrice Rangoni Machiavelli, "The Role of Civil Society in European Integration", Journal of Public Affairs, Vol: 1, Issue: 1, ABI/INFORM Global, Jan 2001, s. 3

⁷²TOBB, Avrupa Birliği ile İlişkilerde Özel Sektör ve Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü Çalışma Grubu Raporu Sunuş Metni, 2004 Türkiye İktisat Kongresi, İzmir, 5-9 Mayıs 2004, s. 7.

⁷³AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyaloğu, Komisyon tarafından Konsey, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komite ve Bölgeler Komitesi'ne Gönderilen Tebliğ, Erişim: Eylül 2005, Ankara: DPT, s. 12, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/siviltop/diyalog.pdf>

etkinliğini giderek güçlendiren Avrupa Parlamentosu bugün özellikle, çevre, tüketici hakları ve sosyal haklar alanlarında STK'larla eşgüdüm içinde çalışmaktadır.⁷⁴ Avrupa Parlamentosu'nun AB karar alma sürecindeki rolü Amsterdam Antlaşması ile arttırılmıştır. Böylece yasama süreci daha meşru hale getirilmiş, Avrupa vatandaşları bilgi edinme hakları edinmiştir.⁷⁵

Bugün STK'ların katkısıyla Avrupa Parlamentosu'nda, suistimallerin önlenmesi amacıyla kayıt sistemi ve bağlayıcı bir iş ahlakı oluşturulması, Avrupa parlamenterlerinin maddi kaynaklarının denetimi gibi düzenlemeler getirilmiş, şeffaflık yolunda önemli adımlar atılmıştır.⁷⁶

1.6.4. AB Komisyonu ve Sivil Toplum Kuruluşları

AB düzeyinde örgütlenmeleri cesaretlendiren AB Komisyonu STK'larla ilişkilerinde “temsil gücü”ne önem vermektedir. Bu noktada Komisyon, STK'ları kısıtlayıcı yasal düzenlemelerle denetlemeyi değil, karar alma mekanizmalarının şeffaflaştırılması ve danışma mekanizmalarının iyileştirilmesini hedeflemektedir. Avrupa Komisyonu güçlü sanayi lobilerinin çıkarlarına karşı bir denge unsurunu garantilemek için bu kuruluşların gelişimini desteklemektedir. Komisyon politika yapma sürecinde yaklaşık 700 hükümet dışı kuruluşa danışmaktadır.⁷⁷

Komisyonun bir diğer hedefi de, oluşturduğu bütçe kalemi ile özellikle kamu yararına dernek ve vakıfların örgütlenmesi ve AB politikalarına katılımında etkinliğinin desteklenmesidir. STK'ların kendi aralarında bir iş ahlakı (code of conduct) geliştirmelerini destekleyen Komisyon, kapsamlı bir bilgi bankası oluşturmak amacıyla STK rehberi de hazırlamıştır.

AB Antlaşması'nın 138–139. Maddeleri AB Komisyonu'na mevzuat önerilerinin genel yönelimi ve içeriği konusunda ekonomik ve sosyal temsil örgütlerine danışma zorunluluğu getirmektedir. AB Komisyonu, sosyal politika alanında karar almadan önce, AB düzeyindeki sosyal ortaklar ile iletişim içinde olur. AB Komisyonu sosyal ortakların aralarında eşgüdüm sağlamaları ve AB mevzuatı

⁷⁴European Peacebuilding Liaison Office, The European Union and Civil Society, Erişim: <http://www.eplo.org/index.php?id=92>.

⁷⁵Finn Laursen, “Civil Society and European Integration”, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, September 1999, s. 76.

⁷⁶http://www.europarl.eu.int/meetdocs/20042009/documents/pr/562/562260/562260_en.pdf

⁷⁷Non-Governmental Organisations, <http://www.mic.org.mt/EUINFO/sector/sections/fse ngos.htm>

dışında da aralarında bağlayıcı anlaşmalar yapmalarını desteklemektedir. Bu noktada aday ülke olarak Türkiye’den de benzer bir yaklaşım beklenmektedir.⁷⁸

STK’lar sosyal ortaklar arasında önemli bir yere sahiptir. AB Komisyonu ve üye ülke temsilcileri ile sosyal ortaklar bir araya gelerek “danışma komiteleri”ni oluştururlar. Komiteler politika oluşturulma ve uygulama alanında AB Komisyonu’na görüş bildirir. Bugün fırsat eşitliği, işyerinde sağlık ve güvenlik, meslek içi eğitim, işçilerin serbest dolaşımı, Avrupa Sosyal Fonu, göçmen işçilerin sosyal güvenliği konularında danışma komiteleri bulunmaktadır. Türkiye’nin tam üye olması halinde söz konusu komitelerde STK’lar da görüş bildirebilecektir.⁷⁹

Komisyon başkanı Romano Prodi, 2000 yılında yaptığı bir konuşmada, yönetişimin politika yapma sürecine hükümet dışı aktörlerin katılması olduğunu vurgulayarak, Avrupa kurumları, ulusal hükümetler, bölgesel ve yerel otoriteler ile STK’ların birbirlerine danışarak Avrupa Ağı’nı kuracaklarını belirtmiştir. Ancak Prodi, AB’deki sivil toplumun yeni oluşmakta olduğunu, ulusal düzeydeki sivil toplumlarla aynı düzeyde olmadığını belirtmiştir.

AB her anlamda bütünleşmiş bir Avrupa olmak için üye ve aday ülkeler arasında sivil toplum ağını genişletmeyi hedeflemektedir. Bu amaçla AB Komisyonu tarafından 2005 yılının Haziran ayında “AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyaloğu” başlıklı bir tebliğ yayınlanmıştır. Sivil toplumla daha yapılandırılmış ve şeffaf bir diyalog geliştirmeyi amaçlayan AB Komisyonu’nun yayınladığı bu tebliğ, Türkiye, Hırvatistan ve AB sivil toplumları arasındaki diyalogun güçlendirilmesi yönünde atılan ilk adım olarak değerlendirilmektedir.⁸⁰

⁷⁸European Citizen Action Service, (2004), European Commission and Consultation of NGOs, Brussels, October 2004, www.ecas.org/file_uploads/743.doc.

⁷⁹TOBB, (2004), AB ile İlişkilerde STK’ların Rolü Çalışma Grubu Raporu, Erişim: Şubat 2009, <http://www.tobb.org.tr/abm/raporlaryayinlar/AB%20ile%20iliskilerde%20STK'larin%20rolu%20calisma%20Grubu%20Raporu.doc>.

⁸⁰AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyaloğu, Komisyon tarafından Konsey, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komite ve Bölgeler Komitesi’ne Gönderilen Tebliğ, Erişim: Eylül 2005, Ankara: DPT, s. 12, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/siviltop/diyalog.pdf>.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK TÜSİAD VE TÜRKİYE’NİN AB’YE GİRİŞ SÜRECİNDEKİ ROLÜ

2.1.TÜSİAD'IN TARİHÇESİ

2.1.1. TÜSİAD'IN Kurulumu ve Gelişimi

TÜSİAD özel sektörü korumak, iş dünyasını bir sosyal sınıf içinde birleştirmek amacıyla 2 Ağustos 1971 yılında kurulmuştur.⁸¹ Dernek statüsünde örgütlenmiş, Türkiye’nin en önemli baskı gruplarından biri olan TÜSİAD, iş adamlarına özgü çıkarları yerine getirmenin yanı sıra, iş dünyasının gücünü ve sosyal varlığını meşrulaştırma amacı gütmüştür.⁸²

TÜSİAD, holding sahipleri ve yöneticilerinden oluşan küçük bir grup tarafından, 5590 sayılı yasa ile kurulan TOBB ve sanayi odaları gibi mesleki kuruluşlarda üyeliğin zorunlu olması nedeniyle kurulmuştur. Dernek kurucuları siyasi partilerin etkisi altında kalmadan Türkiye’deki özel sektörün ortak çıkarlarını korumak için kendi inisiyatiflerini kullanabilmeyi amaçlamıştır.⁸³ Karaca’ya göre TÜSİAD’ın kurulma sebeplerinden bir diğeri de hükümet tarafından kontrol edilen TOBB’da temsil edilmeyen işadamlarının varlığıdır.

Önde gelen oniki sanayicinin (Vehbi Koç (Koç Holding), Nejat F.Eczacıbaşı (Eczacıbaşı Holding), Sakıp Sabancı (Sabancı Holding), Selçuk Yaşar (Yaşar Holding), Raşit Özsaruhan (Metaş A.Ş.), Ahmet Sapmaz (Güney Sanayi A.Ş.), Feyyaz Berker (Tekfen Holding), Melih Özakat (Otomobilcilik A.Ş.), İbrahim Bodur (Çanakkale Seramik A.Ş.) Hikmet Erenyol (Elektrometal San. A.Ş.), Osman

⁸¹Şerif Ö., “Belediye Yönetim Kararlarında STKların Etkinliği (Gaziantep, Kahramanmaraş, Bingöl Örneği)”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2000, s. 159

⁸²Karaca N. S., “EU Policy-Making ang Domestic Business Interests: The Contribution of the Turkish Business Community Towards EU Policy”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), National University of Ireland, Dublin European Institute, Dublin, August 2004, s. 43

⁸³Yaman M., “Civil Society and Democratic Consolidation: The Case of TÜSİAD”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Haziran 2002, s.48

Boyner (Altinyıldız Mensucat A.Ş.), Muzaffer Gazioğlu (Elyafli Çimento A.Ş.) 2 Nisan 1971'de verdiği imza sonucunda, hükümet örgütün kuruluşunu 20 Mayıs 1971'de resmen kabul etti.⁸⁴

TÜSİAD, 1970'li yılların sonunda sosyal yapısını güçlendirmeye, ekonomi alanını takip eden bir kurum olmaktan çok politikaya katılan güçlü bir baskı grubuna dönüşmeye başlamıştır. Örneğin, 1979 yılında Ecevit Hükümeti'ndeki bakanlara yönelik yolsuzluk iddiaları, ekonomik bunalım ve anarşi ortamı sebebiyle gazetelere ilanlar vererek hükümetin istifa etmesinde etkili olmuştur.⁸⁵

TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Ömer Sabancı, TÜSİAD'ın, kurulduğu 1971 yılından 1980'lerin ikinci yarısına kadar çalışmalarını daha çok ekonomi alanında sürdürdüğünü, Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisi rejimini benimsemesinde öncü bir rol üstlendiğini belirtmiştir.⁸⁶

TÜSİAD'ın kuruluş protokolü ise: “Anayasamızın öngördüğü karma ekonomi ve hizmet alanlarında çalışan meslek, bilim ve işadamlarının bilgi, tecrübe ve faaliyetlerini ahenkleştirerek değerlendirmek suretiyle, Türkiye'nin demokratik ve planlı yollarla kalkınmasına ve batı uygarlık seviyesine çıkarılmasına yardımcı olmak amacıyla kurulan Türk Sanayicileri ve İşadamları Birliği'nin devamlılığını sağlamak ve görevlerini yürütmek üzere lüzumlu olan mali yardımları, mutabık kalınacak esaslar dahilinde, müştereken yapacağımızı taahhüt ederiz.”⁸⁷

Bu protokolden kısa bir süre sonra 45 büyük sanayicinin imzası ile TÜSİAD'ın kuruluşu gazete ilanları ile kamuoyuna duyuruldu ve bu ilanlardan kısa bir süre sonra üye sayısı yüzü buldu. Derneğin bugün 400'ün üzerinde üyesi bulunmaktadır.

TÜSİAD'ın kurulmasını hazırlayan koşulları dönemin siyasi ve ekonomik istikrarsızlığı ve bu bağlamda sağ ve sol gruplar arasındaki çatışmalar ve bu

⁸⁴http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_Sanayicileri_ve_%C4%B0%C5%9Fadamlar%C4%B1_Derne%C4%9Fi

⁸⁵Kongar,E., 21. Yüzyılda Türkiye, 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitabevi, Ekim 2000, İstanbul, s. 186

⁸⁶TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Ömer Sabancı'nın Cumhuriyet İlkeleri Işığında Avrupa Birliği Konferansı Konuşması, Erişim: 24.10.2004, Galatasaray Üniversitesi, <http://www.tusiad.org/haberler/konusma/duyuruno561.pdf> 18.02.2009

⁸⁷Özal, E.Ihsan: “TÜSİAD 20 Yaşında”, Görüş Dergisi, Ocak 1992, s.21

çatışmalar arasında özellikle büyük sanayicilere karşı bir tavır takınması, bürokrasinin durumu, olarak gruplayabiliriz.

TÜSİAD'a, 1981 yılında Bakanlar Kurulu tarafından kamu yararına çalışan dernek statüsü verildi. 1970'lerin başından 1980'lerin ortasına kadar geçen dönemde, piyasa ekonomisinin temellerinin atılması ve ülke ekonomisinin dışa açılması için çalışılmıştır. TÜSİAD kapalı korumacı ekonomik düzenden daha liberal bir ekonomiye geçişte rol almıştır. 1985–1990 yılları arasında TÜSİAD piyasa ekonomisinin yerleşmesi üzerinde yoğunlaştı. TÜSİAD, 1987 yılında Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonlar Birliği (UNICE)'ne tam üye olarak uluslararası alanda daha fazla faaliyet gösterme ve sesini duyurma imkânı buldu.

1990 yılından sonra faaliyet alanlarını genişletmiştir. Ekonomik gelişmenin sosyal ve siyasi gelişmeden bağımsız ele alınmayacağını düşünerek 1995'ten sonra, AB ile Gümrük Birliği sürecine girilmesinin etkisiyle uluslararası entegrasyon ve AB üyeliğini öncelikli amaçları arasına aldı. Bu amaçla 1996 yılında Brüksel'de bir temsilcilik açarak Türkiye'nin AB adaylığı konusunda kulis faaliyetlerine başlatmıştır.

Bu dönemdeki faaliyetleri incelendiğinde, TÜSİAD'ın özel sektörün çıkarlarını korumaya yönelik sınıfsal bir örgüt veya meslek örgütü olmadığı aksine ülke sorunlarıyla ilgili bir dizi alanda görüş üreten, iç ve dış politika alanında rol alan etkili bir baskı grubu olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'nin AB üyeliğini en çok destekleyen aktör olarak lobi faaliyetlerinde bulunan TÜSİAD, tüm kaynaklarını AB hedefine, toplumun refahının sağlanmasına ve dünya güç bloğuna entegre olmaya doğru yöneltmiştir.

Ancak TÜSİAD bünyesinde 'Yüksek Danışma Kurulu' tarafından alınan kararlar, derneğe üye diğer kişi ve uzmanların görüşlerini tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Bu durum da derneğin demokratik sorumluluğu ve kararlarının meşruiyeti bakımından önem taşımaktadır. TÜSİAD'ın büyük iş alanlarını ve elit işadamlarını temsil ettiği ve sivil toplumdaki diğer grupların çıkarları ve diğer iş örgütleri ile mesafeli durduğu şeklinde eleştiriler yapılmaktadır.⁸⁸

⁸⁸Karaca, a.g.e., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 64

2.1.2.TÜSİAD'ın Kurulmasında Etkili Olan Faktörler

TÜSİAD'ın yayınladığı bir broşürde, kuruluş dönemi şu şekilde anlatılmaktadır: " 1970'li yılların başı... Türkiye'de devletçi politika ve uygulamalar "ilericilik" olarak kabul görüyor. Serbest piyasa ekonomisi kavramı yüksek sesle telâffuz edilmiyor... TÜSİAD'ın kurulması Türkiye için önemli bir yenilikti. Ekonomik sorunlarla pek ilgilenmiyormuş gibi görünen işadamları, ilk defa böyle bir örgütle ortaya çıkıyor ve biz de varız diyorlardı." Buradan anlaşılacağı üzere TÜSİAD sınırlı koşullarda işadamlarının etkinliklerini ortaya çıkarmak için kurulmuştur.

1960'larda iş yaşamındaki bazı değişimler büyük sermaye sahiplerini kendi konumlarını güçlendirmek ve varlıklarını hissettirmek amacıyla demek çatısı altında birleştirmeye sevk etmiştir. Bu değişimlerden bazıları; işçi hareketlerinin desteğiyle işçi sendikalarının etkinliğinin ve sayısının artması, ekonomik ve siyasal istikrarsızlıktır.

TÜSİAD'ın kurulmasında etkili olan gelişmeler, Türkiye'nin ve o zamanki iş çevrelerinin koşullarından kaynaklanmıştır. İşveren kesimi sanayi sektöründeki yerini sağlamlaştırmakta fakat iktisâdi kararların sıklıkla değiştirilmesi nedeniyle bunu son derece istikrarsız bir ortamda yapmaktaydı. Büyük iş çevreleri özellikle ithal rejimindeki belirsizliklerden şikâyetçiydi. Bürokratik uygulamalar tartışmalı ve karmaşıktı.⁸⁹

1965 seçimlerinde ard arda gelen koalisyon hükümetlerinden sonra Süleyman Demirel'in Adalet Partisi salt çoğunluğu elde etti. 1960'ların ortaları ve sonları ekonomik göstergelere göre Türkiye'nin büyüme yıllarıydı. Ancak 1960'larm ortalarından itibaren 1961 Anayasası'nın siyasal çeşitlilik olanaklarından yararlanılmasıyla karışıklıklar başladı. Tüm dünyada öğrencilerden oluşan sol hareketin gelişimi kendisini Türkiye'de de gösterdi. Bu dönemde işadamları siyasal ortamdan rahatsızdı. İş dünyasının toplumsal düzeni sağlamasında hükümete güven duymuyorlardı. Bu gelişmeler sonucunda 12 Mart 1971 askeri muhtırasından sonra sanayi sermayesini temsil etmek amacıyla TÜSİAD kurulmuştur.

⁸⁹Buğra A., "Devlet ve İşadamları", İstanbul: İletişim Yayınları, 1997, s. 198-200.

2.1.3. Tüsiad'ın Misyonu Ve Amaçları

TÜSİAD'ın misyonunu, Türk demokrasisinin gelişmesine, lâik hukuk devletinin korunmasına katkıda bulunmak, Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisinin işlemlerini ve uluslar arası ekonomik sistemde yer almasını sağlamak, Türkiye'nin her alanda çağdaş uygarlık seviyesinde dış dünyayla bütünleşmesini desteklemek olarak belirtmektedir. Türk Sanayicileri ve İşadamları Demeği Tüzüğü'nde demeğin misyonu şu şekilde açıklanmaktadır:

" TÜSİAD, demokrasi ve insan hakları evrensel ilkelerine bağı, girişim, inanç ve düşünce özgürlüklerine saygılı, yalnızca aslî görevlerine odaklanmış etkin bir devletin var olduğu Türkiye'de, Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefine ve ilkelerine sadık toplumsal yapının gelişmesine ve demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının yerleşmesine yardımcı olur. Demek, sanayici ve işadamlarının Türk toplumuna öncü ve girişimci bir grubu olduğu inancı ile bu yöndeki uygulamaların takipçiliğini yapar.

TÜSİAD, piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının yerleşmesine ve iş dünyasının evrensel iş ahlâkı ilkelerine uygun bir biçimde faaliyette bulunmasına çalışır.

TÜSİAD, uluslararası entegrasyon hedefi doğrultusunda Türk sanayi ve hizmet kesiminin rekabet gücünün artırılarak uluslar arası ekonomik sistemde belirgin ve kalıcı bir yer edinmesini gerektiğine inanır ve bu yönde çalışır.

TÜSİAD, Türkiye'de liberal ekonomi kurallarının yerleşmesinin yanı sıra, ülkenin insan ve doğal kaynaklarının teknolojik yeniliklerle desteklenerek en etkin biçimde kullanımını, verimlilik ve kalite yükselişini sürekli kılabilecek ortamın yaratılması yoluyla rekabet gücünün artırılmasını hedef alan politikaları destekler. TÜSİAD, bu çerçevede oluşan görüş ve önerileri, doğrudan parlamentoya, hükümete, yabancı devletlere, uluslararası kuruluşlara ve basın aracılığı ile de kamuoyuna ileterek yukarıdaki amaçlar doğrultusunda düşünce ve hareket birliği oluşturur.⁹⁰

TÜSİAD'ın misyonu hakkında, (2001–2005 dönemi) Yüksek İstişare

⁹⁰Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Tüzüğü, Madde 2, 18 Ocak 1996, İstanbul.

Konseyi Başkanı Muharrem Kayhan konuşmasında, TÜSİAD'ın ilk kez on yıl önce çok belirgin biçimde tarif ettiği ve uygulamaya koyduğu misyonunun ilk bölümünü tamamladığını ifade etmiştir. 1995 yılında yapılan bir çalışma sonucunda demokrasinin birtakım değişiklikler yapılmıştır. Tüzükte artık, demokrasi ve insan haklarına saygı, devletin asli görevlerine odaklanması, demokratik sivil toplum, laik hukuk devleti piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal alt yapısı, iş ahlakı ilkeleri, uluslararası entegrasyon, Türk sanayinin rekabet gücünün artırılması, teknolojik gelişim, verimlilik ve kalite yükselişi, bölgesel ve sektörel potansiyellerin geliştirilmesi ve AB'ye entegrasyon gibi kavramlar ve hedefler yer almaktadır.⁹¹ Bu tüzüğün tarif ettiği misyonla, TÜSİAD çok geniş bir konular yelpazesine hakim olmaya ve her alanda değişimi üstlenmeye başladı.

TÜSİAD zaman içinde hedeflerini daha da genişleterek yeni sorumluluklar üstlenmeyi amaçlamıştır. Bu görevlerle yola çıkan TÜSİAD, Türkiye'de insan haklarına saygılı demokratik hukuk düzeninin sadece asli görevlerini yerine getiren güçlü ama küçük bir devletin serbest piyasa ekonomisi kurallarıyla uluslararası piyasada rekabet edebilme gücünün oluşturulmasını temel amaçları olarak belirlemiştir.

Türkiye'nin geleceğinin AB'de olduğunu savunan TÜSİAD, Türkiye'nin AB üyeliği ve bu süreçte halkta ve hükümette görüş ve hareket birliğinin oluşmasını ana amaçları arasına yerleştirmiştir. Çünkü AB üyeliğinin gerçekleşmesi, TÜSİAD'ın yola çıkış amaçları olan demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, piyasa ekonomisi hedeflerinin gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. TÜSİAD'ın AB misyonu ile ilgili açıklama yapan Ömer Sabancı, Türkiye'nin AB ile müzakere sürecini başarılı bir şekilde tamamlamasını, TÜSİAD'ın misyonunun yeni aşaması olarak gördüklerini açıklamıştır.

TÜSİAD, ülkenin kalkınmasında ana güç olarak gördüğü sanayi sektörünün teşkilatlanması ve gelişmesini; yatırımların ve ihracatın artmasını, serbest teşebbüsün desteklenmesini amaçlamaktadır.

Büyük sermaye sahibi işadamları tarafından kurulmuş olan bu örgütün

⁹¹Muharrem Kayhan'ın 35. Genel Kurul Konuşması, 13 Ocak 2005
www.tusiad.org/haberler/konusma/duyuruno612.pdf. Erişim:25.05. 2008.

neden sadece ekonomik amaçlara sahip olmadığı tartışılan bir konudur. Tuncay Özilhan bu konuyu şöyle açıklamıştır: " TÜSİAD, sağlam bir ekonomik yapıya sahip ama siyasî ve sosyal açıdan zayıf bir ülkenin gelişmiş ülkeler arasında yer alamayacağına inanmaktadır. Öte yandan, ekonomik gelişme zaten istikrarlı bir siyasi yapı oluşturmadan, demokratik standartları yükseltmeden mümkün olamamaktadır. İstikrar ise ancak güçlü bir siyasî sistem bünyesinde hayat kazanabiliyor. Dolayısıyla bir ülkenin gelişmişliği, bir bütün olarak ele alınması gereken bir konudur.⁹²

2.2. AB'YE GİRİŞ SÜRECİNDE TÜSİAD

2.2.1. TÜSİAD'ın Lobi Faaliyetleri

Son 3 yıldır lobi faaliyetlerine hızla devam eden TÜSİAD, "www.euractive.com" adlı web sitesinde Türkiye'nin genişleme dosyasını oluşturmuştur. Yurt içindeki faaliyetlerinin yanı sıra gazeteler, televizyon ve radyolar aracılığıyla Avrupa halkına ulaşmaya çalışan TÜSİAD, AB Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve diğer AB kurumlarıyla ilişkiler kurmaktadır. 2003 yılında MEDA programı çatısı altında en başarılı lobi kuruluşu seçilen TÜSİAD, bu kapsamda Akdeniz ülkelerine nasıl lobi olunması gerektiğini anlatmaktadır.⁹³ TÜSİAD Yönetim Kurulu başkanı Ömer Sabancı, Avrupalı siyasilerle iyi diyalog kurmanın yeterli olmadığını, Avrupa toplumlarına Türkiye'nin doğru anlatılması gerektiğini vurgulamakta; bu sebeple Türkiye tarafından toplu, organize bir hareketle tanıtım stratejisi oluşturulması gerektiğini belirtmektedir.⁹⁴

2000 yılından bu yana TÜSİAD lobi faaliyetlerini AB'de, özellikle Brüksel'de arttırmıştır. 2000 ile 2002 yılları arasında tüm AB ülkelerine birden fazla ziyaret düzenlenmiş; bu ülkelerde devlet adamları, STK'lar ile irtibat kurulmuştur.

TÜSİAD, 200 Türk STK ile Brüksel'e bir ziyaret düzenlemiştir. Kopenhag Zirve'sinden önce Brüksel'de Türk SİAD Platformunu gerçekleştirerek iş dünyasının

⁹²TÜSİAD Broşür, 2002 Yılı.

⁹³Eylem Türk, (2005), TÜSİAD Cumhurbaşkanına Dönerken Siyaset ve Ekonomi, , Radikal, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=173565>. 21.02.2008

⁹⁴Okan Müderrisoğlu, "Kayıt Dışı ile Mücadelede Oy Kaygısını Bir Kenara Bırakın", Sabah, 27.02. 2006, s. 11.

AB'ye olan inancını ve desteğini Avrupa'ya duyurmayı amaçlamıştır.⁹⁵

TÜSİAD, 10 Aralık 2004 tarihinde, AB üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarına, Türkiye ile 17 Aralık tarihinde üyelik müzakerelerinin, tam üyelik ile sonuçlanması hedeflendiğini belirten, zaman geçirmeksizin ve koşulsuz olarak müzakerelerin başlamasını talep eden bir mektup göndermiştir. Mektupta, *“Türkiye'nin çabalarının sonuçları Avrupa Komisyonu'nun son raporunda takdirle vurgulanmıştır. Bu nedenle, biz de 17 Aralık tarihinde alınacak kararın açık olmasını bekliyoruz. Bize göre, AB'nin oluşmuş nesnel ilkeleri ve müktesebatı ile uyum göstermeyen bir karar affedilmeyecek bir tarihsel sorumluluk anlamına gelecek ve bu uzun zamandır süregelen bütünleşme sürecine ciddi bir zarar verme olasılığını gündeme getirecektir”* görüşlerine yer verilmiştir.⁹⁶ TÜSİAD, bu mektup ile hükümetin AB ile üyelik müzakerelerinin zaman geçirmeden ve koşulsuz başlaması yönündeki çabalarını desteklediğini göstermiştir.

TÜSİAD, AB ile müzakere sürecini çalışma grupları ile takip etmekte, her müzakere başlığı için ayrı çalışma grupları kurmakta, aynı zamanda AB müzakere süreci içinde özellikle demokrasi, ekonomi, toplum ve teknolojiye öncelik vermektedir.⁹⁷ Bu kapsamda, TÜSİAD Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini tam anlamıyla uygulaması konusunda etkili bir baskı unsuru olmuştur; Türkiye'nin serbest piyasa ekonomisini yerine getirmesi, Maastricht kriterlerini karşılaması, doğrudan yabancı yatırımları arttırmasını desteklemektedir; yasal uyumun sağlanması ile cinsiyet eşitliği, meslekî eğitim, tüketici hakları ve çevrenin korunmasının sağlanacağına inanmaktadır; Türkiye'nin bilgi ve iletişim teknolojileri araştırma ve geliştirme bütçesinin son dönemlerde arttığına dikkat çekmektedir.⁹⁸

TÜSİAD, tüm STK'larla ülkesel bir farklılık gözetmeksizin ilişki

⁹⁵Gündemin Birinci Maddesi AB Olmalıdır, Erişim: 09.02.2009, Yeni Asır, <http://ya2003.yeniasir.com.tr/10/10/index.php3?kat=ana&sayfa=esiad&bolum=yazarlar>.

⁹⁶TÜSİAD, AB Liderlerine Mektup Gönderdi, Erişim: 12.2.2009, <http://www.tusiad.org/haberler/basin/duyuruno594.pdf>.

⁹⁷Turkish Business Commits to Playing Key Role in EU Accession Talks Focusing on Democracy, Economy, Society and Technology, Erişim: November 8, 2005, Brussels, <http://www.tusiad.org/haberler/basin/ab/10.pdf>.

⁹⁸Turkish Business Commits to Playing Key Role in EU Accession Talks Focusing on Democracy, Economy, Society and Technology, Erişim: November 8, 2005, Brussels, <http://www.tusiad.org/haberler/basin/ab/10.pdf>.

kurmaktadır. Örneğin İnsan Hakları Yüksek Danışma Kurulu üyesidir. Bu kurumda, İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı gibi kuruluşlarla birlikte, insan hakları ile ilgili tüm alanlarda düşünce ve yayın üretmek için tüm faaliyetlerine katılmaktadır.⁹⁹ Bunun yanı sıra TÜSİAD, Avrupa özel sektörünün temsilcisi olarak kabul edilen ve iş dünyasını etkileyen resmi ve özel kuruluşlar ile sürekli işbirliği halinde olan UNICE'nin (Union of Industrial and Employers' Confederations of Europe - Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonları Birliği) 1987 yılından bu yana tam üyesidir.

UNICE, AB kurumlarının gündeme getirdiği mevzuat ve politika oluşturma süreçlerinin doğrudan içinde yer almakta, bunların oluşumunda esas kaynak olarak değerlendirilmekte ve AB karar alma süreçlerine son derece etkin bir şekilde katkıda bulunmaktadır.¹⁰⁰

TÜSİAD'ın Avrupa özel sektörünün AB kurumları ve hükümetlerince resmen tanınan temsil kuruluşu olan ve 1981'den bu yana AB'de meşruiyetini ispatlayabilen tek işveren federasyonu olan UNICE'nin tam üyesi olması müzakere sürecinde Türkiye'ye katkı sağlamaktadır. TÜSİAD'ın 1996 yılında Brüksel Temsilciliğini açmasında, Türk özel sektörünü 32 Avrupa ülkesinden toplam 38 sanayici ve işveren federasyonunun temsil edildiği UNICE nezdinde temsil etmek amacı yatmaktadır.¹⁰¹

TÜSİAD'ın 1987'den bu yana Avrupa özel sektörünün temsilcisi olarak görülen UNICE'ye üye olmasının amacı, Türkiye'nin ulusal hedefi olan AB üyeliğini gerçekleştirebilmektir. TÜSİAD'a göre, Avrupa iş dünyası Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunacaktır.¹⁰² Bu doğrultuda UNICE, TÜSİAD için bir platform oluşturarak dernek yetkililerinin UNICE üye federasyonlarını ziyaret

⁹⁹Yançatoral, G., Göksoy S., Zafer Ali Yavan'la Ropörtaj: Avrupa Birliği ve Sivil Toplum Örgütleri, Erişim: 05.02.2009, http://www.kafder.org.tr/bilgibelge.php?yazi_id=376

¹⁰⁰TÜSİAD Genel Sekreteri Haluk Tükel'in Doğu Üniversitesi Avrupa Birliği Koordinatörlüğünün Düzenlediği Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Müzakere Süreci: Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Dönüşüm Konferansı Konuşması, Erişim: 28.01.2009, İstanbul, www.tusiad.org/haberler/konusma/duyuruno661.pdf.

¹⁰¹TÜSİAD 2005 Yılı Çalışmaları, Erişim: <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/f05/faaliyet.pdf> Erişim 02.02.2009

¹⁰²TÜSİAD Avrupa Özel Sektör Zirvesi'ne Katıldı, Erişim: Aralık 2001, TÜSİAD Bülten, Sayı: 29, <http://www.tusiad.org/yayin/bulten/29/bulten29.pdf>.

etmelerini sağlamıştır.¹⁰³

AB'ye aday statüsünde olup UNICE üyesi tek ülke olan Türkiye'nin uyum sürecinde, TÜSİAD'ın ekonomik diplomasi ve uzmanlık etkinliklerinin önemli bir boyutunu UNICE çalışmaları oluşturmaktadır.¹⁰⁴ TÜSİAD, Avrupa özel sektörünün temsil kuruluşu olan UNICE'nin karar, danışma ve uzmanlık birimlerinin toplantılarına katılmaktadır. Bu toplantılarda görüşlerini ileten TÜSİAD, hazırlanan belgelere katkıda bulunmaktadır. UNICE de yayınladığı görüş belgelerinde Türkiye'nin AB üyeliğine tam destek vermektedir.¹⁰⁵

1990'ların ikinci yarısında TÜSİAD'ın birinci önceliğini Türkiye'nin AB'ye üyelik perspektifi oluşturmuştur. Bu doğrultuda, TÜSİAD 1996'da yurtdışındaki ilk temsilciliğini AB kurumlarının bulunduğu Belçika'nın başkenti Brüksel'de açmıştır.

Böylece görüşlerini AB platformunda dile getirmeye başlamıştır. Brüksel temsilciliğini 2000 yılında açılan Washington, Berlin, Paris ve Ankara temsilcilikleri izlemiştir.¹⁰⁶ TÜSİAD'ın Brüksel'deki Ofisi üzerine aldığı sorumluluklar TÜSİAD'ın rolünü açıkça ortaya koymaktadır: Türk iş dünyasını AB düzeyinde temsil etmek, TÜSİAD ve TİSK'i UNICE'nin bünyesinde temsil etmek, Türk şirketlerini dergiler, bültenler, konferanslar, brifingler, araştırmalar aracılığıyla Avrupa'daki olaylar hakkında bilgilendirmek, onlara AB projeleri ve girişimlerinde desteklemek, Avrupalı ve uluslararası kamu ve özel sektörlerini Türkiye hakkında bilgilendirmek.¹⁰⁷

1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin 'aday ülke' olarak kabul edilmesi ile TÜSİAD'ın AB üyeliğine yönelik çalışmaları hız ve derinlik kazanmıştır. Bu doğrultuda 26 Mayıs 2000 tarihinde TÜSİAD bünyesinde 'Avrupa Birliği'ne Uyum Koordinasyon Komitesi' kurulmuştur. Komite 2005 yılında Türkiye'nin AB Kopenhag Kriterleri'ne uyumu açısından teknik ve siyasi eksikliklerin belirlenmesi ve bunlara ilişkin olarak gerekli önlemlerin alınması yönündeki çalışmalarını

¹⁰³TUSIAD, (2005), The EU's Decision Reinforces Turkey's Transformation and Enhances EU's Global Role, Erişim: 04.02.2009, Washington, D.C., <http://www.tusiad.us/specificpage.cfm?CONTENTID=566>.

¹⁰⁴Yançatoral, Göksoy, a.g.e.

¹⁰⁵TÜSİAD 2005 Yılı Çalışmaları, Erişim: <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/f05/faaliyet.pdf>

¹⁰⁶Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, <http://www.tr-ab-ansiklopedisi.com/index.php?Page=TextGoster&Kelimeler=&No=222>.

¹⁰⁷Karaca, a.g.e., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 60

yoğunlaştırmıştır. AB mevzuat ve politikalarının oluşma sürecinde temel bir özel sektör boyutu oluşturan UNICE üyeliği sayesinde, TÜSİAD AB'nin mevzuat ve politikalarının günümüzdeki ve gelecekteki değişimlere ilişkin durumunu yakından takip etmektedir.¹⁰⁸

2.2.2. TÜSİAD'ın Sivil Toplumunu Bilinçlendirmedeki Rolü

TÜSİAD'ın yayınladığı çalışmalar arasında AB ile ilgili çok sayıda araştırma bulunmaktadır. *Görüş, Konjonktür, Bülten* adlarıyla Türkçe, *Private View* ve *Newsletter* gibi İngilizce süreli yayımları ile TÜSİAD, Türkiye'deki ve Avrupa'daki sivil toplumun Türkiye'nin üyeliği hakkında bilinçlenmesine katkıda bulunmaktadır.¹⁰⁹

TÜSİAD yayınladığı dergilerin, düzenlediği konferans ve seminerlerin yanı sıra projeler üreterek sivil toplumun AB ve Türkiye'nin üyelik müzakereleri hakkında bilgilendirilmesini sağlamaktadır. Bu projelerden biri olan 'Avrupa Postası Programı', AB bünyesindeki 'Avrupa Ufukları Programı'nın kapsamında yer almaktadır.

Avrupa Ufukları Programı, AB kurumlarının, politikalarının ve AB'nin genişleme süreciyle ilgili konuların, Türkiye'deki kamuoyu tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamayı ve bu alandaki bilinci arttırmak amacıyla hazırlanacak bilgilendirme girişimlerine mali katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Program çerçevesinde, Türkiye'de, AB ve genişleme konularında kamuoyunun aydınlatılması ve tartışma ortamları yaratılması amacıyla çalışmakta olan ve çalışmayı isteyen kuruluşların uyguladığı bilgi-iletişim projeleri desteklenmektedir.¹¹⁰

TÜSİAD'ın 'Avrupa Ufukları Programı' kapsamında yer alan 'AB Üzerine Radyo Programı ve İnternet Sitesi' projesi ise 2002 yılında finansmana uygun bulunmuştur. 27 Eylül 2003 tarihinde başlayan program aracılığıyla özellikle küçük ve orta ölçekli işletme sahipleri, çiftçiler, küçük sanayiciler, girişimciler, turizmciler, çalışanlar ve gençlere AB hakkında bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

¹⁰⁸TÜSİAD 2005 Yılı Çalışmaları, Erişim: <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/f05/faaliyet.pdf>.

¹⁰⁹Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, <http://www.tr-ab-ansiklopedisi.com/index.php?Page=TextGoster&Kelimeler=&No=222>

¹¹⁰Avrupa Postası Radyo Programı, <http://www.avrupapostasi.org/avrpost.html>

Radyo programının yanı sıra, internet sitesi, kitapçık, kitapçığın elektronik formunu içeren CD, yerel gazetecilere ve program yayıncılarına yönelik eğitim semineri de proje faaliyetleri arasında bulunmaktadır. TÜSİAD, Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen 'Avrupa Postası' radyo programının yanı sıra 'Avrupa Ufukları' televizyon programına da destek vermektedir.¹¹¹

2.3. AB'YE GİRİŞ SÜRECİNDE DEMOKRATİKLEŞME VE TÜSİAD

2.3.1. Türkiye'deki Demokratikleşme Perspektifleri

Demokratikleşme: Demokrasi, iktidarın sınırlanması sorunsalından çok, bunun kaynağı (halk ya da millet egemenliği) ile ilgili bir tarihsel üründür. Bu kadarına çok kısa olarak "*siyasal demokrasi*" de denir. Siyasal iktidar yurttaş iradesine uygun olmalıdır. Bu ya halkın kendi kendini yönetmesi (doğrudan demokrasi) ya da kendi seçtikleri eliyle yönetilmeye rıza göstermesi şeklinde olur (temsili demokrasi). Çağımızda esas model bunlardan ikincisidir ve ifadesini özgür seçimlerde bulur.

Demokrasinin temellerinden biri "seçim" olmakla birlikte, demokrasinin kendisi seçim olayına ya da sandığına indirgenmez; bunlardan ibaret değildir. Çünkü demokrasi halkın ya da milletin egemenliğiye, bazen bu da ezici ve antidemokratik olabilir.

Seçim yoluyla iktidar oldukları halde azınlık haklarını hiçe sayan, en başta da azınlığın çoğunluk haline gelebilme yollarını tıkayan "çoğunlukçu demokrasiler" görülmemiş değildir.

Bu nedenlerledir ki, siyasal demokrasi kavramının ya da demokrasinin siyasal boyutunun (seçilmiş iktidarlar), yeni kavram ve sıfatlarla güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu gereklilik, artık iktidarın kaynağıyla değil, sınırlanmasıyla ilgilidir. Liberal (özgürlükçü) demokrasi ya da çoğulcu-özgürlükçü demokrasi deyimleri bu sınırlanmış iktidar aramalarını ve kazanımlarını ifade eder. Seçimden gelmiş bile olsa bir iktidarın demokratiklik niteliğine layık görülmesi, ancak çoğulcu ve özgürlükçü bir toplum yapısına saygılı davranmasıyla mümkündür. Hukuk diliyle

¹¹¹Karaca, a.g.e., s. 42

bunu bir kez daha açmak gerekirse, başvurulacak kavram *insan hakları* bloğudur. O halde demokrasi, yalnız iktidarın kaynağını halkta bulduğu bir rejim değil, aynı zamanda insan hakları ile de sınırlanmış bir sistemdir.¹¹²

2.3.2. Demokratik Yapının Güçlendirilmesi için TÜSİAD'ın Reform Önerileri

Parlâmenter sistem, kamu yönetimi, insan hakları, hukuk devleti ve yargı. Bu başlıklar aynı zamanda, demokratik yapının güçlendirilmesi için öncelikleri oluşturmaktadır. Türkiye’de parlâmenter sistem Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren yürürlükte kalmış, toplumca benimsenmiş ve kurumsallaşmıştır.

Kamu yönetimi, bireylerin değişen ve çeşitlenen ihtiyaçlarına cevap vermek ve demokratikleşme sürecini derinleştirmek açısından bir reform alanını oluşturmaktadır. İçinde bulunduğumuz yasama döneminde, özellikle yerel yönetimlere ilişkin bazı kanun çalışmaları yapılmıştır. Yerel yönetimleri güçlendirecek bir reformun temel yaklaşımına uygun bir anayasa değişikliğinin yapılması ve merkezi yönetimin, yerel yönetimlerin ve sivil toplumun eğitimi ile yerel düzeyde yeni görevler üstlenecek kurumların kapasitelerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

İnsan hakları alanında, mevzuatta önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Ölüm cezası tümden kaldırılmış, temel hak ve özgürlüklerin güvenceleri artırılmış, genel sınırlama nedenleri Anayasadan çıkartılmış, idarenin yetkileri azaltılmaya çalışılarak bu yetkiler yargı organına aktarılmış, insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerin iç hukukla çatışması halinde sözleşme hükümlerinin uygulanması zorunluluğu getirilmiştir. Ancak yeni mevzuat hükümlerinin iyi uygulanması, kanunların yapılmasından daha önemli bir husustur. İnsan haklarının güvence altına alınması konusunda, kanunların insan haklarına ilişkin ulusal üstü hukuk ve ulusal üstü yargı organlarının kararları çerçevesinde yorumlanması bakımından yargıca da önemli bir görev düşmektedir.

Hukuk devleti ve yargı alanında, hukukun üstünlüğünün sağlanmasında yaşanan sorunlar, bütün çabalara karşın, giderilememiştir. Yargı yolunun kapalı

¹¹²Tanör B. Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 1997, s.18–19.

olduğu alanlar vardır. Hukuk devletinin olmazsa olmaz unsurlarından “anayasal güvencelere sahip, bağımsız ve tarafsız bir yargı denetimi”, hukuk devleti ilkesinin öteki öğelerinin de güvencesini oluşturur. Bu nedenle bağımsız ve tarafsız bir yargının nasıl gerçekleşeceği irdelenmelidir.

2.3.2.1. Parlamenter Sistem

Demokratikleşmenin siyasal boyutu, millet iradesinin belirişi ve iktidarın yapılanışını kapsamaktadır. Burada ilk olarak demokrasinin işleyişinde son derece önemli rol oynayan “siyasal partiler”, ardından ulusal iradenin belirişi demek olan “seçimler” konusu ele alınacaktır. Her iki konudaki öneriler, siyasal yapının güçlendirilmesi için birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Temsili demokratik bir sistemde, halkın seçtiği temsilcilerden oluşan “yasama organı” ve parlamenter hükümet sistemi olarak “yürütme organı” da bu başlık altındaki diğer konulardır.¹¹³

2.3.2.2. Seçim Sistemi

Yönetim istikrarsızlığını kolaylaştırdığı hatta teşvik ettiği görülen seçim sistemimiz, Türkiye’de son on yılda sıklıkla yaşanan ekonomik krizlerde küçümsenmeyecek bir paya sahiptir. Mevcut seçim sistemi ne temsilde adaleti sağlayabilmekte ne de adaletten vazgeçme pahasına yönetimde istikrara olumlu katkı yapabilmektedir. Uygulamakta olduğumuz olağanüstü yüksek barajlı ve nispi karakterli D’Hont seçim sisteminin aksaklıklarını ve sakıncalarını şöyle özetleyebiliriz.

- 2) Çok parçalı / bölünmüş siyasal yapımıza özgü koşullar nedeniyle mevcut seçim sistemi yıkıcı bir siyasal rekabeti ve popülizmi teşvik etmektedir. Çok partili koalisyon hükümetleri seçmenlerin çoğunluğunun tercihine bakılmaksızın kurulmakta, genellikle de kısa vadeli dar çıkarlar gözetilerek hükümet programları oluşturulmaktadır.
- 3) Mevcut seçim sisteminin özellikleri, siyasetin ve siyasal partilerin itibarlarını ciddi ölçüde kaybettikleri ve bu nedenle katılımın çok düşük kalacağı bir ortamda yapılacak bir seçimde, seçmenlerin çoğunluğunun

¹¹³TÜSİAD, 1 Ocak 2014 Tarihinde Avrupa Birliğine Tam Üyelik Hedefine Doğru Güçlü Demokrasi Güçlü Sosyal Yapı Güçlü Ekonomi TÜSİAD Seçim Platformu Tartışma Gündemi, Mikado Matbaacılık, İstanbul, 2007, s.21-23

yönetimde görmek istemediği bir partinin, kabul edilebilir ölçülerin altında oy almasına rağmen tek başına iktidara gelmesine yol açabilir. Böyle bir sonuç, Türkiye açısından düşünülebilecek en büyük siyasal istikrarsızlık durumudur.

- 4) Milletvekilliklerinin seçim bölgelerine (illere) dağılımındaki eşitsizlikler giderek artmıştır. Bu dağılım siyasette gözetilmesi gereken kırsal ve kent dengesini giderek bozmaktadır. Ayrıca bu eşitsiz dağılım nedeniyle gelecekte yapılacak bir seçimde birinci çıkan parti ile parlamentoda en çok sandalyeye sahip olacak parti farklı olabilir. Bu durumda hangi partinin liderinin meşru olarak başbakan atanması gerektiği tartışması gündeme gelebilir. Yine aynı nedenlerle, iki radikal sağ parti, toplam oy oranları itibariyle diğer koalisyon alternatiflerine kıyasla azınlıkta olmalarına rağmen parlamentoda çoğunluğa sahip olabilirler ve hükümeti kurabilirler.
- 5) Mevcut seçim sistemi yönetimde istikrara olumlu bir katkı yapmayıp aksine istikrarsızlık kaynaklarını arttırırken, temsil adaletiyle de bağdaşmayan özelliklere sahiptir. 1995 seçimlerinde MHP, 1999 seçimlerinde de CHP, kazandıkları iki küsur milyon oya rağmen parlamentoda temsil edilememişlerdir. Her seçimde oyların yüzde 13-14'ü ziyan olmakta ve temsil adaletini zedelemektedir. Bu oran yapılacak ilk seçimde daha da artabilir.¹¹⁴

2.3.2.3. Yasama Dokunulmazlığı ve Meclis Soruşturması

Siyasal rejimin demokratik olarak nitelendirilmesinin en önemli unsurlarından biri, seçilen temsilcilerin "hesap verebilir (accountable) olmalarıdır.

Bu da, seçilenlerin, seçenler önünde sorumlu olmaları (seçimlerde), Parlamento önünde sorumlu olmaları (siyasal sorumluluk) ve "hukuksal açıdan" sorumlu olmaları (cezai ya da hukuksal sorumluluk) biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de 1982 Anayasasında uygulandığı (madde 83) biçimi ile "yasama dokunulmazlığı" kurumu, öngörüldüğü ve ortaya çıkış amacını aşarak,

¹¹⁴ Batum S., Gürsel S., Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" Ve AB Kopenhag Siyasal Kriterleri" Görüşler Ve Öncelikler, TÜSİAD, İstanbul, 2001 s.14-15.

milletvekillerinin "hesap verebilirliklerini" ortadan kaldıracak bir anlayış içinde uygulanmaktadır. Bu uygulama, milletvekilleri ile "seçenler" arasındaki "güven" ilişkisini ortadan kaldırdığı gibi, demokratikleşmenin önündeki engellerden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nitekim yasama dokunulmazlığı, genel olarak, yasama meclislerinin üyelerine, yasama faaliyetlerini, herhangi bir baskı, tehdit, zorlama unsuru ve komplo tehlikesi ile karşı karşıya kalmadan sürdürebilmeleri, yasama işlevini yerine getirebilmeleri için tanınmış olan "yasama organı üyesi statüsünün" bir gereği ve sonucudur.

Oysa Türkiye’de, milletvekilleri açısından, yasama dokunulmazlığı kurumu, hatta buna bağlı olarak Anayasa’nın 100. maddesinde düzenlenen "Başbakan ve bakanları hedef alan meclis soruşturması" kurumu, uzun süredir tartışılmaktadır. Mevcut Anayasal düzenlemeler (Anayasa mad. 83 ve 100), yasama ve yürütme organı üyelerini, "suç işleme imtiyazına" sahip "ayrıcalıklı kişiler" konumuna getirmekte, bu biçimi ile "amaç ve hedeflerinden saparak" kanun önünde eşitlik kavramına aykırı düzenlemeler niteliğine dönüştürmektedir.¹¹⁵

2.3.2.4. Yürütme Organı

1982 Anayasası'nın kurduğu "Parlamber Hükümet Sistemi"nde, iki başlı bir yürütme söz konusudur: Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu.

1982 Anayasası, askeri dönemin Devlet Başkanının kullandığı yetkilerin önemli bir bölümünü Anayasada Cumhurbaşkanının görevleri arasına aktarmakla, klasik parlamenter sistemin sembolik yetkilerle donatılmış devlet başkanından uzaklaştırmış, Cumhurbaşkanını gerçek yetkilerle donatmıştır.

Öte yandan, parlamenter sistemin doğası gereği, Cumhurbaşkanı, yaptığı işlemlerden sorumlu tutulamamaktadır. Karşı imza kuralı, Cumhurbaşkanının kararlarının Başbakan ve ilgili bakanlar tarafından imzalanmasını gerektirir. Böylece bu kararların sorumluluğunu Başbakan ve ilgili bakanlar üstlenirler. Sorumsuz Cumhurbaşkanının çok sayıda işlemi tek başına yapabilmesi, sistemin mantığıyla

¹¹⁵Batum S., Gürsel S., A.g.e., s. 15-16

bağdaşmamaktadır.

Cumhurbaşkanı'nın görevlerinden ilgili olanlar yasama, yürütme ve yargı organına aktarılmalı, tek başına yapabileceği işlemler Anayasa'da tek tek sıralanmalıdır.

Anayasanın 104. maddesi ile Cumhurbaşkanına görev veren diğer maddeleri gözden geçirilmeli, 104. maddede yer alan görevlerin ilgili olanları yasama, yürütme ya da yargı organına aktarılmalı, Cumhurbaşkanının tek başına yapabileceği işlemler tek tek sayıldıktan sonra geri kalan işlemlerin Başbakan ve ilgili bakanlar tarafından imzalanması zorunluluğu getirilmelidir.

Anayasanın 108. maddesi, Cumhurbaşkanına, silahlı kuvvetler ve yargı organı dışında, Devletin tüm kurumlarını, hatta bazı özel hukuk tüzel kişilerini Devlet Denetleme Kurulu aracılığıyla denetletirme olanağı vermektedir. Tüm bu kurumların denetimi, aslında, ilgili yasalar uyarınca, değişik biçimlerde yapılmaktadır. Cumhurbaşkanının elinde, yaptırdığı denetimler sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuzlukları giderme ya da cezalandırma konusunda bir yetki ve yaptırım bulunmamaktadır. Ancak, böylesi bir denetim yetkisi, etkili hukuki sonuç doğurma olanağına sahip olmasa da, Cumhurbaşkanına, yürütmenin siyasal kanadı üzerinde siyasal bir baskı aracı yaratma potansiyeli taşır. Dolayısıyla, yürütmenin iki kanadı arasında uyumlu çalışma yerine çatışma riski yaratır. Bu çerçevede, Anayasanın 108. maddesi kaldırılmalıdır.¹¹⁶

2.4.AB'YE GİRİŞ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DEKİ İNSAN HAKLARININ GELİŞMESİNDE TÜSİAD'IN ROLÜ

2.4.1. Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Gelişmesi

Bu konuda Ulusal Program'da, bazı Anayasal ve yasal düzenlemeler üzerinde gerekli değişiklikleri yapma yönünde bir irade ortaya koyulmaktadır. Bu, olumlu bir gelişmedir, çünkü bu husus Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer aldığı gibi, Türkiye'nin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde en sık karşılaştığı ve mahkûm

¹¹⁶TÜSİAD, 1 Ocak 2014 Tarihinde Avrupa Birliğine Tam Üyelik Hedefine Doğru Güçlü Demokrasi Güçlü Sosyal Yapı Güçlü Ekonomi TÜSİAD Seçim Platformu Tartışma Gündemi, Mikado Matbaacılık, İstanbul, 2007, s.27-28.

olduğu konuların başında yer almaktadır.

Bu konuda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, birçok kararında, özellikle Türkiye'ye ilişkin kararlarında, düşünce özgürlüğünün sınırlarını çizmiş ve "şiddet içeren, vatandaşlar arasında düşmanlık, kin ve nefrete teşvik eden" "bir kişiye, bir Devlet görevlisine, ya da halkın bir bölümüne karşı şiddet kullanımına çağrı, teşvik niteliğinde bulunan",

"silahlı mücadeleye, silahlı başkaldırıya teşvik niteliğinde bulunan",

"demokratik kuralları açıkça reddeden" ve ayrıca,

"ırkçı söylemler içeren ve ırk düşmanlığına dayalı" ifadeleri yasaklamıştır.

Mahkeme, bu doğrultuda, genel çerçeveyi çizerken, "söylenen sözlerin tümünü, ifadelerin içerikleri ve kapsamlarını, ayrıca ifade edildikleri ortamı, ifade ediliş biçimleri ve araçlarını" mutlaka göz önüne almakta ve "şiddete ya da düzeni bozmaya çağrı olup olmadığı yanı sıra, bu ifadeler sonrası bir başkaldırının, silahlı eylemin olup olmamasını" da değerlendirmektedir.

Dolayısıyla, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bu içtihadı karşısında, bu konuda, mevzuatımızda yer alan ve özellikle tartışma konusu olan (Terörle Mücadele Kanunu, madde 8-TCK, madde 159, 312) bazı düzenlemelerin yeniden değerlendirilmesi gereklidir. Ancak, bu düzenlemeler kadar, Türkiye'de yargıçların tutumlarının ve kararlarının da bu maddeleri tartışmalı hale getirdiği muhakkaktır.¹¹⁷

2.4.2. Dernek Kurma ve Toplantı Hakkı Özgürlüğü

Dernek kurma hakkı ve toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının anayasal ve yasal yönden güçlendirilmesi, bu yönde sivil toplumun gelişmesinin teşvik edilmesi, Katılım Ortaklığı Belgesi'nin kısa vadeli siyasi kriterler bölümünde yer almaktadır. Bu doğrultuda, Ulusal Program'da da, bu husus, "ilgili mevzuatın gözden geçirilmesi" biçiminde öngörülmektedir.

¹¹⁷TÜSİAD, 1 Ocak 2014 Tarihinde Avrupa Birliğine Tam Üyelik Hedefine Doğru Güçlü Demokrasi Güçlü Sosyal Yapı Güçlü Ekonomi TÜSİAD Seçim Platformu Tartışma Gündemi, Mikado Matbaacılık, İstanbul, 2007, s., 41.

1) Bu noktada, 2911 sayılı (6.10.1983) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun belirli maddelerinin (özellikle 15- 16-17-19-20-21-23) değiştirilmesi gereklidir.

2) Dernekler Kanunu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesine ilişkin verdiği kararlar da gözönüne alınmak suretiyle gözden geçirilmeli, antidemokratik hükümlerden arındırılmalıdır.¹¹⁸

2.4.3. Bireysel Özgürlükler ve Anadilde Radyo TV. Yayını

Ulusal Program'da, bu hususta bir açıklık yer almamakla birlikte, "Ana dilde eğitim ve TV - Radyo yayını alanında serbestliği içeren "kültürel haklar" konusu ve Türkiye'nin bu alanda bazı değişiklikler yapması gerekliliği, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer aldığı gibi, yukarıda belirtildiği üzere, Avrupa Birliğine üyelik konusunda en temel kilometre taşlarından birini oluşturmaktadır.

Ana dilde eğitim ve TV - Radyoda yayın konuları, birbirini tamamlayan ve kültürel haklar listesinin iki temel unsurunu oluşturan haklar olmakla birlikte, farklı nitelikler ve kapsam taşıyan haklardır.

Nitekim ana dilde yayın konusunda, Devletin tek yükümlülüğü, kişilerin istedikleri dilde yayın yapabilme özgürlüklerini yok eden hukuksal düzenlemelerin ortadan kaldırılmasıdır. Bunun dışında, Devletin "pozitif bir yükümlülük" altına girmesine gerek yoktur.

Ana dilde eğitim konusunda ise, iki yönlü bir yükümlülük söz konusudur. Herşeyden önce, Devlet, her türlü engelleyici ve kısıtlayıcı hukuksal düzenlemeleri kaldırmak zorundadır. Ancak, bunun yanı sıra, "eğitim hakkı" kapsamında, bir de Devletin, talebe göre ana dilde eğitime destek olması ve bizzat pozitif edimlerde bulunması gereklidir. Kısaca bazı "pozitif yükümlülüklerini" yerine getirmesi gereklidir. Bu yükümlülük, yeni bir eğitim sisteminin zorunlu olarak getirilmesi yönünde değil, ama en azından eğitim programının değiştirilmesi, eğitim programı içinde seçimler derslere yer verilmesi ya da gözetim ve denetim altında bazı kurs ve programların düzenlenmesi biçiminde gerçekleşebilir.

¹¹⁸Batum S., Gürsel S., A.g.e., s. 19-20.

Kültürel hakların tanınması, "Kopenhag kriterleri" çerçevesinde, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer aldığı biçimi ile sadece Türkiye için geçerli olması istenen bir olgu değildir. Nitekim uluslararası belgelerde (ve son olarak Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında) olduğu kadar, ulusal anayasalarda ve yasal mevzuatlarda da, kültürel haklar konusu, günümüzde, Avrupa ülkelerinin "ortak hukuksal malvarlığı" içine girmiştir.

Nitekim bu alanda, İspanya, Belçika gibi ülkelerin yanı sıra Fransa gibi, "azınlık" ve "azınlık hakları" kavramını benimsemeyen (ve Anayasa Konseyi kararında da bunu yansıtan) ülkelerde dahi, "farklı kültürlerin", "farklı dillerin" öğretilmesine, "resmi dil" ve "eğitim sisteminde resmi dilin kullanılması" anlayışını ortadan kaldırmayacak biçimde, imkân tanınmaktadır.

Üstelik sadece köklü demokrasiler değil, Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile 90'lı yılların başında ortaya çıkan ya da liberal demokratik esaslar çerçevesinde, siyasal anlamda yeniden örgütlenen Orta Avrupa ve Doğu Avrupa ülkelerinde de, bu yönde düzenlemeler anayasal ve yasal mevzuatta yer almaktadır.¹¹⁹

2.4.4. İşkence, Kötü Muamele ve Bunlarla Mücadele, İdam Cezasının Kaldırılması

Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan bu hususlar, gerçekten Türkiye'de insan haklarının korunması anlayışının ve hukuk devleti ilkesinin yerleşmesi açısından önemli ve bir o kadar da eksik olan hususlardır.

1)Türkiye'de işkence ve kötü muamele konusu ve bunların genel olarak yakalama ve gözaltı aşamasında söz konusu olması, uluslararası kuruluşların, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi'nin ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarına olduğu kadar, hem Düzenli İlerleme Raporlarına, hem de Katılım Ortaklığı Belgesi'ne yansımış bir husustur.

Gerçi, son dönemlerde, işkence iddialarının ve olgusunun ortadan kaldırılabilmesi için, hem yasal düzeyde (CMUK değişiklikleri (4229 sayılı yasa) , Türk Ceza Kanununun bazı maddelerinin (243–245–354) değiştirilmesi), hem idarî

¹¹⁹Baum S., Gürsel S., A.g.e., s. 21-22.

düzenlemeler alanında (Yakalama- Gözaltı Yönetmeliği), hem de uluslararası boyutta (Avrupa İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesine Ek Protokoller) bir çok düzenlemeler getirilmiştir.

Oysa tüm bu hukuksal düzenlemelere karşın, işkence ve kötü muamele olgusu ve bu yönde uluslararası örgütlerin kararları, raporları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararları devam etmektedir.

Türkiye'de bu iddiaların ve olgunun önlenmesi yönünde, Türk Ceza Kanununda ve ilgili yasalarda ve bu iddialara konu olan Devlet görevlilerinin soruşturulmasını, yargılanmasını ve işkence yapanın cezalandırılmasını kolaylaştıracak, gerekli mevzuat değişikliklerinin yapılması zorunludur.

2) Bu alanda, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu, Polis Vazife ve Salahiyet Tüzüğü gibi yasal ve idari düzenlemelerde gerekli değişikliklerin yapılması zorunludur.

Bunun yanı sıra, işkence ya da kötü muamele iddiasına konu olan görevlilerin soruşturulmalarını ve yargılanabilmelerini engelleyen ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin " iç yargı yollarının tüketilmesi gerekliliğinin bulunmadığı" değerlendirmesine sebebiyet veren düzenlemelerin kalkması gereklidir. Bu çerçevede, Memurun Muhakemat Kanunu değiştirilmiş olmakla birlikte, 4483 sayılı (2.12.1999) Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun'un bazı hükümlerinin de yeniden gözden geçirilmesi zorunludur.¹²⁰

Türk Ceza Hukuku'nda ölüm cezasının kaldırılması yönünde çalışmaların gerçekleştirilmesi, öngörülmektedir. Bununla ilgili, Anayasa'nın 37 ve 87. maddelerinde değişiklik gerçekleşmiştir. Savaş ve yakın savaş tehdidi halleri dışında, Türk Ceza Kanunu, Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ile Orman Kanunu'nda yer alan idam cezalarının müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülmesine yönelik değişiklik Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi Taslağı kapsamında Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır.

¹²⁰Batum S., Gürsel S., A.g.e., s. 28-29.

4771 sayılı kanunun 1. maddesi terör suçları dahil olmak üzere, savaş ve çok yakın savaş tehdidi hallerinde işlenmiş suçlar için öngörülen idam cezaları hariç olma üzere tüm ilgili kanunlarda yer alan idam cezalarını müebbet ağır hapis cezasına dönüştürmüştür. Türkiye gerçekleştirdiği bu değişiklik ile Kopenhag Kriterlerine uyum konusunda en çok eleştirildiği yasalarında ölüm cezası olan ülke sıfatından kurtulmakta ve AİHS'nin ek altı nolu protokolü göz önüne alındığında AİHS ile protokolleri ve AİHM kararlarıyla uygulamalarına ters olan bir sakıncayı ortadan kaldırmış olmaktadır.¹²¹

¹²¹Tesev, AB İzleme Projesi Ara Rapor, Şubat 2003; <http://www.tesev.org.tr> Erişim: 05.02.2009.

SONUÇ

Sivil Toplum Kuruluşları'nın siyasal iktidar ve yasama organı üzerindeki etkileri, demokrasi kavramının ortaya çıktığı dönemden itibaren vardır. 1925 yılında ABD'de literatüre giren ve gazeteciler tarafından kullanılan bu kavram yasal dayanağını ancak 1940'lı yılların sonlarında yine ABD'deki düzenleme ile bulmuştur.

Baskı grubu deyimi, ilk olarak ABD'de (Pressure Groups) kullanılmaya başlanmıştır. Bunda bu ülkenin o yıllardaki siyasî ve sosyal koşullarının çok önemli etkisi olmuştur. Bugün olduğu gibi o dönemde de ABD'de kitle partilerinin bulunmayışı, iki seçim arasında partilerin birçok fonksiyonlarını baskı gruplarının yüklenmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Böylece siyasî hayatta baskı gruplarının önemli görevler yüklenebileceği kavrandıktan sonra hemen hemen bütün ülkelerde bu grupların hızla geliştikleri ve bunların da, siyasî partiler gibi anayasal kurumlar haline geldikleri görülmektedir.

Son yıllarda sivil toplum demokratikleşme ile birlikte sıkça sözü edilen bir kavram haline gelmiştir. Sivil toplum, en basit tanımıyla devlet dışında kalan kurumları, yani toplumsal ve iktisâdi düzenlemeleri içine alan bir kavram olarak tanımlanabilir. Sivil toplum, gönüllü, devletten özerk, kendi kendine oluşmuş, kendi iç düzenini kendisi sağlayan, bir hukuk düzenine sahip sosyal bir yapıdır. Günümüzde artık çağdaş toplumlarda sivil toplum, devlete karşı çıkış olmayıp, devlet ve vatandaşlar yanında üçüncü sektör olarak bir rol üstlenmiştir.

Sivil toplumun devlet dışı bir alan olduğu bugün tartışmasız kabul edilmektedir. Ancak bu, devlet-sivil toplum kavramının birbirlerine zıt kavramlar olduğu anlamına gelmez. Yani sivil toplum devlet alanı dışındadır, ancak devlete karşıt değildir. Sivil toplum devletten tamamen kopamaz. Devlet sivil toplumun değişik alan ya da bölgelerinin özerkliğinin sınırlarını belirleyen yasalar çıkarır; bu özerklik sınırları içerisinde devletin müdahalesi söz konusu olmayacağından, sivil toplum, devletin hareket alanını kısıtlamış olur. Sivil toplum devletten özerktir, ama ondan kopuk bir alan da değildir ve onun varlığı ön şartına dayanır. Sivil toplumun öngördüğü devlet, sınırlı erke sahip olan bir devlettir.

Sivil toplumun kökleri batı siyasî düşünce tarihinde yer almaktadır. Aristoteles'in "Politika Koinonia"sından başlayıp, sosyal sözleşmecî teorisyenlerin doğa halinden ayrılıp, siyasî bir otorite etrafında bir araya gelmeyi öngören teorilerinde yer alan sivil toplum kavramını, Hegel aile ve devletin dışında bu ikisi arasında kalan bir alan olarak ele almıştır. Marx'ın genel olarak devletten arta kalan, bir başka deyişle, devletin dışta bırakılması halinde toplumdaki geriye kalan bir sosyal yapı olarak algıladığı bu kavram, Gramsci tarafından siyasî toplumun tamamlayıcı bir unsuru olarak tasvir edilmiştir. Sivil toplum kavramı, siyasî düşünce tarihindeki bu teorik tartışmaların bir unsuru olarak varlık kazanmakla birlikte, aynı zamanda, Ortaçağda, Batı Avrupa'da özerk kentlerin ortaya çıktığı, tarihsel bir aşamayı ifade etmek içinde kullanılmıştır.

Sivil toplum, örgütlü toplumdur ve sivil toplum kuruluşları, sivil toplumla iç içe geçmiş durumdadır ve bu nedenle de sivil toplumun varlığının temel ölçütlerinden birisi sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu, çağdaş liberal ve demokratik yönelime olduğu kadar BM belgelerine de uygun olan siyasî bir yaklaşımdır. Günümüzde sivil toplum gelişmişliğinin temel ölçütü, sivil toplum kuruluşlarının sosyo-politik yaşam içindeki rol, statü ve etkinlikleridir diyebiliriz.

Modern toplumlarda belirli amaçları gerçekleştirmek, belirli konularda kamuoyunu aydınlatmak veya yönlendirmek için çalışan ve gönüllülük esasıyla hareket eden kuruluşlara sivil toplum kuruluşu denilmektedir. Günümüzde sivil toplum kuruluşları aynı zamanda üçüncü sektör olarak adlandırılmaktadır. Sivil toplum kuruluşları denilince derneklerden, vakıflardan, meslek odalarından, sendikalardan, kültür amaçlı siyasî kuruluşlardan, kooperatif birliklerinden ve yasal bir yapıya sahip olmayan ve biçimsel bir örgütlenmesi olmayan yurttaş girişimlerine kadar uzanan geniş bir yelpaze anlaşılmaktadır.

Sivil toplum örgütlerinin en belirgin özellikleri, sadece kendi amaç ve değerlerine hizmet etmeleri, hükümetlerden, kamu makamlarından ve siyasî partilerden bağımsız olmaları, ticarî çıkar gözetmemeleri, kar amacı gütmemeleri ve merkezi otorite ile vatandaş arasında arabuluculuk yapmalarıdır. Sivil toplum kuruluşları, kamuoyu oluşturma yoluyla, bireylerin taleplerinin dile getirilmesine ve dikkate alınmasına yardımcı olurlar. Ayrıca çoğulcu bir toplum yapısının sağlanmasında etkin bir işlev üstlenmektedirler.

Avrupa’da yurttaşların kendileriyle ilgili olan konularda söz söyleme, alınan kararlara katılma ve bu kararları denetleme hakkının sağlanması ve katılımın gelişmesi için sürekli bir çaba söz konusudur. Bu nedenle Avrupa’da sivil topluma son derece büyük bir önem verilmekte, sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları desteklenmekte ve onların gelişmeleri ve etkin bir hale gelebilmeleri için her türlü çalışma yapılmaktadır. Avrupa’da örgütlü sivil toplum, sosyal refah örgütlerini, profesyonel meslek odalarını, sendikaları, işveren örgütlerini ve pek çoğu Avrupa düzeyinde örgütlenmiş ajansları içeren çok geniş bir yelpazedeki kar amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşunu ve ajansı kapsamaktadır. Avrupa’da özellikle 1970’li yıllardaki gençlik hareketi, işçi hareketi, çevre hareketi, kadın hareketi, silahsızlanma hareketi, barış hareketi vb. yeni toplumsal hareketler Avrupa’da sivil toplum kavramının ve sivil toplum kuruluşlarının önemini son derece arttırmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda son yıllarda Avrupa’daki sivil toplum kuruluşları devletlerarası örgütler nezdinde de son derece önemli hale gelmişlerdir ve Avrupa’daki birçok sivil toplum kuruluşu, önemli uluslar arası kurumlarda danışman statüsüne sahiptirler.

Avrupa’da sivil toplum kuruluşları, demokratik ve şeffaf bir Avrupa toplumunun yaratılması, farklı çıkar gruplarının görüşlerinin uzlaştırılması, yeni teknolojiler ve küreselleşme baskılarıyla karşılaşan toplumun değişime ayak uydurmasının sağlanması veya hükümetlerin dolduramadığı mekanizmalardaki boşlukların doldurulması açısından son derece önemlidir. Avrupa Kimliği’nin yansıması ve ayrılmaz bir parçası haline gelen sivil toplum olgusu, Avrupa bütünleşmesinde de son derece önemli bir yere sahiptir. Avrupa Birliği, Avrupa bütünleşmesinin, Avrupa vatandaşlarının aktif ve sorumlu katılımı olmaksızın hayata geçirilmesinin mümkün olmayacağını düşünmekte ve bu yönde çalışmalarını sürdürmektedir. Avrupa Birliği’nin belirleyici siyasi çerçevesini teşkil ettiği Avrupa bütünleşme süreci, devletlerarası bir mekanizma içinde yürütülmekle birlikte, esasen toplumların ve yurttaşların oluşturacağı bir ortak değerler ve çıkarlar alanının inşasını öngörmektedir. Bu nihaî amacın gerçekleşebilmesi ise, toplumların ve yurttaşların sürece azamî ölçüde demokratik katılımını gerektirmektedir. Bu da sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının Avrupa bütünleşmesi sürecindeki önemini arttırmaktadır.

Avrupa Birliği’nin politikalarından demokrasi ilkeleri ve insan haklarına

saygı, Avrupa bütünleşmesinin dünyada kendini kanıtlamasının başlıca araçlarından biri olmuştur. Temel hak ve özgürlüklerin ve insan haklarının korunması ve güçlendirilmesi, dünya barışına ve adaletin sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Bu açıdan elbette hükümetlere önemli görevler düşmektedir. Ancak, bu hedeflere uluslararası kuruluşların, örgütlü sivil toplumun ve vatandaşların katkısı olmaksızın ulaşılamayacağı da bir gerçektir.

Sivil toplum Avrupa Birliği Müktesebatı'nın da çok önemli bir unsurudur. Müktesebatın özellikle de sosyal politika ve istihdam başlığı, Avrupa Birliği hükümlerinin uygulanması için gerekli yapılar arasında, sosyal ortaklarla, sivil toplumu oluşturan ve sosyal güvenlik, kadın ve erkeklere eşit fırsatlar, yoksullukla mücadele ve ırkçılıkla savaş gibi konularda etkin bir biçimde sivil toplum kuruluşlarına ve aktörlere yer vermektedir. Avrupa Birliği, Avrupa Birliği sistemi içinde halkın karar alma sürecine katılımının sağlanması için vatandaşa yakın örgütlerin, derneklerin ve bunun benzeri demokratik kurumların kurulmasını ve güçlenmesini istemektedir. Bu doğrultuda Maastrich Antlaşması ile yapılan yeni düzenlemeler ile sivil toplum kuruluşlarının önemi artmıştır.

Avrupa Birliği, Avrupa bütünleşmesi için sivil toplumun katkısının mutlaka gerekliliği nedeniyle, üye ülkelerde ve aday ülkelerde sivil toplumun güçlendirilmesi ve daha etkin hale getirilmesine büyük önem vermektedir. Bu nedenle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları, sivil toplumun, Avrupa bütünleşme sürecinde rol oynamasını sağlamak üzere ve uygulanacak politikalar ve alınacak kararlarda sivil topluma danışmak üzere resmi kurumsal düzenlemelere yer vermiştir. Örneğin, 1950'lerde AKÇT için Paris Antlaşması, sosyal ortaklardan oluşan bir danışma komitesinin kurulmasını sağlamıştır. 1957 tarihli Roma Antlaşması ile, Avrupa'daki sivil toplumu Avrupa macerasına büyük oranlarda bağlı olmaya ve katkıda bulunmaya teşvik etmek ve halkına daha yakın bir Avrupa kurmak ve güçlendirmek ile Topluluk üyesi olmayan üçüncü ülkelerde sivil toplum kuruluşlarının ve derneklerin rollerini desteklemek amacıyla ESC oluşturulmuştur.

Avrupa Birliği sivil toplum oluşumuna katkı sağlamak için gerek üye ülkelerde, gerekse aday ülkelerde sivil topluma ve sivil toplum kuruluşlarına maddi açıdan destek sağlamaktadır. Yine bazı sivil toplum kuruluşlarına, doğrudan hibe niteliğinde maddi destek sağlamaktadır. Özellikle Avrupa Birliği'nin Orta ve Doğu Avrupa'daki aday ülkelerin katılım hazırlıklarını desteklemek üzere geliştirdiği

PHARE Programı kapsamında, birçok Orta ve Doğu Avrupa ülkesinde, sivil topluma yönelik programlar desteklenmektedir. Bu programlar yoluyla, girişimci dernek ve sendikaların gelişmesi, siyasi partilerin desteklenmesi, bu grupların yapıcı sosyal diyalog için hazırlanması sağlanmaktadır. Avrupa Birliği'nin aday ülkelerde sivil topluma vermiş olduğu destek programlarına örnek olarak; Polonya: Phare, Slovakya: Sivil Toplum Destekleme Vakfı, Bulgaristan: Phare/Linen, Latviya: Phare/Consensus II programları verilebilir

Adaylık statüsü 1999 Aralık ayında Helsinki Avrupa Birliği Konseyi'nce kabul edilen ve Avrupa Birliği ile uyum hazırlıkları için kolları sıvayan Türkiye'de sivil toplum ele alındığında, sivil toplumun Avrupa'daki kadar güçlü ve etkili olmasa da son yıllarda çeşitli konularda önemli bir rol oynamaya başladığı söylenebilir. Türkiye'de yeni yeni güçlenen ve söz sahibi olmaya başlayan sivil toplumu, Avrupa ile bütünleşme sürecinde çok önemli görevler ve sorumluluklar beklemektedir.

Türkiye'de sivil toplumun geçmişi Osmanlı'nın kuruluş yıllarına kadar uzanan bir süreçtir. Türkiye'de merkeziyetçi-bürokratik özellikler taşıyan devlet yapısı, gerek Osmanlı döneminde, gerekse de Cumhuriyet döneminin ilk yıllarındaki otoriter politikalardan dolayı sivil toplumun gelişimine engel teşkil etmiştir. STK'lar, Osmanlı döneminden başlayarak 1990'lı yıllara kadar merkezin denetimi altında kalmış, sivil toplum alanında tam anlamıyla varlık gösterememiştir. Osmanlı dönemindeki tarikat, vakıf, lonca gibi sivil toplum unsurları devletle halk arasında arabulucu rol üstlenmekten ziyade, halk önünde devletin temsilcileri olmuştur. Bu durumun ortaya çıkışında devletin merkeziyetçi ve bürokratik yapısı önemli rol oynamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulması ile sivil toplum alanında özgürleşmenin ilk adımları atılmış; ancak ilk yıllarda dönemin koşulları nedeniyle Osmanlı'da var olan tüm STK'lar tasfiye edilmiştir. Tek Parti Dönemi boyunca karar alma sürecinde sadece bürokratik elitlerin yer alması, var olan STK'ların kararlara katılma, toplumsal sorunların çözülmesine katkıda bulunma gibi rollerini ortadan kaldırmıştır. Türkiye'de toplumsal sınıflar ve özellikle güçlenen burjuvazi demokratik gelişmelerde öncülük yapamamıştır. Reform yapımcılar da sivil toplumun bağımsız hareket etmesini desteklememiştir. Bu nedenle devletin özel sektör üzerindeki kontrolü 1950'li yıllara kadar devam etmiştir. Sivil toplum, tezimizin birinci bölümünde de belirtildiği üzere, ancak demokratik bir ortamda aktif olarak

faaliyet gösterip amaçlarını gerçekleştirebilmektedir. O nedenle Tek Parti Dönemi'nin 1946 yılında Çok Partili Hayat'a geçiş ile sona ermesi Türkiye'nin daha Demokratik bir ortama kavuşmasını sağlamıştır diyebiliriz.

Çok Partili Hayat'a geçilmesi ile Osmanlı'dan miras alınan sivil toplum unsurları yeniden kurulmuş; tarikat, dini vakıflar gibi unsurlar faaliyetleriyle Cumhuriyetin kuruluş temellerine zarar vermeye başlamıştır.

Türkiye'de STK'lar üzerindeki devlet denetimi 1960 Anayasası ile azaltılmış, STK'ların kendilerini ifade edebilmelerini engelleyen yasaklar kaldırılmış ve STK'lara yeni haklar tanınmıştır. Ancak bu haklar, 1980 ihtilali ile STK'ların elinden alınmıştır.

İhtilâlin ardından 38.354 olan STK sayısı 20.000'e düşmüştür. Askeri müdahaleler sebebiyle demokratik olmayan ortamda sivil toplum gerçek anlamıyla varlık gösterememiştir. Türkiye'de 1980'li yıllar devlet-sivil toplum ayrımı konusunda çok önemli bir dönüm noktası olarak görülmektedir. 1980'lerde uygulanan serbest piyasa ekonomisi, devletin ekonomi politikalarındaki rolünü kısıtlarken, toplumsal ve siyasal hayatta devletin ağırlığı tartışılmaya başlanmıştır. Dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi bu yıllarda Türkiye'de de çok sayıda STK kurulmuştur. STK'ların sayısı halkın yönetime katılmasına duyulan ihtiyacın daha iyi anlaşılması ile artmaya başlamıştır.

Türkiye'de sivil toplumun gelişimi ve etkili olmaya başlaması açısından dönüm noktası 1980 sonrası dönemdir. Bu dönemde sivil toplum kamuoyunda en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren hükümetlerin izlemiş olduğu politikalar ve Türkiye'nin Batı'ya yaklaşma, özellikle de Avrupa Birliği'ne üye olma çabaları sivil toplumun Türkiye'de gelişmesini sağlamış ve yavaş yavaş sivil toplumun önemli konularda sesini yükseltmeye başlamasına neden olmuştur. Günümüzde ise Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de sivil toplum, yönetimde yeni açılımların, işbirliklerinin, sorumluluk paylaşımının, şeffaflığın; toplumda ise uzlaşmanın motoru olmaya adaydır.

Tüm bu gelişmelere rağmen Türkiye'de sivil toplumun gelişmesini engelleyen nedenler arasında; siyasal kültürümüzün hep devlete endeksli olması ve dolayısıyla devletin her alanda üstün tutulması, Türkiye'de Avrupa'dakine benzer bir sivil toplum kurumsallaşmasının olmaması, sivil toplum alanında, gerek anayasada,

gerekse de diğerk kanunlarda sivil toplumla ilgili kısıtlama ve sınırlamaların mevcut olması, askeri otoritenin toplumda ve devlet işlerinde söz sahibi olması, faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin sivil toplum yerine siyasal topluma hizmet etmeleri vb gibi nedenler söz konusudur. Ayrıca Türkiye’de, Avrupa Birliği’ne üye her ülkede mevcut olan Ekonomik ve Sosyal Konsey yapılanmasının bulunmaması, Avrupa’daki sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin kabul edilmesi yerine, bunların terörist eylemler olarak nitelendirilmesi, sivil toplum kuruluşlarının kurulmalarının ve faaliyette bulunmalarının son derece zahmetli ve maliyetli olması ve Türkiye’de faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarının Avrupa’daki benzerleri gibi uluslar arası bağlantılarının yetersiz oluşu ve Avrupa’da oluşturulan platformlarda yer almamaları da sivil toplumun Avrupa’daki gibi gelişmesini ve etkili olmasını engellemektedir.

Bu doğrultuda Türkiye’de sivil toplumun Avrupa’daki gibi gelişmesi ve özellikle Avrupa Birliği sürecinde etkili olabilmesi için; Türkiye’de ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlüklerinin Avrupa Birliği’ndeki gibi garanti altına alınması ve bu özgürlüklere sınırlamalar getirilmemesi, dernekler, vakıflar ve sendikalar ile ilgili mevcut yasaların yeniden ve Avrupa Birliği’nekine benzer şekilde düzenlenmesi, yurttaşların kendilerini ilgilendiren konularda alınan kararlara tek tek ya da sivil toplum kuruluşları aracılığıyla katılımını mümkün kılacak Ekonomik ve Sosyal Konsey şeklindeki bir yapılanmanın oluşturulması gerekir.

Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının Avrupa’daki benzerleri ile işbirliği ve paylaşım gitmelerinin önündeki yasal engellerin kaldırılması ve dolayısıyla bunların Avrupa’daki platform ve çalışmalara katılmasının sağlanması ve son olarak da, Türk sivil toplum kuruluşlarının, Avrupa Birliği’nin kendileri için ayırmış olduğu bütçe ve fonlardan yararlanmalarının sağlanması gerekmektedir.

Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’de, sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının en önemli misyonu, Avrupa Birliği konusunu, eleştirel bakış açısını koruyarak toplum düzeyine indirmeleri olacaktır. Sivil toplumun bu önemi ve rolü şu açıdan çok önemlidir. Türkiye’de halkın büyük bir çoğunluğu Avrupa Birliği’nden yanadır ve Birliğe girmek istemektedir. Sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları her alanda Avrupa Birliği konusuna sahip çıkmalı, yararlı ve zararlı yönleriyle bu konuyu halka anlatmalı, halkı bu konuda bilinçlendirmeli ve kamuoyu oluşturmak suretiyle hükümetleri, iktidarları bu konuda doğru karar almaya ve alınan kararları

uygulamaya teşvik etmeli ve zorlamalıdır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olabilmesi için Avrupa Birliği'nin kendisinden yapmasını istediği reform ve yenilikleri, diğer bir ifadeyle Avrupa Birliği Müktesebatına uyum çalışmaları sivil toplumun katılımı ve desteği olmadan gerçekleştirilemez. Çünkü tüm bu yapılacak olan reform ve değişiklikler, Türk toplumu için derin değişimleri ifade etmekte ve ülke içinde geniş bir tartışma ve uzlaşma ortamını gerektirmektedir. Sivil toplum kuruluşları bu yenilikleri kamuoyuna iletecek ve kamuoyunu bu yeniliklere hazırlayacaktır. Bu nedenle sivil toplumun ve sivil toplum kuruluşlarının bu sürece katılımı son derece önemlidir ve kendilerine çok önemli görevler düşmektedir. Ayrıca sivil toplum kuruluşları, gerek Avrupa Birliği ülkelerinde, gerekse Avrupa Birliği kurumları nezdinde yapacakları çalışma, etkinlik ve lobicilik faaliyetleri ile Avrupa Birliği'ni Türkiye'yi Avrupa Bütünleşmesine dâhil etmesi konusunda ikna etmeli ve Avrupa ülkelerinde bu yönde bir kamuoyu oluşturmasını sağlamalıdır.

Avrupa Birliği sürecinde sivil toplum kuruluşlarının bu kadar önemli bir role ve öneme sahip olmalarına rağmen, Türkiye'de Avrupa Birliği konusu ile ilgili çalışma yapan sivil toplum kuruluşlarının sayısı son derece azdır ve çalışma yapanların da etkinlik düzeyleri son derece sınırlıdır. Bu alanda ilk çalışma yapan ve Avrupa Birliği konusunu ilk defa toplum önüne seren ve tartışma noktasına getiren sivil toplum kuruluşu 1960'lı yıllarda kurulmuş olan İKV'dir. İKV kurulduktan sonra, Avrupa Birliği konusunda önemli çalışmalar yapmış ve yönetim dışındaki kesimleri konu ile ilgili olarak bilgilendirmiştir. İKV bu çalışmalarını 1999 Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin aday ülke olarak ilan edilmesinden sonra, özellikle 2002 Aralık ayında yapılan ve Türkiye'ye müzakere tarihinin verilir verilmeyeceğinin karara bağlanacağı Avrupa Birliği Kopenhag Zirvesi'nden önce yoğunlaştırmış ve kayda değer çalışma ve etkinliklerde bulunmuştur. Bunlara en önemli örnek olarak 200'e yakın sivil toplum kuruluşunun katıldığı ve üç defa gerçekleştirilen sivil toplum platformları verilebilir. Bu konuda çalışma yapan ve etkili olan bir diğer sivil toplum kuruluşu ise, zenginler kulübü olarak adlandırılan TÜSİAD'dır. TÜSİAD'da Avrupa Birliği konusunda gerek Türkiye'de, gerekse de Avrupa Birliği ülkelerinde önemli çalışma ve etkinliklerde bulunmuştur. Avrupa Birliği konusunda çalışmalar yapan kuruluşlardan bir diğeri 1980'li yıllarda kurulan Türkiye-Avrupa Birliği Derneği'dir. Derneğin amacı, Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne ve Avrupa Birliği'ni

Türkiye'ye tanıtmak, böylece bu iki birim arasındaki bütünleşme sürecini kolaylaştırmaktır. Konu ile ilgili çalışma yapan bir diğer kuruluş, alanındaki tek uzman kuruluş olan ve Türkiye'nin her alanda Avrupa Birliği ülkeleriyle bütünleşmesini öngören ve çalışmalarını bu doğrultuda yürüten Türkiye-Avrupa Vakfı'dır. Bu sivil toplum kuruluşlarının dışında Avrupa Birliği'ne tam üyelik konusunda, özellikle de Türkiye açısından hayati bir önem taşıyan 2002 yılında kayda değer çalışmalar yapan diğer sivil toplum kuruluşlarına örnek olarak, TÜGİAD, TOBB, AB-Türkiye İşbirliği Derneği, Avrupa Öğrenci Forumu, Hak-İş, DEİK, Türkiye Mütahhitler Birliği, TİSK, TESK, TESEV, Gazeteciler Cemiyeti, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği verilebilir.

Avrupa Birliği, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde çalışmakta ve onlara çeşitli programlar aracılığı ile destek vermektedir. Bu doğrultuda Avrupa Birliği, MEDA programı, İnsan Hakları ve Demokrasi Programı, Sivil Toplum Destekleme Programı, Sokrates ve Leonardo da Vinci ve Youth vb. programlar aracılığıyla Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarına destek vermekte ve onların bütünleşme sürecinde etkili olmalarını istemektedir

Sonuç olarak tüm yapılan bu çalışmalara rağmen halen Türkiye Avrupa bütünleşmesine dâhil edilmemiştir. Özellikle, Aralık 2000 tarihinde Kopenhag'da yapılmış olan ve aday ülkelerin müzakere tarihlerinin belirlendiği Avrupa Birliği Zirvesi'nde Türkiye'ye müzakere tarihi verilmemiş, onun yerine müzakere tarihinin tespiti için 2005 tarihi verilmiştir. 3 Ekim 2005'te müzakereler başlasa da Türkiye hala bu birliğin dışındadır. Fakat her şey Türkiye'nin kendi elindedir. Sivil toplum kuruluşlarına bu konuda önemli görevler düşmektedir. Sivil toplum kuruluşları Avrupa Birliği'nin bizden istediği reformların binan önce yapılması ve uygulanması için hükümete baskı yapmalı, konuyu her alanda desteklemeli ve Türk halkının bu sürece destek vermesini sağlamalıdır.

Gelişmiş ekonomilerde yasal dayanağını bulan baskı grupları, özellikle ekonomik ve siyasal kararların alınmasında temsil ettikleri kesimlerin çıkarlarını (önerilerini) siyasal iktidara taşıyan birer plâtfom görevi görmektedir. Ancak, bu açıklamanın gelişmiş demokrasilerde işletilebildiğini de belirtmek zorundayız. Günümüzde ekonomik ve siyasal karar alma sürecinde baskı gruplarının olmadığı bir ekonomik işleyiş, eksik bir karar alma yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Baskı gruplarının asıl amacı temsil ettikleri kesim için ekonomik ve sosyal çıkar

sağlamaktır.

Siyaset literatüründe baskı, bir kişi ya da grubun kendi ekonomik çıkarlarının hükümet siyasetiyle olan koalisyona denir. Burada ortaya çıkan yeni bir kavramda siyasettir. “Siyaset; devlet işlerini düzenleme, yürütme sanatıyla ilgili özel görüş ya da anlayıştır. Grup ise aralarında herhangi bir açıdan ilgi ya da benzerlik bulunan nesnelerin, şahısların oluşturduğu topluluktur. Gruplar, paylaştıkları ortak çıkarları gerçekleştirebilme doğrultusunda zaman içinde yani sürekli olarak karşılıklı etki içinde bulunan iki veya daha fazla sayıda bir insan topluluğunu yansıtır. Bu tanımlamadan yola çıkarak siyasal iktidarın aldığı kararları, ekonomik çıkarları yönünde değiştirmek amacıyla ya da istedikleri yönde bir politika belirlemek için bireylerin bir araya gelerek koalisyona oluşturmaları “baskı grubu” olarak tanımlanabilir.

Türkiye’de sivil toplum kuruluşları köklü bir geçmişe sahip değildir. STK’ların yeni yeni özerk alanlar edinmeye başladığı söylenebilir. Yönetişim bağlamında katılımcılığın esas olması göz önünde bulundurulursa Türkiye’de hem devletin bu kuruluşlara hala kuşkuyla bakıyor oluşu hem de örgütlenme kültürünün zayıf oluşu katılımın istenilen düzeyde gerçekleştirilemediğini, buna paralel olarak bu kuruluşların kendilerine özgü, kendi denetimlerinde olan kaynaklara sahip olmadığını, daha ziyade devletten, yardım almak durumunda olmalarını gösteriyor.

Kamu politikası oluşturma sürecinde yer alabilen STK’ların da genel olarak “örgütlü” ve “etkili” olanlar olduğu genel kabuldür. Bu açıdan geniş halk kitlelerini temsilen daha fazla sayıda STK’nın temsil kapasitesine ulaşması önem taşımaktadır.

Kamu otoritesi ortaklık anlayışı içinde STK’ları politika yapma süreçlerine dâhil edecek prosedürler geliştirerek katılım kanallarını açarken kapasitelerini arttıracak eylemlerde de bulunarak daha etkin ve “yapabilir kılmak” için bina, araç-gereç tahsisi, uzmanlık, personel desteği, bilgi desteği, vb. gibi yöntemlerle desteklemelidir.

AB ve Türkiye bütünleşme sürecinin hızlandığı bu günlerde, sivil toplum alanında AB müktesebatına uyum amacıyla gerçekleştirilen uyum yasalarının Türkiye’de uygulanma boyutunda pozitif bir sonuca ulaşmadığı açıkça görülmektedir. Özellikle sivil toplumun AB ile müzakere sürecine katılımı, Türkiye’de hem idarî müzakere örgütlenmesinde hem de sivil toplum kesimlerinde

netlik kazanmış değildir. Bu nedenle sayıları 150 binlerle ifade edilen sivil toplum örgütleri nezdinde, Türkiye’de daha şeffaf bir müzakere sisteminde, müzakere başlıklarına göre oluşturulacak çalışma gruplarının netleşmesi ve bunlara dileyen sivil toplumun katılımı konusunda mekanizmaların açık ve anlaşılır olması sağlanmalıdır. Böylece süreklilik kazanacak bir platform ile sivil toplumun kamu tarafından dikkate alınmamış fakat hayati önemdeki konuları sisteme dahil etmesi ve bunlara uygun tedbirlerin alınması mümkün olabilir.

Ayrıca Sivil Toplum Kuruluşları, Türkiye'nin dış tanıtımı ve lobicilik alanlarında yaratıcı fikirlerle geliştirilmiş projeler üzerinde çalışmalıdırlar. Kimi kurumlarda oldukça gelişmiş yöntem ve açık yaklaşımlarla yapılan hazırlıklara görüş, öneri, problem, teknik çalışma gibi katkılar iletilmeli ve mümkünse sürekliliği olan çalışma plâformları oluşturulmalıdır. Nihaî hedef, ulusal çıkarları artırarak AB'ye etkin bir üye olmaktır. Sivil toplumun da gelişmesine katkıda bulunacak bu süreçte tüm sivil toplum birimlerine görevler düşmektedir.

Sermayeyi temsil eden temel aktörlerden olan TÜSİAD'ın AB'ye giriş sürecindeki etkisi ve rolünü incelediğimiz bu çalışmada çıkardığımız sonuçlara ilişkin şunları söyleyebiliriz.

12 Mart Muhtırası'ndan sonra sanayi sermayesini temsil etmek amacıyla Türk Sanayici İşadamları Demeği (TÜSİAD) kurulmuştur. TÜSİAD'ın kurulmasında etkili olan gelişmeler, Türkiye'nin o dönemki iş çevrelerinin koşullarından kaynaklanmıştır. 1960 sonrasında Türkiye'de işadamları hükümet politikalarında rol almaya başlamışlardır. Büyük sermaye sahipleri uzun vadeli ekonomi plânları yapmaya ve taleplerini hükümete bildirmeye başlamışlardır.

TÜSİAD, 1995 sonrasında Gümrük Birliği ile birlikte uluslararası ekonomik entegrasyon ve piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının gerçekleşmesini gündemine almıştır. TÜSİAD, Türkiye'deki ekonomik, siyasal ve sosyal gündemlerle yakından ilgilenmesinin yanı sıra uluslararası diplomaside de yoğun çaba harcadığı görülmektedir.

En yoğun diplomatik çalışması ise Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik faaliyetleridir. Bu amaçla TÜSİAD, AB Konseyi Helsinki Zirvesi öncesinde Türkiye'nin tam üye adaylığını desteklemek amacıyla, Almanya, Finlandiya, İtalya, Fransa, Danimarka, Hollanda, Yunanistan ve İsveç'te diplomatik faaliyetler

yürütmüştür.

Yine bu süreçte TÜSİAD, Avrupa'nın Berlin, Paris, Brüksel gibi önemli şehirlerinde temsilcilikler açarak Avrupa kamuoyunu etkileme ve bilgilendirme faaliyetlerini sürdürmektedir. TÜSİAD Türkiye'de siyasî ve demokratik standartların en üst düzeyde uygulandığı ve ekonomisi sağlam bir Türkiye arzuladığı için Türkiye'nin AB'ye üye olması noktasında katkıda bulunmaktadır. Türkiye'deki STK'lar, sivil toplumun bu coğrafyadaki gelişim sürecinden etkilenmiştir. Bu kuruluşların taşıdığı önem ise; Türkiye için tarihsel bir aşama olan AB'ye üyelik sürecinde ortaya çıkmıştır.

1990'lı yıllarda toplumun sorunlarını çözmeye işlevini yüklenen en büyük örgütler olan devletin ve kamu yönetimlerinin birçok alanda yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu alanda doğan boşluklar, bireylerin kendi örgütlenmeleri ile doldurulur hale gelmiştir. Böylece STK'lar çözüm arayışlarının nesnesi olmaktan ziyade öznesi olmaya yönelmiştir. İnsan hakları, kadın hakları, kadın ve çevre hareketleri gibi konularda faaliyet gösteren STK'lar toplumsal hareketliliği arttırmıştır.

1990'lı yıllarda güçlü devlet geleneğinden, uygulanan neoliberal politikalarından uzaklaşmıştır. Bu yıllarda sivil toplumun yükselişe geçmesinin nedenlerinden biri 1982 Anayasasında yasal düzenlemelerle yasaklanmış olan dernek kurma, sendikalaşma, vakıflar, kooperatifler, meslek kuruluşları ile ilgili yeni düzenlemelere gidilmiş olmasıdır. 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde aday ülke statüsü kazanan Türkiye'de sivil toplumun tam üyelik sürecindeki rolünün önemi ortaya çıkmıştır. Zirvenin ardından, bir aday ülke olarak Türkiye'de örgütlü sivil toplumun AB'ye uyum sürecine aktif katılımının sağlanması daha çok önem kazanmıştır. STK'ların önemli işlevler görebilecekleri ortamlardan biri, kriz dönemleri olmuştur. Kriz alanlarında STK'lar politik kararları değiştirmek üzere resmi organlara doğrudan ya da dolaylı yollardan baskı yapmak, çatışan taraflar arasında arabulucu rolü üstlenmek, krize müdahale etmek üzere uluslararası organları harekete geçirmeye çalışmak gibi politik alan içinde kalan etkinliklerde bulunabilmektedirler. Türkiye'de 1999 yılında yaşanan Marmara depremi de farklı alanlardaki STK'ların bir araya gelerek güç birliği oluşturabileceklerini göstermiştir. Yine bu yıllarda özellikle iki kavramın -sivil toplum ve demokrasi- tartışılmaya başlandığı görülmektedir. Askeri darbelerden sonra AB'ye aday ülke

olan Türkiye’de Kopenhag kriterlerinden, öncelikle siyasi kriterlerin yerine getirilmesi gereği ortaya çıkmış ve sivil toplumun farklı kesimleri arasında demokrasi tartışmaları yaşanmaya başlamıştır. Birinci bölümde de belirtildiği üzere sivil toplum ve demokrasi kavramlarının bir arada kullanılması devlet ve toplum arasındaki ilişkiye bağlı olmaktadır. Türkiye’de son dönemde devletle toplum arasında askeri bir müdahalenin girmemiş olması, sivil toplum alanındaki yasal düzenlemelerde reform yapılması sivil toplumun daha demokratik bir ortama kavuştuğunu göstermektedir. Türkiye’de sivil toplum kavramı, Dünya Bankası’nın 1997 yılında yayınladığı “Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları” çalışmasına göre gönüllülük kavramı ile birlikte gelişmiştir. Bu tanımlama Osmanlı’dan miras alınan vakıf geleneğinden kaynaklanmaktadır diyebiliriz. AB ülkelerinde STK’lar, “hükümet dışı örgüt” olarak anılırken, Türkiye’deki devlet geleneği nedeniyle “hükümet dışı” deyimini yerine “sivil toplum kuruluşu” ya da “sivil toplum örgütü” deyimleri kullanılmaktadır.

Bugün Türkiye’deki STK’lar Osmanlı döneminde olduğu gibi sadece birer yardım kuruluşu değil, ekonomik ve politik hayatta varlık gösteren, karar alma süreçlerine katılmaya besleyen kuruluşlardır. Türkiye’de çok sayıda STK bulunmaktadır, ancak bu kuruluşlar niceliksel olmaktan çok niteliksel olarak varlık gösterebilmelidir. STK’lar sivil toplumun kendi kendisini örgütlemesi ve gönüllülük ekseninde oluşması ile ortaya çıkmış oldukları için sorunları devlet müdahalesi olmadan çözümlenebilmelidir. AB doktrini ise STK’ları şu şekilde tanımlamıştır: “STK’lar, yurttaşların yaşadıkları ülkelerin toplumsal, ekonomik ve sosyal kalkınması amacına sivil toplum düzeyinde doğrudan katkıda bulunarak, katılımcı demokrasilerin oluşturulması ve özellikle sürdürülebilmesi açısından yaşamsal rol üstlenen örgütlü ve gönüllü kuruluşlardır.” Diğer taraftan AB Ekonomik ve Sosyal Komitesi’ne göre ise STK’lar “toplumsal yarar doğrultusunda sorumluluk üstlenen, belli amacı olan, resmi kuruluşlarla yurttaşlar arasında aracı işlevi gören, kâr amacı gütmeyen, demokratik ve bağımsız gönüllü örgütsel yapılardır.” STK’lar, yorum ve değerlendirmelerinin “bağılantısız ve özgür” olması nedeniyle, AB kurumlarında karar ve görüşlere katılmaları yönünde teşvik edilmektedir. Çünkü “Avrupa modeli katılımcı demokrasinin oluşturulması” hususunda STK’lara önemli bir rol düşmektedir.

AB’ye göre STK’lar, işçi ve işveren sendikaları, ekonomik ve sosyal

aktörler, meslek kuruluşları, sosyal ve ekonomik örgütler, çevre ve insan hakları örgütleri, tüketici dernekleri, hayırsever kuruluşlar, eğitimle ilgili STK'lar, gençlik örgütleri, aile dernekleri, dinsel örgütler ve yerel yaşama katılımı sağlayan kuruluşlardır. AB Komisyonu tarafından Haziran 2005'te yayınlanan "AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyalogu" raporunda STK tanımı geniş tutulmuş ve aday ülkelerin üyelik müzakerelerinde sivil toplum alanında faaliyet gösteren tüm unsurların rol alması istenmiştir. O nedenle bu çalışmada derneklerin, vakıfların, odaların ve sendikaların AB üyelik sürecindeki rolleri TÜSİAD örneğiyle incelenmiştir. AB üyeliği öncesinde toplumun ve vatandaşların AB üyeliğine hazırlamasında Türkiye'deki STK'ların önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu süreçte STK'lar devlet mekanizmasındaki çalışmaların bir tarafı haline gelmiştir. Bu demokratik ortamda STK'ların haklarını kullanabilecekleri güç, bilgi, tecrübe ve donanıma sahip olmaları gerekmektedir. STK'lar siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda varlık göstererek üyelik sürecine katkıda bulunmalıdır. AB, Türkiye'deki reform sürecini destekleyip aynı zamanda denetlerken, STK'lar da AB'nin rolünü ülke içinde üstlenerek sürece dâhil olmalıdır. Bugün TÜSİAD, İKV, TOBB, TÜRK-İŞ ve TİSK gibi örgütlenmeler AB'deki muadilleri ile işbirliği içinde seminerler, konferanslar düzenlemekte ve ortaklıklar kurmaktadır. STK'lar AB'deki muadil kuruluşlarla girdikleri ilişkiler sayesinde Türk tarafının tezlerini AB kurumlarına daha kolay anlatılabilmenin yollarını bulmaktadır. Böylece, hükümetler ve Dışişleri Bakanlıkları bürokratları arasında tek boyutlu olarak yürütülen ilişki daha çoğulcu bir karakter kazanma eğilimine girmiştir. AB tam üyelik perspektifinin Türkiye ve AB medyasında yoğun bir biçimde ele almasında STK'ların çabaları son derece etkili olmaktadır. Türkiye'nin AB tam üyelik sürecinde gerçekleştirdiği reformların ulusal ve uluslararası kamuoyuna anlatılmasında STK'lar önemli bir rol üstlenmektedir. STK'lar üyelik sürecinde bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirmekte; AB tam üyeliğinin ne ifade ettiğini, gerçekleştirilen ve gerçekleştirilecek düzenlemeleri anlatmaktadır. Ancak Türkiye'deki pek çok Sivil Toplum Kuruluşu para, insan, bilgi ve iletişim kaynaklarını sağlayamama, kurumsallaşamama gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Kurumsallaşmadığı için demokratik sistemin işlemediği STK'larda her dönem aynı yönetimin olması kuruluşlara katılımı azaltmaktadır. Ancak gelişmiş demokratik ülkelerde sivilleşme alanında gözlenen gelişmeler Türkiye'ye de yansiyarak STK'ların itibarını daha da arttırmakta, bugün STK'lar kamuoyu tarafından geçmiş yıllara göre daha güvenilir

güçler olarak kabul edilmektedir. Güvenilir güçler olabilmeleri için STK'lar demokrasiye geçiş sürecinde projeler üretmek, bu projelere kaynak bulmak ve bu projeleri uygulamaya geçirmek yollarıyla eğitim, çevre, adalet hizmetlerine erişim, sosyal refah ve istihdam konularında hükümet politikalarına paralel ya da alternatif sorumluluklar almalıdırlar.

Türkiye'de TÜSİAD, İKV gibi STK'lar ve TÜRK-İŞ, TİSK gibi sendikalar ile TOBB gibi mesleki kuruluşlar AB'ye üyelik sürecinde gerçekleştirilen faaliyetlere aşama aşama dâhil olmaktadır. AB Komisyonu Türkiye'deki insan hakları örgütlerini, etnik ve dini azınlık kategorisinde gördüğü grupların temsil örgütlerinin de bu sürece katılmasını desteklemektedir. Bugün Mazlum-Der, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İnsan Hakları Derneği gibi insan hakları dernekleri de sivil toplum alanında faaliyet göstermekte, ancak söz konusu derneklerin belirli grupları dışlaması sivil toplum alanında zayıflık yaratmaktadır. Diğer taraftan ESİAD gibi işadamları dernekleri, Tarih Vakfı gibi alanında uzman vakıflar ve sendikalar üyelik sürecine destek vermekte, yayınlar çıkarmakta, lobi faaliyetleri içinde bulunmaktadır.

Sivil toplumun var olması o ülkede demokrasinin var olduğu anlamına gelmemektedir. Türkiye'deki en önemli sorunun sivil toplumdaki dışlayıcılık olduğunu söylemek mümkündür. İslamcı, Laik, Kürt yanlısı örgütler birbirlerini dışlamakta, iş dünyası tarafından kurulan dernek ve vakıflar bu örgütlerle ortak projeler üretmekten kaçınmaktadırlar. Yine sivil toplum içinde kendini sağcı, solcu, liberal olarak tanımlayan STK'ların bulunduğunu görmekteyiz. Sağcı kuruluşlar sermaye ve girişimcilik üzerine yoğunlaşmakta; solcu kuruluşlar ise eğitilmiş ve uzman kişilerden oluşmakta; bu iki ayrı grup birbiriyle ilişki kurmaktan kaçınmaktadır.

Türkiye'deki iş dünyası dernekleri ve vakıflarının genellikle AB üyeliğini desteklediği görülmekte ve bu kuruluşların üyelik sürecinde daha etkin çalıştığı dikkat çekmektedir. Örneğin TÜSİAD'ın Brüksel, Almanya, Fransa, Amerika ve Yunanistan'daki, İKV'nin Brüksel'deki lobi faaliyetleri 1990'lı yıllardan bu yana devam etmektedir. Yine bu kuruluşlar AB'deki muadilleriyle ortak projeler hazırlamakta, seminerler, konferanslar düzenlemekte, kitap, broşür ve raporlar yayınlamaktadır. Bu kuruluşların daha etkin çalışmasında finansal kaynaklarının daha geniş olması ve AB müzakere başlıklarında iş dünyasını ilgilendiren pek çok

konunun bulunması rol oynamaktadır. Türk STK'ları potansiyel finans kaynaklarını harekete geçirmelidir. Örneğin AB fonlarından faydalanmak için proje yapma geleneğinin oluşması gerekmektedir. STK'lar aynı zamanda uzman kadrolarla yurtdışında lobi faaliyetleri gerçekleştirmelidir.

Özel sektörü korumak için kurulmuş olan TÜSİAD, AB'ye üyelik sürecinde Türkiye'nin demokratikleşmesini destekleme misyonu ile yola çıkmıştır. Türkiye'nin AB'ye üyeliğini bir ulusal politika olarak niteleyen TÜSİAD, AB kurumlarıyla ilişki içinde olmakla beraber Avrupa özel sektörünün temsilcisi olarak görülen UNICE'ye üyeliği ile lobi faaliyetlerini güçlendirmiştir. Türkiye'nin aday ülke statüsünü kazanması ile kendi içinde yeni açılımla komiteleri kuran TÜSİAD, yayınladığı broşür, rapor ve dergilerle sivil toplumu bilinçlendirme rolüne sahiptir. Bu yayınlarda demokratikleşme üzerine vurgu yapan TÜSİAD, Türkiye'nin uyum sağlamak zorunda olduğu Kopenhag Siyasi Kriterlerinin yerine getirilmesinde önemli bir baskı unsuru olmuştur. TÜSİAD, yayınlarında insan hakları, asker-sivil ilişkileri, demokratik kurumların varlığı gibi konulara vurgu yapmakta, sürece olumlu katkılarda bulunmaktadır. TÜSİAD, sadece özel sektörü destekleyen dernek, vakıf ve sendikalarla işbirliği içinde olmak yerine tüm sivil toplum unsurlarıyla birlikte hareket etmelidir. Türkiye'de sivil toplumun bir bütünü teşkil etmesi TÜSİAD gibi finansal kaynakları olan STK'lar aracılığıyla sağlanabilecek, AB'ye üyelik sürecinde daha etkin faaliyetler yürütülebilecektir. Böylece birbirini dışlamayan STK'lar ülkede güçlü bir sivil toplumu teşkil edecektir.

1963 Ankara Antlaşması'ndan sonra Türk iş dünyası ve kamuoyunu AB'ye üyelik süreci hakkında bilgilendirmek üzere kurulan İKV, Brüksel'de açtığı ofis aracılığıyla Türkiye'de gerçekleştirilen reformların uluslararası kamuoyuna duyurulmasını sağlamaktadır. İKV, özel sektöre yönelik projelerinin yanı sıra toplumu genel ve teknik düzeyde bilgilendirme projeleri gerçekleştirmektedir. İKV, Brüksel'deki lobi faaliyetlerinin yanı sıra AB kurumları, Eurochambres, Avrupa'daki üniversiteler, araştırma kuruluşları, Avrupa medyası ve AB'deki muadil STK'larla yakın ilişki içindedir. 2002 yılında "Avrupa Hareketi" platformunu kuran İKV, 200'den fazla STK'nın bir araya gelerek AB üyeliği konusunda sivil toplumun ne denli kararlı olduğunu AB ülkelerine duyurmuştur. İKV'nin, özel sektör temsilcileri tarafından kurulan bir STK olmasına rağmen, AB'ye üyelik amacına yönelik olarak

sivil toplumu bütünleştirici bir role sahip olduğu görülmektedir. Özel sektörü temsil eden, yarı kamu kurumu niteliğindeki TOBB ise hükümet ve üyelerinin desteği ile aktif olarak sürece katkıda bulunmaktadır. TOBB' un resmi statüde olması, tüm işletmeleri temsil etme niteliğini sağlamakta, tüm şirketlerin doğrudan üye olmalarını beraberinde getirmektedir. Bu açıdan, gönüllülük temelinde bir örgütlenme olmadığı için TOBB bir STK değil, odalar ve borsaların oluşturduğu bir gruptur. TOBB devletten bağımsız bir yapıya sahip olmasa da sanayicilerin desteğiyle Türkiye için kalkınma projeleri üretmekte, sivil toplum alanında aktif olarak çalışmaktadır. Buna ilave olarak, AB Komisyonu 2005 yılında yayınladığı “Aday ve Üye Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyalogu” raporunda STK tanımının geniş tutulması gerektiğini vurguladığı için bu diyalogda önemli bir role sahiptir. Müzakere görüşmelerinin üçte ikisinin iş dünyasını ilgilendirdiğini savunan TOBB, çalışmalarını özel sektöre ve odalara yöneltmiştir. İç ve dış kamuoyunu bilgilendirme faaliyetleri de olan TOBB, AB kurumları ve medyası ile yakın ilişki içindedir. TİSK ise müzakere sürecinin sadece devletin değil, sosyal tarafların, STK'ların, akademik çevrelerin etkin şekilde katılımlarını ve görüşlerini aktarmalarını gerektiren bir süreç olduğuna inanmaktadır. Türkiye'nin sosyal politika ve istihdam politikası alanlarında AB mevzuatına uyumunu en ileri tarihte gerçekleştirmesi gerektiğine inanan TİSK, Avrupa sosyal modelinin henüz oluşturulabilmiş bir yapı olmadığını savunmaktadır. Bu nedenle TİSK'e göre diğer üye ülkelerde olduğu gibi Türkiye de bu alanları kendisi düzenlemelidir. UNICE' ye üye olan TİSK'in Avrupa ülkelerinin işveren sendikalarıyla işbirliği içinde olması, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine katkıda bulunmaktadır. TİSK sadece işveren dünyası ile değil işçi sendikalarıyla da işbirliği içinde olarak AB nezdinde güvenilen STK'lardan biri olmuştur TÜRK-İŞ ile ortak projeler yürüten TİSK, Türkiye'de sosyal diyalogun daha etkin islemesine katkıda bulunmaktadır. 2000'li yılların başına kadar AB üyeliğine karşı olan TÜRK-İŞ, daha sonraki yıllarda AB'ye tam üyelik sürecini sonuna kadar desteklediğini duyurmuştur. Sosyal politikalar ve sendikal hakların Türkiye'de tam anlamıyla kullanılmadığını iddia eden TÜRK-İŞ Türkiye'nin AB mevzuatına bir an önce uyum sağlaması gerektiğini savunmaktadır. ETUC' üye olan TÜRK-İŞ, AB ülkelerindeki işçi sendikaları ile yakın işbirliği içinde olarak lobi faaliyetleri yürütmektedir.

TÜSİAD, İKV, TOBB, TÜRK-İŞ ve TİSK gibi kuruluşlar lobi faaliyetleri ile AB kurumları ve Avrupa halkına Türkiye'nin üyeliği ve bu yolda kat ettiği

aşamaları anlatmaktadır. Ancak Türkiye'deki tüm STK'ların yazılı iletişim konusunda daha fazla gelişmesi gerekmektedir. Medya ile sürekli iletişim içinde olması beklenen STK'lar kamuoyuna kendilerini tanıtmalı, proje bazında faaliyet göstermeli, AB ile müzakere sürecinde benzer kardeş örgütlerle işbirliği içinde olmalı, kaynaklarını etkin kullanmalıdır. Türkiye'deki STK'ların sivil toplum alanında tek başına faaliyet göstermelerinin yanı sıra AB sürecinde beraber de hareket ettikleri gözlenmektedir. 1995'te oluşturulan AB-Türkiye Karma İstişare Komitesi'nin (KİK) üyeleri olan TOBB, TİSK, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK, KAMU-SEN (Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu), TZOB (Türkiye Ziraat Odaları Birliği) ve TESK (Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu) müzakere sürecinde sivil toplum alanında önemli bir rol üstlenmiştir. AB ile Türkiye'nin örgütlü sivil toplum temsilcilerini bir araya getiren KİK bünyesindeki STK'lar, AB'ye üyelik sürecinde sivil diyaloga dayalı olarak çalışmaktadırlar. KİK bünyesindeki STK'lar yaptıkları basın açıklamaları ile AB müzakere sürecine katkıda bulunmak istediklerini vurgulamaktadırlar. AB sürecinde farklı STK'lar arasında bir uzlaşma, bir diyalog kültürünün oluşmaya başlaması, AB'ye üyelik kriterlerinin yerine getirilmesinin yanı sıra, Türkiye'de sivil toplumun ve demokrasinin geliştiğini de göstermektedir. Müzakere sürecinde toplumun farklı kesimlerinin uzlaşması Türkiye'deki dernek, vakıf, oda ve sendikaların AB müzakere sürecine odaklanarak birlikte hareket etme isteğinde olduklarını göstermektedir. Müzakere sürecinde her STK'nın kendi çıkarları doğrultusunda farklı alanlarda ancak aynı amaç etrafında rol üstlendiği görülmektedir.

Türkiye'deki STK'lar devletin vesayeti altında olmadan kendi yapılanmaları ve faaliyetleri hakkında kendileri karar verebilmeli, devlet politikasının gidişatını etkileyebilmelidir. STK'ların en önemli rolü, ulusal alanda ülkenin toplumsal ve ekonomik sorunlarına dikkat çekerek, bunların çözümü yolunda çaba harcamak, farklı düşüncelere saygı çerçevesinde ülkenin demokratikleşmesine katkıda bulunmak; uluslararası alanda ise AB gibi uluslararası ve uluslararası kurumlarla iliksilerin derinleştirilmesine katkıda bulunmak olmalıdır.

EKLER

AVRUPA BİRLİĞİ'NE GİRİŞ SÜRECİNDE TÜSİAD'IN HAZIRLATTIĞI MEDYADA ÇIKAN BAZI MAKALELERDEN ÖRNEKLER

TÜSİAD: Yılsonuna kadar AB'den müzakere tarihi almalıyız **09-05-2002 NTV <http://www.savaskarsitlari.org>**

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Tuncay Özilhan, “Eğer yılsonuna kadar AB’den müzakere tarihi alamazsak üyelik sürecinde diğer ülkelerden kopacak ve yalnız kalacağız” dedi.

9 Mayıs— TÜSİAD, Avrupa Birliği’nin kuruluş günü olarak kabul edilen 9 Mayıs’ta “Gençlik ve Avrupa Günü” adıyla bir etkinlik düzenledi. İş Kuleleri’nde gerçekleştirilen Gençlik ve Avrupa Günü’nde konuşan Özilhan, 9 Mayıs’ın, 1950 yılında Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman’ın Avrupa Birliği’nin temellerini atan konuşmasını yaptığı gün olarak, Avrupa tarihinde önemli bir yer tuttuğunu ve AB üyesi ülkelerde Avrupa günü olarak kutlandığını hatırlattı. TÜSİAD olarak bu yıl Avrupa gününe farklı bir anlam yüklemeyi düşündüklerini ifade eden Özilhan, “Türkiye’nin geleceğinin simgesini, gençliği ve AB’yi bir araya getirdik. Genç nüfusuyla geleceğine güvenle bakan AB üyesi bir Türkiye’yi hayal ettik ve 9 Mayıs gününü Gençlik ve Avrupa günü olarak kutlamaya karar verdik” dedi.

Gençlerin Avrupa’ya nasıl yaklaştığı, bu konuda neler düşündüğü sorusunun 9 Mayıs etkinliklerinin temelini oluşturduğunu belirten Özilhan, Milli Eğitim Bakanlığı’nın desteğiyle orta öğretimdeki öğrenciler arasında bir makale yarışması düzenlediklerini kaydetti. Özilhan “9 Mayıs Gençlik ve Avrupa günü hazırlıkları sürecinde gençlerimizin refah seviyesi yüksek eğitim sorunlarını çözmüş, iş, sağlık, adalet açısından sorunu olmayan bir Türkiye’de yaşamayı arzu ettiklerini gördük. Gençler çoğunlukla böyle bir geleceği hazırlamanın, geleceğe güvenle bakabilmenin yolunun Türkiye’nin bir an önce AB üyesi olmasından geçtiğinin farkındalar” diye konuştu.

“2002 YILI TARİHİ ÖNEM TAŞIYOR”

Tuncay Özilhan Avrupa Günü'nün bu yıl kapsamlı etkinliklerle gündeme gelmesinin tesadüf olmadığını savunarak, 2002 yılının Türkiye-AB ilişkileri açısından tarihi önem taşıdığını kaydetti. AB üyeliğinin Türkiye'nin gündemine yeni girmediğini, Türkiye'nin ilk olarak 1959 yılında o zamanki Avrupa ekonomik Topluluğu'na ortaklık başvurusunda bulunduğunu hatırlatan Özilhan, 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ile üyelik için ilk adımın atılmış olduğunu, yıllar içinde Türkiye'de değişik fikirlerin iktidara geldiğini, parlamenter düzenin bir kaç defa kesintiye uğradığını, ancak Türkiye'nin AB üyeliği hedefinin hiç değişmediğini savundu. Özilhan, konuşmasını şöyle sürdürdü:

“Çünkü bu bir ulusal politika haline gelmişti. Şimdi bu hedefe ulaşmak için kritik bir dönemeçteyiz. Çünkü AB, tarihinin en büyük genişlemesini gerçekleştiriyor. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 13 ülkeyi üye olarak kabul etmek için çalışıyor. Bunların 10'u müzakerelerini bu yılsonunda tamamlamış olacak. Muhtemelen 2004'te üye olacaklar. Geriye kalan Bulgaristan, Romanya ve Türkiye arasında müzakerelere başlamayan, bunun için gerekli olan Kopenhag kriterlerini yerine getirmeyen tek ülke Türkiye. Durum çok açık; eğer yılsonuna kadar AB'den müzakere tarihi alamazsak üyelik sürecinde diğer ülkelerden kopacak ve yalnız kalacağız. Türkiye yeni üyelerinin uyumuna ve geri kalan grubun müzakerelerine yoğunlaşmış olan AB'nin öncelikleri arasında kendine yer bulmakta zorlanacak. Böylece üyeliğimiz belirsiz bir tarihe ertelenebilecek. Bu belirsizlik Türkiye'nin gelecek plânlarını bulanıklaştırmakla kalmayacak, bugün içinde bulunduğumuz sıkıntılı dönemden çıkışımızı da zorlaştıracak. Uygulanmakta olan ekonomik program ve içinde bulunduğumuz yapısal reform süreci arzu edilen sonuçları vermeyecek. İstikrar ve güven arayan doğrudan yatırımlar, üyelik perspektifi belirsiz bir Türkiye'ye gelmek yerine yeni üye olmuş diğer ülkelere gitmeyi tercih edecekler. İşsizlik sorunlarımızın çözümü iyice güçleşecek, sosyal dengesizlikler artacak.”

'TÜSİAD'tan AB mesajı

10.10.2003 RADİKAL GAZETESİ

İlerleme Raporu öncesi AB Komisyonu Başkanı Prodi'yle görüşen TÜSİAD heyeti, 'Türkiye AB için büyüme motoru olur' dedi

GÜVEN ÖZALP

BRÜKSEL - Avrupa Birliği (AB) Komisyonu'nun Türkiye hakkında yayımlayacağı İlerleme Raporu'nun açıklanmasına bir aydan az kala Brüksel'de temaslarda bulunan TÜSİAD heyeti AB Komisyon Başkanı Romano Prodi'yle görüştü. Türkiye'nin AB ile üyelik müzakerelerine başlamasının Avrupa için siyasi ve ekonomik öneminin ele alındığı görüşmede heyet Prodi'ye, 'Türkiye, AB'nin büyüme motoru olur' mesajı verdi.

Son derece olumlu bir havada geçtiği öğrenilen görüşmenin sonrasında konuşan TÜSİAD Başkanı Tuncay Özilhan, "Türkiye'nin 70 milyon genç nüfusu var. AB'ye girerken bunun ekonomik açıdan hazını zaman alacak. Ama Türk ekonomisi AB'nin büyüme motoru olabilir" dedi. TÜSİAD'ın Türk ekonomisine yönelik sunumundan etkilendiği belirtilen Prodi, Kopenhag Kriterleri açısından özellikle üç adım atılmasını beklediklerini söyledi ve bu alanları, 'yargı, din özgürlüğü, Kürtçe yayın' diye sıraladı. Prodi, 2004'teki kararın 'Türkiye'yi üzmeyecek' nitelikte olmasına çalışacaklarını söyledi.

Başkan Tuncay Özilhan, Başkan Yardımcısı Mustafa Koç, yönetim kurulu üyeleri Arzuhan Yalçındağ, Ömer Aras, Cem Duna, Pekin Baran, Tufan Ünal, Oktay Varlıer, Genel Sekreter Haluk Tükel, AB Temsilcisi Bahadır Kaleağası ve Soli Özel'den oluşan heyet, daha sonra Avrupa Parlamentosu'nda aralarında Ozan Ceyhun'un da bulunduğu parlamenterlerle bir araya geldi. TÜSİAD Heyeti bugün ise AB Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Günter Verheugen'le görüşecek.

TÜSİAD: Fransa, AB Üyeliğini Engelleyemez

TARİH: 01.08.2007 sedefed.org Sektörel Dernekler Federasyonu

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), Fransa'nın Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecini engelleyemeyeceğini bildirdi.

TÜSİAD, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım müzakerelerinde 'Malî Kontrol' ve 'İstatistik' başlıkları açılırken, 'Ekonomik-Parasal Birlik' başlığının açılmaması nedeniyle yazılı bir açıklama yaptı. Türkiye'nin, AB Resmi Gazetesi'nde, tüm üye ülkelerin ve Avrupa Parlamentosu'nun onayı ile yayınlanan Katılım Ortaklığı Belgesi'ne dayanarak, AB ile tam üyelik müzakerelerini yürütmekte olduğu aktarılan açıklamada, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik hedefinin AB Antlaşması'nın 6'ncı ve 49'uncu maddeleri uyarınca AB tarafından defaatle teyit edildiği kaydedildi.

Açıklamada, şunlar dile getirildi: "Fransa'da gerçekleşen Cumhurbaşkanı ve hükümet değişikliği sonucunda, AB'nin hukuksal ve ilkesel taahhütlerinin sorgulanması, AB'nin bir hukuk düzeni olarak saygınlığına ve meşruiyetine büyük zarar vermiştir. Fransız yönetimi, Türk halkına karşı hasmane bir tutum içine girmiştir. Fransa ile Türkiye arasında hiçbir siyasi ve ekonomik çıkar çatışması mevcut değilken, Türkiye Fransa'ya karşı hiçbir hasmane duygu beslemezken, Fransa'nın bu tutumu 21. yüzyılda demokratik bir ülkeye yakışmamaktadır. Türkiye, Fransa'nın bu sorumsuz yaklaşımına karşı şimdiye kadar çok daha olgun bir demokratik tavır sergilemeye özen göstermiştir. Bu tavrın temelinde, Türkiye ve Fransa arasında tarihten gelen derin dostluk ilişkileri yer almaktadır. Müzakere sürecinin en önemli gücü, sahip olduğu kurumsal yapısıdır. Bu süreçte, Türkiye daha güçlü bir demokrasi, ekonomi ve toplum olarak AB üyeliğine hazır hale gelirken, küresel koşullar da lehimize işleyecektir. Demokratik reformlara tekrar ivme kazandırılarak, düşünce özgürlüğü ve 301. madde gibi gecikme yaşanan uygulama alanlarını istismar eden, karşıt çevrelerin oyunlarının bozulması büyük önem taşımaktadır. Reformlara devam edildiği sürece, Fransa Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecini engelleyemeyecektir."

Açıklamada, son AB Konseyi zirvesinin de işaret ettiği üzere, AB'nin kendi içinde bir gelecek vizyonu tartışması yaşadığının unutulmaması gerektiğine dikkat

çekilerek, Türk kamuoyunun, bazı Türkiye karşıtı AB çevreleri tarafından istismar edilmeye çalışıldığı, bu çerçevede, AB'ye uyum sürecinin belirlenen somut hedefler doğrultusunda Türk kamuoyuna iyi anlatılmasının da büyük önem taşıdığı ifade edildi.

AB hakkında toplumu yanlış bilgilendiren abartılı yorumlardan sakınılması, sağduyulu ve akılcı bir yaklaşım sergilenmesi gerektiğine dikkat çekildi.

Türkiye ne zaman AB üyesi olur? TÜSİAD, 2014 tarihine KESİNLİKLE inamıyor...

13 Eylül 2007 Perşembe NETHABER

TÜSİAD, AVRUPALI GENÇLERİ ETKİLEMEK İÇİN ŞİMDİDEN KAMPANYA BAŞLATMAYA KARAR VERDİ. ÇÜNKÜ ŞİMDİ 15 YAŞINDAKİ AVRUPALI GENÇLER, 2014'TE BİZİM İÇİN OY KULLANACAKLAR

TÜSİAD'IN AVRUPA ÇIKARTMASINI, HÜRRİYET GAZETESİNDEN GİLA BENMAYOR ŞÖYLE YAZIYOR:

AB Komisyonu'nun kasım ayında yayınlayacağı İlerleme Raporu öncesi Avrupa başkentlerine ziyaretler plânlayan TÜSİAD heyetinin ilk durağı Brüksel ve Londra.

Başkan Arzuhan Doğan Yalçındağ, başkan yardımcıları Ümit Boyner, Pekin Baran, üye Cem Duna'dan oluşan heyetin muhataplarına verdikleri mesaj açık: "**Ekonomik** ve siyasi açıdan ilerlemiş Türkiye'nin önünü tıkamayın."

Avrupa Parlamentosu'nda gün boyunca süren temaslarda kimlerle görüşüldü, konuşuldu?

İlk buluşma Parlamento Başkanı Hans-Gert Poettering ile. Poettering, TÜSİAD heyetine parlamentoda ne kadar gürültü koparsa kopsun çoğunluğun Türkiye'den yana olduğu güvencesini veriyor.

İkinci buluşma Genişlemeden sorumlu AB Komiseri Olli Rehn ile gerçekleşiyor. Rehn özellikle 301. madde üzerinde duruyor. "Türkiye çalkantılı seçim sürecini atlattı. Yenilenmiş siyasî irade artık 301. maddeyi değiştirebilir. 301. maddeyi Anayasa sürecine bağlamak, değişikliği ertelemek Türkiye karşıtlarının ekmeğine yağ sürer. Adımlarınızı **hızlı** atın" diyor. İlerleme Raporu'na kadar 301. maddenin değişmesinde ısrar ediyor. Yeşiller Grubu Başkanı Daniel Cohn-Bendit'in verdiği mesaj anlamlı: "Umutsuzluğa, duygusallığa gerek yok. Türkiye tartışmalarında meydanı asla boş bırakmayın. Savunmada kalmayın. Kendi görüşlerinizi anlatın. Türkiye konusunda insanlar genellikle cahil."

Daniel Cohn-Bendit'in Avrupa'da insanların Türkiye'yi tanımadığı saptamasına bizleri öğle yemeğinde ağırlayan Avrupa Parlamentosu üyesi Vural Öger de katılıyor.

CHP'DEN ÜMİDİ KESTİK

TÜSİAD'ın parlamentodaki son görüşmesi Sosyalist Grup Başkan Yardımcısı Jan Marinus Wiersma ile.

Sosyalist Grup aynen Yeşiller gibi Türkiye yanlısı. Wierma, "Sosyal demokratız, laikiz ve Türkiye'ye karşı ön yargımız yok" diyor özetle.

Wierma, grup başkanı Martin Shultz gibi Türkiye'de muhatabı olması gereken CHP'den şikâyetçi.

"Türkiye'de ortak çalışabileceğimiz CHP maalesef artık Avrupalı çağdaş sosyal demokrat çizginin dışında kaldı. 301. kaldırılmasına karşı tutumu bunu ortaya koyuyor. CHP'den AB sürecinin itici gücü olmasını beklerdik, ümidi kestik" diyor. Gerçekten TÜSİAD Brüksel temsilcisi Bahadır Kaleağası'nın işaret ettiği gibi, Avrupa Parlamentosu'ndaki siyasi partilerin Türkiye'de muadil partileri hemen hemen yok gibi.

TÜSİAD, DİSK, TİSK, TOBB, öğrenci, kadın derneklerinin Avrupa'da muadilleri olduğu halde siyasi partilerin yok.

İlginç bir durum.

Bu durum TÜSİAD'ın yakın bir tarihte, Avrupa ve Türkiye'deki siyasi partilerin yapısını inceleyen bir çalışma yapmasına yol açabilir. 15-30 yaşındaki gençler nasıl Türk dostu olur TÜSİAD'ın Brüksel ve Londra gezilerinden sonra İlerleme Raporu'na kadar programında İspanya, İtalya, İsveç, Polonya, Portekiz ziyaretleri var. Ancak faaliyetleri sadece gezilerle sınırlı değil elbet. Kısa vadeli ve uzun vadeli stratejiler belirlemiş. Örneğin önümüzdeki günlerde özellikle Fransa ve Almanya'ya yönelik medya odaklı bir **kampanya** hazırlığı içerisinde. Uzun vadeli strateji kapsamında ise Avrupalı gençleri "kazanmak" hedeflenmiş. TÜSİAD Başkan Yardımcısı ve İletişim Komitesi Başkanı Ümit Boyner'in verdiği

bilgiye göre, 15 ile 30 yaşları arasındaki "**internet** nesli" için özel bir portal oluşturulacak. TÜSİAD'ın üyelik için önüne koyduğu hedef 1 Ocak 2014. Avrupalı gençlere yönelik uzun vadeli stratejisi son derece isabetli. Zira bu gençler vakti gelince, ülkelerinde Türkiye'nin üyeliği için yapılacak referandumlarda "Türk dostu" olarak oylarını kullanacak. Kısa ve uzun vadeli stratejilerin dışında Bahadır Kaleağası temsilciliğindeki Brüksel TÜSİAD ofisinin lobicilik faaliyetlerine durmaksızın sürdürdüğünü ilâve etmem gerek.

Brüksel Ofisi, Avrupa Parlamentosu'ndan "en iyi lobici" ödülünü de bileğinin hakkıyla almış bu arada.

TÜSİAD HEYETİ HOLLANDA'DA...

HOLLANDA İŞ DÜNYASINDAN, TÜRKİYE'YE

MÜZAKERE TARİHİ VERİLMESİNE TAM DESTEK...

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Sitesi

AMSTERDAM (A.A) - 06.04.2004 - Yusuf Bakırcı bildiriyor - Hollanda

İş dünyasından, Aralık ayında yapılacak zirvede, Türkiye'ye tarih verilmesi konusunda tam destek geldi.

Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) Yönetim Kurulu üyelerinden oluşan heyet, Hollanda'da bugün, başta Hollanda eş örgütü Hollandalı Sanayiciler Birliği olmak üzere bir dizi temasta bulundu.

Mustafa Koç başkanlığında 7 kişiden oluşan heyet, Lahey'de önce Hollandalı Sanayiciler Birliği Başkanı Jacques Schraven ve yönetim kurulu üyeleriyle biraraya geldi.

Daha sonra Hollanda'nın Avrupa Birliği ilişkilerinden sorumlu Devlet Bakanı Atzo Nikolay ile görüşen TÜSİAD heyeti, sırasıyla Ekonomi Bakanı Laurens Jan Brinkhorst ve Maliye Bakanı Gerrit Zalm ile de biraraya geldi.

Görüşmelerden sonra basın mensuplarına bir açıklama yapan TÜSİAD Başkanı Mustafa Koç, ziyaretlerin, beklentilerinin üzerinde olumlu geçtiğini vurguladı ve özellikle Türk ekonomisinin gücüne bağlı olarak, Türkiye'ye müzakere tarihinin bir an önce verilmesini, Hollanda iş dünyasının istediğini belirtti.

Mustafa Koç, Hollanda iş çevrelerinin üyelik görüşmelerine başlanması için tarih belirlenmesine tam destek verirken, bunun siyasi bir karar olduğuna dikkati çekerek, bu noktada da olması gereken desteği vereceklerini söylediklerini anlattı.

Koç, gerek iş dünyası ile görüşmelerinde gerekse bakanlarla yaptıkları görüşmelerde, Hollanda'nın dürüst olacağını, Türkiye'nin üzerine düşeni yapması halinde, müzakere tarihi alınmasının önünde hiçbir engel bulunmadığını ısrarla vurguladıklarını söyledi.

Üyelik konusunda ekonomik açıdan Türkiye'yi sorun olarak görmediklerini dile getirdiklerini belirten Koç şöyle devam etti.

"Hollandalılar ekonomik alanda Türkiye için bir sorun görmüyorlar. Israrla söyledikleri, siyasi alanda Kopenhag kriterlerinin tamamlanması ve uygulamaya geçilmesinin önemli rol oynayacağını belirtmeleri. Edindiğimiz izlenim gerçekten çok olumlu."

Mustafa Koç, görüşmelerde, Türkiye'de yapılan çalışmalar hakkında bilgi aktardıklarını, özellikle İslâmî ağırlıklı bir partinin bütün bu reformları yapmış olmasının çok önemli olduğunu, Türkiye'nin stratejik ve jeopolitik konumunun önemini, son uluslararası gelişmelerle bir kez daha ortaya çıktığını, bütün bunların da müzakere tarihi belirlenmesinde dikkate alınması gerektiğini dile getirdiklerini anlattı. Koç ayrıca, bu ilişkinin 40 yıllık bir geçmişi olduğunu da gözden ırak tutulmamasını istediklerini söyledi.

Hollanda'dan yarın ayrılacak olan heyet, akşam da, Türkiye'nin Lahey Büyükelçisi Tacan İldem'in onurlarına vereceği yemeğe katılacak.

TÜSİAD'DAN AB'YE KONSANTRE OLMA ÇAĞRISI

CNNTÜRK 10-04-2008

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) Yönetim Kurulu Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ, "Türkiye'nin hem AB hem ekonomi ile ilgili konular, hem IMF çıtası takviminden geri düştüğünü hepimiz biliyoruz. Hepimiz konsantre olmalıyız" dedi.

Yalçındağ, Radisson SAS Otel'de düzenlenen Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi (KİK) toplantısının öğle yemeğine katıldı.

Yemeğin ardından Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi Eşbaşkanı ve Ziraat Odaları Birliği (TZOB) Genel Başkanı Şemsi Bayraktar ile basına kapalı görüşen Yalçındağ, görüşmenin ardından gazetecilere açıklama yaptı.

Arzuhan Doğan Yalçındağ, TÜSİAD olarak iki hafta önce yaptıkları açıklamada, Türkiye'deki siyasî ortamın gerginliğinden endişe duydukları ve toplumsal bir ayrışma olduğu düşüncesini dile getirdiklerini söyledi.

"Gelişmelerden sorumluluk hissediyoruz"

Bu gelişmeden TÜSİAD olarak sorumluluk hissettiklerini kaydeden Yalçındağ, burada sorumluluk sahibi olmanın bilinciyle toplumsal dayanışma çağrısında bulduklarını ve onun akabinde sivil toplum örgütleri, işçi ve işveren kuruluşlarını ziyaret ettiklerini belirtti.

Yalçındağ, bugün de bu kapsamda burada bulunduğunu belirterek, TÜSİAD'ın yaptığı sağduyu çağrısının toplumda oldukça iyi yankı bulmasının son derece sevindirici olduğunu vurguladı.

Sağduyuya henüz gelinemediğini, ancak toplumda TÜSİAD'ın çağrısına olumlu cevaplar geldiğini ifade eden Yalçındağ, gelişmeleri izleyeceklerini ve temalarına devam edeceklerini kaydetti.

Anayasa değişikliği

Konuşmasında Anayasa değişiklik paketine de değinen Yalçındağ,

"Meclisimizin üç büyük partisi AK Parti, CHP ve MHP'nin üzerinde anlaşacağı, uzlaşacağı Anayasa değişiklik paketine TÜSİAD olarak biz de destek veririz. Ancak uzun dönemde bir toplumsal sözleşme olan bu Anayasa metninin konjonktürel siyasî gelişmeler etkisinde de yapılmaması gerektiğini düşünüyoruz" dedi

TÜSİAD: "2009 OCAK'TA AB DÖNEM BAŞKANI OLACAK ÇEK CUMHURİYETİ TÜRKİYE'Yİ DESTEKLİYOR"

09.10.2008 <http://www.euractiv.com.tr/>

Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) Yönetim Kurulu Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ, 2009 Ocak ayında AB dönem başkanı olacak Çek Cumhuriyeti'nin Türkiye desteğini açıkça ifade ettiğini kaydetti.

Haber

Çek Cumhuriyeti Başbakanı Milek Topolanek ve beraberindeki hükümet yetkilileriyle bir araya geldiği görüşmenin ardından gazetecilere yaptığı açıklamada, Çek Cumhuriyetinin Ocak 2009'da AB'nin dönem başkanı olacağını, bu kapsamda kendileri için önemli bir ülke olduğunu söyledi.

Çek Cumhuriyeti'nin göreceli olarak küçük bir ülke olduğunu ve Türkiye ile ticaret hacminin oldukça sınırlı kaldığını ifade eden Yalçındağ, görüşmede bu konuları ele aldıklarını, ticareti ve yatırımı nasıl artırabileceklerini konuştuklarını anlattı.

"AB konusunu konuştuk. Dünyadaki ekonomik kriz önemli konularımızdan birisiydi" diyen Yalçındağ, 2009 yılının ocak ayında Prag'a gideceklerini bildirdi. Bir gazetecinin "Dönem başkanlığı öncesi desteklerini ifade ettiler mi?" sorusu üzerine, "Açıkça desteğini ifade ediyor. Zaten dün de aynı şekilde söyledi. 'Ben açık sözlüyüm' diyor ve genişlemeden yana. Türkiye'nin AB üyesi olmasının Avrupa'ya bir kuvvet getireceğine inanıyor. Bunu da açık kalplilikle dile getiriyor" şeklinde konuştu.

TÜSİAD Başkanı Yalçındağ, küresel malî krizin önümüzdeki süreçte Türkiye'ye etkisinin nasıl olacağına ilişkin bir soru üzerine de, "Kriz etkileyecek. Hakikaten bir ekonomik kriz... Bu artık bir finansal kriz değil. İş dünyası olarak oldukça tedirginiz. Dünyadaki bu sallantının Türkiye'yi etkilemeyeceğini söylemek olacak şey değil" diye konuştu.

KAYNAKÇA

- AB ile ilişkilerde STK'ların rolü çalışma Grubu Raporu, 2004.AB ve Aday Ülkeler Arasında Sivil Toplum Diyalogu, Komisyon tarafından Konsey, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komite ve Bölgeler Komitesi'ne Gönderilen Tebliğ, Ankara: DPT, Eylül 2005.
- Akpınar, S., “Sivil Toplum Kuruluşlarında “Sorun Çözme” Konsepti ve Bunun Entelektüel Sermaye İle Gerçekleştirilmesi”, 1. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresinde Sunulan Bildiri, 4-6 Haziran, ÇOMÜ, Çanakkale, 2004.
- Alagöz, M., Uçtu, R. ve Alodalı, M. B. F., “Teknolojik Değişimin Maliyeti Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları ve Sivil toplum Kuruluşlarının Yeniden Yapılanması”, 1. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresinde Sunulan Bildiri, 4-6 Haziran, ÇOMÜ, Çanakkale, 2004.
- Alpaslan B., Afşar K. E., Aksek U., **Neo-Liberal Politikalar-Ulusal Bilim Ve Teknoloji Politikaları Ekseninde Türkiye ve Avrupa Birliği: Türkiye'nin Çevreleşmesi**, 2. Ulusal İktisat Kongresi / 20-22 Şubat 2008 / DEÜ İİBF İktisat Bölümü / İzmir -Türkiye 2008.
- Anbarlı, Ş., “Demokratikleşme Perspektifinden Sivil Toplum Kuruluşlarının Siyasi İktidara Etkileri”, 1. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresinde Sunulan Bildiri, 4-6 Haziran, ÇOMÜ, Çanakkale, 2004.
- Azıklı S., “Devlet-Sivil Toplum ve Türkiye”, Yeni Türkiye, Yıl: 3, Sayı: 18, Ankara, Kasım-Aralık 1997.
- Batum S., Gürsel S., Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" Ve AB Kopenhag Siyasal Kriterleri" Görüşler Ve Öncelikler, TÜSİAD, İstanbul, 2001.
- Beatrice Rangoni Machiavelli, “The Role of Civil Society in European Integration”, Journal of Public Affairs, Vol: 1, Issue: 1, ABI/INFORM Global, Jan 2001.
- Beetham D., Boyle k., Demokrasinin Temelleri, Çev: Vahit Bıçak, Liberte Yayınları, Ankara, 1998.
- Bolay, S. H., “Sivil Toplum ve Manası”, Yeni Türkiye, Yıl 3, Sayı 18, 1997.
- Buğra A.,” Devlet ve İşadamları”, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.
- Cemal B., Sivil Toplumun Tanrısı, Engin Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 1995
- Christopher G. A. Bryant, “Civic Nation, Civil Society, Civil Religion”, (Ed. John A. Hall), Civil Society, Theory, History, Comparison, Polity Press, 1995.

- Çaha Ö., Sivil Toplum Aydınlar ve Demokrasi, İz Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- Çaha, Ö., “1980 Sonrasında Türkiye’de Sivil Toplum Anlayışları”, Yeni Türkiye, S.18, İstanbul-1997.
- Çaha, Ö., Aşkın Devletten Sivil Topluma, İstanbul-2000, s.226.
- Ersin Töreci, Sivil Toplum Örgütleri Artık Sıradan Dernekler Olmamalı, Es,M., Osmanlı Devleti’nde Mahalli İdareler 2008,s. 31-32
- European Citizen Action Service, (2004), European Commission and Consultation of Fatih D., “Sivil Toplum”, Siyaset, (Ed. Mümtaz’er Türköne), Lotus Yayınevi, Eylül 2003, İstanbul.
- Finn Laursen, “Civil Society and European Integration”, The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, September 1999.
- Gençkaya Ö., F., “Demokratikleşme ve Sivil Toplum İlişkisi Üzerine Bir Not”, Yeni Türkiye, Yıl: 3, Sayı: 18, Ankara, Kasım-Aralık 1997.
- Gül S., Sallan, Coşkun Z.,Aksu, “1980’lerin Sivil Toplum Anlayışı ve Gönüllü Kadın Kuruluşları Üzerine Bir Çalışma, 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, Editör: Oya Çiftçi, TODAİE Yayın No: 285, Ankara, 1998.
- Gündem Ş., The NGOs as Policy Actors:The Case of TUSIAD with Regard to Turkey’s EU Membership, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), ODTÜ, Ankara, 2004.
- Gündemin Birinci Maddesi AB Olmalıdır, Erişim: 09.02.2009, Yeni Asır, Güngör, F., Yıldızı Yeni Parlayan Bir Sektör: Sivil Toplum Kuruluşları,
- İlber Ortaylı, Türkiye idare Tarihi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara, 1979
- Jean-Jacques Rousseau, Toplumsal Sözleşme, (Çev. Vedat Günyol), Adam Yayıncılık, İstanbul, Eylül 1993.
- John A.Hall,“In Search of Civil Society”, Civil Society, Theory, History, Comparison, (Ed. John A. Hall), Polity Press, 1995.
- Kalaycıoğlu E., Sarıbay A. Y., Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002.
- Kalaycıoğlu, E., “Sivil Toplum ve Neopatrimonyal Siyaset” Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslâm (Der. F. Keyman-A. Y. Sarıbay) Ankara-1997.
- Karaca N. S., “EU Policy-Making ang Domestic Business Interests: The Contribution of the Turkish Business Community Towards EU Policy”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), National University of Ireland, Dublin European Institute, Dublin, August 2004.

- Karaman M.Lütfullah ve Aras,Bülent “The Crisis of Civil Society in Turkey”, Journal of Economic and Social Research, Vol: 2, Issue: 2, July 2000.
- Kongar,E., 21. Yüzyılda Türkiye, 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitabevi, Ekim 2000, İstanbul.
- Mahçupyan, E. İdeoloji ve Modernite, İstanbul-1997.
- Mardin, Ş. Türkiye’de Toplum ve Siyaset, İstanbul-1995.
- Mardin, Ş., “Türk Toplumunu İnceleme Aracı Olarak Sivil Toplum”, Türkiye’de Toplum ve Siyaset, Makaleler 1, (Der. Mümtaz’er Türköne, Tuncay Önder), 3. Baskı, İletişim Yayıncılık A.Ş, İstanbul, 1997.
- Mardin, Şerif; A.g.e., İstanbul-1995.
- Muharrem Kayhan'ın 35. Genel Kurul Konuşması, 13 Ocak 2005 Neziroğlu İ., “Askeri Müdahaleler ve Birey Özürlü Sivil Toplum Örgütleri”, Yeni Türkiye, Yıl 3, Sayı 18, 1997.
- Non-Governmental Organisations, Okan Müderrisoğlu, “Kayıt Dışı ile Mücadelede Oy Kaygısını Bir Kenara Bırakın”, Sabah, 27.02. 2006.
- Öz, E., “Bir Baskı Grubu Olarak Çevre Koruma Derneklerinin Çevre Politikalarının Oluşumundaki Rolü; Türkiye Örneği, G.Ü. Sos.Bil.Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara-1988.
- Özal, E.İhsan: “Tüsiad 20 Yaşında”, Görüş Dergisi, Ocak 1992.
- Özbudun, E., “Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon”, Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası, E. Özdalga ve S. Persson (der.)Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- Sarıbay, Ali Y., “Sivil Toplum: Universitas mı Societas mı?”, Sivil Toplum Düşünce & Araştırma Dergisi, Yıl:1, Sayı:1, 15-19, 2003.
- Sarıbay, Y.,A, Postmodernite, Sivil Toplum ve İslâm, İstanbul-1994.
- Sunar İ., “Sivil Topluma Geçiş”, Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1992.
- Sunar L., “Avrupalı Bir Kavram Olarak ‘Sivil’in Oluşumu ve Avrupa Birliği’nin STK’larla İlişkileri”, I. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, 2004
- Şerif Ö., “Belediye Yönetim Kararlarında STKların Etkinliği (Gaziantep, Kahramanmaraş, Bingöl Örneği)”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2000.
- Tağma K., Yeniden Yapılanma Kuralları, 2. Baskı. Timaş Yayınları, İstanbul, 2001.

- Tanör B. Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 1997.
- Tesev, AB İzleme Projesi Ara Rapor, Şubat 2003 ; Tester, K., Civil Society, Routledge, London, 1992, s.8.
- Thernborn, G., “Sivil Toplumun Ötesi: Demokratik Deneyimler ve Ortadoğu’ya Uygunlukları”, Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası, E. Özdalga ve S. Persson (der.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s.61.
- TOBB, (2004), AB ile İlişkilerde STK’ların Rolü Çalışma Grubu Raporu, 02.02.2009,
- TOBB, Avrupa Birliği ile İlişkilerde Özel Sektör ve Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü Çalışma Grubu Raporu Sunuş Metni, 2004 Türkiye İktisat Kongresi, İzmir, 5–9 Mayıs 2004, s. 7.
- Tosun, G. E., “Devlet Sivil Toplum İlişkisi”, Alfa Basım Yayın, İstanbul, 2001.
- Turkish Business Commits to Playing Key Role in EU Accession Talks Focusing on Democracy, Economy, Society and Technology, Erişim: 01.02.2009, Brussels, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Tüzüğü, Madde 2, 18 Ocak 1996, İstanbul. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği Kelimeler=&No=222.
- Türküne M., “Sivil Toplum Tanrısı Öldü mü?”, Yeni Türkiye, Yıl: 3, Sayı: 18, Ankara, Kasım-Aralık 1997.
- TÜSİAD Broşür, 2002 Yılı.
- TÜSİAD Genel Sekreteri Haluk Tükel’in Doğuş Üniversitesi Avrupa Birliği Koordinatörlüğünün Düzenlediği Türkiye’nin Avrupa Birliği ile Müzakere Süreci: Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Dönüşüm Konferansı Konuşması, Erişim: 28.01.2009, İstanbul.
- TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Ömer Sabancı’nın Cumhuriyet İlkeleri Işığında Avrupa Birliği Konferansı Konuşması, 24.01.2009, Galatasaray Üniversitesi, TÜSİAD, 1 Ocak 2014 Tarihinde Avrupa Birliğine Tam Üyelik Hedefine Doğru Güçlü Demokrasi Güçlü Sosyal Yapı Güçlü Ekonomi Tüsiad Seçim Platformu Tartışma Gündemi, Mikado Matbaacılık, İstanbul, 2007.
- TÜSİAD, AB Liderlerine Mektup Gönderdi, Erişim: 12.2.2009, Uğur M., Avrupa Birliği ve Türkiye- Bir Dayanak/İnandırıcılık İkilemi, Agora kitaplığı, İstanbul, 2004.
- Victor Perez-Diaz, “The Possibility of Civil Society: Traditions, Character and Challenges”, (Ed. John A. Hall), Civil Society, Theory, History, Comparison, Polity Press, 1995.
- Walzer, M., “The Civil Society Argument”, Dimensions of Radical Democracy,

Pluralism, Citizenship, Community, Edited by Chantal Mouffe, Verso, London, 1992.

Yaman M., “Civil Society and Democratic Consolidation: The Case of TÜSİAD”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Haziran 2002.

Yağcıoğlu, G., Göksoy S., Zafer Ali Yavan’la Röportaj: Avrupa Birliği ve Sivil Toplum Örgütleri, Erişim: 05.02.2009,

Yıldırım, İ., Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim, Seçkin Yayınları, İstanbul, 2004.

Yılmaz, M., “Sivil Toplumun Kısa Tarihi ve Aktüel Bazı Meseleleri”, Yeni Türkiye, Yıl: 3, Sayı: 18, Ankara, Kasım-Aralık 1997.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://www.avrupapostasi.org/avrpost.html> (21.02.2008)
- http://www.cevko.org.tr/surdur/rapor_turk/5%20-%20yonetisim, 12Mart (24.03.2008)
- <http://www.eplo.org/index.php?id=92>.<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=173565>. (21.02.2008)
- www.ecas.org/fileuploads/743.doc.2004.(12.04.2008)
- <http://www.europarl.eu.int/meetdocs/20042009/documents/pr/562/562260/562260en.pdf> (15.04.2008)
- <http://www.iibfdergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/aralik2007/PDF/18.pdf> (13.07.2008)
- <http://www.mic.org.mt/EUINFO/sector/sections/fsengos.htm> (13.01.2009)
- http://www.siviltoplum.com.tr/sayi1_tr_3.htm. (02.02.2009)
- <http://www.stgm.org/kutuphane.php?sec=5>. (01.03.2009)
- [www.stgp.org/makaleler/ 3.sektör](http://www.stgp.org/makaleler/3.sektor), (12.12.2008)
- <http://www.tesev.org.tr> (05.02.2009).
- <http://www.tusiad.org/haberler/basin/ab/10.pdf>. (12.03.2009)
- http://www.tusiad.us/specifcpage.cfm?CONTENT_ID=566. (04.02.2009)
- <http://www.tr-ab-ansiklopedisi.com/index.php?Page=TextGoster&>(17.06.2008)
- <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/f05/faaliyet.pdf> (02.02.2009)
- <http://www.tusiad.org/yayin/bulten/29/bulten29.pdf> (11.01.2009)
- <http://www.tusiad.org/haberler/konusma/duyuruno661.pdf> (14.09.2008)
- <http://www.tusiad.org/haberler/konusma/duyuruno561.pdf>.(18.02.2009)
- <http://www.tusiad.org/haberler/basin/duyuruno594.pdf>. (28.01.2009)
- <http://www.tusiad.org/haberler/konusma/duyuruno612.pdf>. (25.05.2008)
- <http://www.kafder.org.tr/bilgibelge.php?yaziid=376> (17.03.2009)
- <http://www.osmanli.org.tr/yazi-4-292.html> (15.01.2009)
- http://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_Sanayicileri_ve_%C4%B%C5 (08.02.2009)
- <http://www.yerelsiyaset.com/pdf/mart2008/6.pdf> (09.02.2009)
- http://ya2003.yeniasir.com.tr/10/10/index.php3?kat=ana&sayfa=esiad&bolum=yazarlar.9Fadamlar%C4%B1_Derne%C4%9Fi (15.01.2009)

ÖZGEÇMİŞ

15 Ekim 1973 tarihi, Kayseri ili Pınarbaşı ilçesi Kırkgeçit köyü doğumluyum. İlkokulu Yoncadüzü köyünde, Ortaokul ve Liseyi Hatay-Erzin Yeşilkent Lise'sinde tamamladıktan sonra 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünden 1996 yılında mezun oldum. Aynı sene Sınıf Öğretmeni olarak Ordu'nun Çatalpınar İlçesinde göreve başladım. Askerlik görevimi Ağrı'da Yedeksubay Öğretmen olarak tamamladım.2000 yılından bu yana İstanbul'un çeşitli okullarında Müdür Yardımcılığı yapmaktayım.2007 yılında da Beykent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm'ünde yüksek lisans eğitimine başladım.

Özel ilgi alanlarım, Uluslararası İlişkiler, Ülkelerin jeostratejik önemleri, Avrupa Birliği'nin geleceği ve Türkiye'nin AB'ye girme sürecidir.

Yabancı dilim İngilizcedir, evliyim ve bir çocuk babasıyım.

ERDOĞAN KARAHAN